

ספר

תשובות הגר"ח

על

מסכת מועד קטן

תשובות הגר"ח

מועד קטן

ש. ¹ מו"ק ב' ב'. אלא לרבי יהודה לא שנא מעיין שיצא בתחילה ולא שנא מעיין שלא יצא בתחילה בית השלחין אין בית הבעל לא והאי דקתני מעיין שיצא בתחילה להודיעך כחו דר' מאיר דאפילו מעיין היוצא בתחילה משקין ממנו אפילו שדה הבעל. לכאור' יש לשאול מה קשה 'והאי דקתני מעיין שיצא בתחילה' שהרי אם לא היה כתוב מעיין שיצא בתחילה היינו אומרים שר"י התיר רק מעיין שלא יצא בתחילה וכמו שהקשו בגמ' לעיל ע"א דהוא כל שכן. וצ"ב.

ת. הו"ל למיתני אפי'.

ש. מו"ק שם. כולה ר' עקיבא היא ומאי טעם קאמר מאי טעם המנכש והמחפה בכלאים לוקה משום מקיים שר"ע אומר אף המקיים. מ"ש שר"ע אומר אף המקיים, לכאור' אין הפירוש דלא רק המנכש והמחפה לוקה אלא גם המקיים לוקה, כי אם זה הפירוש אין מובן מה שייך לומר שהמנכש והמחפה חייב משום מקיים. והאם הפירוש הוא דלא רק זורע ממש אלא גם המקיים.

ת. הכל בכלל.

ש. מו"ק שם. פרש"י וז"ל, תלמוד לומר כלאים שדך לא. ואע"ג דכתיב לא תזרע כלאים גורעין ודורשין לא כלאים לא יהא כלאים מכל מקום שחייב אתה לבטלו עכ"ל, והנה לעיל פרש"י וז"ל, אף המקיים. שרואה כלאים זרוע ואינו מבטלו עכ"ל, אמנם בע"ז ס"ד א' פרש"י דמ"ש ר"ע אף המקיים פי' שעושה גדר מסביב לשדה כלאים של אחר (וז"ל שם, אפילו לרבי עקיבא דאמר המקיים בכלאים לוקה. דאם זרען אחר ובא זה ועשה להן סייג וגדר כדי לקיימן לוקה כו' עכ"ל), וכתבו התוס' שם דיפה כוון רש"י בפירושו כי ר"ע ס"ל דלאו אין בו מעשה אין לוקין עליו ואי כפירוש הערוך (וכן פרש"י כאן במו"ק) שמניח כלאים זרוע בשדהו ואינו מבטלו אמאי לוקה והרי אינו עושה מעשה, ע"כ, והשתא לכאור' לפי הפירוש דאיסור מקיים הוא שבנה גדר לשמור על שדה כלאים כדפרש"י בע"ז, איך ילפינן האיסור מלימוד זה דכלאים שדך לא. (ושו"ר דבאמת בע"ז שם פרש"י הלימוד באופן אחר ממה שפירש כאן במו"ק). ואמנם עצם מה שפרש"י כאן במו"ק, ק' כמו שכתבו תוס' בע"ז להק' על פי' הערוך.

ת. מלקות רק במעשה.

¹ תשובות נוספות למסכת מועד קטן ע"י בספרנו תשובות הגר"ח ח"ב (מהדורת תשע"ג) תשובות תחשנ"ו - תתש"ס.

² א.ה. בעת לומדינו מסכת מועד קטן אמר לן מרן שליט"א ב' פעמים, שמרן החתם סופר זצ"ל קודם שלמד מסכת מועד קטן היה נותן פירושה לצדקה. ושאלנו את מרן שליט"א: האם נתן בתחילת המסכת או רק קודם שהתחיל פרק שני (ששם מתחיל עיקר ההלכות של אבילות. ויותר נכון היה לשאול 'או רק קודם שהתחיל פרק שלישי' כי האמת היא שעיקר כל ההלכות אלו הם בפרק שלישי). והשיב לן מרן שליט"א: בתחילת המסכת. ע"כ. והיינו כי סו"ס יש שם ג"כ קצת מזה ופשוט. ובעת אחרת שאלנו את מרן שליט"א עבור חכ"א שרצה לכתוב ספר על מו"ק ושאל אם יש בזה סכנה עבורו. והשיב מרן שליט"א: אפשר, אפשר, גם אני לומד מו"ק כל שנה, אבל את הסיום שיעשה בשלושת השבועות. ע"כ.

ש. מו"ק ג' א'. איתמר החורש בשביעית ר' יוחנן ור' אלעזר חד אמר לוקה וחד אמר אינו לוקה. הנה לעיל ב' ב' קאמר אביי דשביעית בזה"ז דרבנן כרבי ולפי"ז על כרחך דהפלוגתא כאן אם לוקה ה"ז על זמן הבית דשביעית היא דאורייתא, אמנם לרבא דאמר דאף בזה"ז שביעית היא דאורייתא ואבות אסר רחמנא ותולדות לא אסר רחמנא לכאן צ"ב מה נחלקו כאן אם לוקים על החרישה שהרי החרישה היא תולדה, ולכאן צ"ב.

ת. עובר על דברי חכמים לוקה.

ש. מו"ק ג' ב'. ור' יוחנן אמר ימים שהוסיפו חכמים לפני ראש השנה והכי קאמר יכול ילקה על תוספת ראש השנה דאתא מבחריש ובקציר תשבות ונסיב לה תלמודא לפטורא כדבעינן למימר לקמן. פרש"י וז"ל, כדבעינן למימר לקמן. גמר שבת שבתון משבת בראשית עכ"ל. ויש לשאול, מהו דקאמר ונסיב לה תלמודא 'לפטורא' דמשמע שיש איסור אלא שמ"מ פטור ממלקות, והרי הגזירה שוה דקאמר לקמן ד' א' גמר שבת שבת משבת בראשית ה"ז מבטל לגמרי כל האיסור של תוספת כמבואר בגמ' וברש"י שם ד"ה מדאורייתא בטלו, וכיון שכן, מהו 'לפטורא' וכן"ל, ואיך פירש רבי יוחנן כך את כוונת הברייתא שהביא רב דימי מא"י לבבל. וצ"ב טובא.

ת. ממלקות.³

ש. מו"ק שם. בהנ"ל. עוד צ"ב, מהו כדבעינן למימר לקמן, והרי לקמן שם דחה רב אשי גזירה שוה זו מכח ק' חזקה, ואיך יתכן שהברייתא שהביא רב דימי תאמר כן בעוד שרב אשי דחה זאת מכח ק' חזקה דהאיך ג"ש עקרי הללמ"מ או קראי. וצ"ב.

ת. הגמ' מפרש.

ש. מו"ק ד' א'. ור' יוחנן אמר רבן גמליאל ובית דינו מדאורייתא בטיל להו מאי טעמא גמר שבת שבת מבראשית כו'. צ"ב דאילו כאן קאמר רבי יוחנן דביטלו ר"ג וב"ד את התוספת לגמרי, ואילו לעיל השיב רבי יוחנן לריש לקיש (כדאמרי') לעיל ג' ב' ואמרי לה ריש לקיש לרבי יוחנן כו' אמר ליה אימור כו' (דר"ב וב"ד ביטלו רק את מה שב"ש וב"ה הוסיפו על ההלכה למ"מ אבל את ההלכה למ"מ לא ביטלו אלא זה נשאר להיות שתוספת אסור ל' יום קודם ר"ה כהלכתא למ"מ. וצ"ב טובא.

(גם זה קשה למה הוצרך כאן רבי יוחנן ליישב אופן מחודש זה שר"ג וב"ד ביטלו לגמרי התוספת (שהרי רב אשי הקשה על זה ק' אלימתא) בעוד שכבר יישב לעיל לריש לקיש (אופן טוב יותר).⁴ וצ"ב).

³אמור"ר הגאון הגדול ר' יעקב הלוי גרנדש שליט"א אמר דאולי יש ליישב, דכיון שבתחילה קאמר יכול ילקה על תוספת והיינו לשון חיוב ולא לשון איסור לכן קאמר נמי ונסיב לה תלמודא לפטורא לשון פטור ולא לשון היתר, אף שאליבא דאמת אי"ז אסור כלל כי ר"ג וב"ד ביטלו ולגמרי האיסור.

⁴אמור"ר הגאון הגדול ר' יעקב הלוי גרנדש שליט"א אמר דאולי יש ליישב, דאף שרבן גמליאל ובית דינו ביטלו לגמרי את הדאורייתא של התוספת כמ"ש רבי יוחנן בגמ' ד' א', מ"מ ודאי הוא שאינם חולקים על עצם הדבר שב"ש וב"ה אמרו עד פסח ועד עצרת, וכיון שכן עדיין תיקשי דנהי שר"ג וב"ד אינם חולקים על הדאורייתא [כי אין כזה דאורייתא וכן"ל] מ"מ על ב"ש וב"ה כיצד חולקים [והרי אין ב"ד יכול לבטל את דברי חבירו כו'], ולכן הוצרך רבי יוחנן בגמ' לעיל ג' ב' לבאר שב"ש וב"ה היתנו ביניהן שיהיה אפשר לבטל דבריהם.

ת. הרי ראינו.⁵

ש. בהנ"ל. עוד צ"ב דהא רבי יוחנן הוא זה דמייתי לה להלל"מ לעיל ג' ב', ואילו כאן ר' יוחנן דליתא להלכתא זו כלל. וצ"ב.

ת. דוחה שאין ראי'.

ש. מו"ק שם. אמר ליה ירמיה ברי הני אגמים דבבל כמא דלא פסקי דמו. היינו דאף רבי זירא ס"ל דהיכא דעבידא מיא דפסקי גזרינן משום טירחא יתירא, ומה דקאמר רבי זירא דנהרות המושכין מים מן האגמים מותר להשקות מהן בחוש"מ היינו כי איירי בבבל דשם לא עבידא מיא דפסקי, ע"כ ביאור הגמ', ויש לשאול, דהנה לעיל מיניה אמרי', אבל לא ממי הגשמים וממי הקילון כו' אמר ר' אילעא א"ר יוחנן גזירה מי גשמים אטו מי קילון כו' וקמפלגי בדר' זירא דאמר כו' נהרות המושכין מים מן האגמים מותר להשקות מהן בחולו של מועד כו' ומר אית ליה דרבי זירא, והיינו דרבי יוחנן דגזר מי גשמים אטו מי קילון לית ליה לרבי זירא דלא גזר, והנה השתא דאמרי' לבסוף דאף ר"ז ס"ל דגזרינן ומה דקאמר דלא גזרינן הוא רק בבבל וכנ"ל, א"כ האם נימא דבאמת רבי יוחנן אית ליה דרבי זירא. והיינו דהגמ' מייתי לדברי ר"ז שאמר לירמיה בנו כדי לחזור ממה שאמרו קודם שרבי יוחנן לית ליה לר"ז, אלא אית ליה לר"ז.

ת. הו"ל למימר בהדיא.

ש. מו"ק שם. תנו רבנן מדלין לירקות כדי לאוכלן ואם בשביל לייפותן אסור כו' א"ל מי סברת מאי מדלין מדלין מיא מאי מדלין שלופי כדתנן כו' אמר ליה והתניא מדלין מים לירקות כדי לאוכלן אמר ליה אי תניא תניא. הנה למ"ש מאי מדלין שלופי א"כ נמצא דהברייתא ברישא ובסיפא לא מיירי באותן הירקות, כי מ"ש מדלין לירקות כדי לאוכלן ה"ז מיירי בירקות 'שנוטלין' מהשדה ואילו מ"ש ואם בשביל לייפותן מיירי בירקות 'שמשאיר' אותן בשדה, ולכאן צ"ב למה לא הוה דחיקא ליה לרבה תוספאה להעמיד כן את דברי הברייתא (דאילו אי הפירוש מדלין ה"ז מדלין מיא, דברי הברייתא קאי אאותן ירקות), ורק משום דא"ל רבינא דאיכא ברייתא מפורשת מדלין 'מיא' הדר ביה אבל לולי זה הוה ניחא ליה לפרש הבריי' כנ"ל ולמה לא דחיקא ליה לפרש כן.

ת. מה לא טוב.

ש. מו"ק ד' ב'. אמר ליה אי תניא תניא. לכאן אחר שנתבאר לרבה תוספאה דמדלין פי' מדלין מיא, למה לא מצינו שהלכו לשאול ולברר אצל אותו אדם אם הולך להשקות כדי לאוכלן או כדי לייפותן והיינו כדי להצילו מאיסור אם הולך לייפותן. (ושמא עד שדנו בדברי הבריי', כבר גמר להשקות).

ת. ברח.

⁵ כלומר, הרי ראינו שר"ג וב"ד ביטלו לגמרי דילפי שבת שבת כו'. הגר"א ש"ש קניבסקי שליט"א.

ש. מו"ק שם. חד אמר מפני שנראה כעודר כו'. היינו דהא דתנן ראב"א אומר אין עושין את האמה בתחילה כו' ובשביעית, ה"ז מפני שנראה כעודר, וקצת יש לשאול, דכיון שכן למה אין עושין רק 'בתחילה' והרי גם 'שלא בתחילה' הפעולה שעושה היא פעולה הנראית כעודר.

ת. זה ודאי עודר.

ש. מו"ק שם. ומי אמר ראב"ע כל שנראה כעודר אסור ורמינהי כו' ראב"ע אוסר עד שיעמיק שלשה כו' ר' זירא ור' אבא בר ממל חד אמר כגון שהעמיק וחד אמר זיבלו מוכיח עליו. קצת יש לשאול למה לא תירצו דסוף סוף יש חילוק, והיינו, דבמשנה בשביעית התיר ראב"ע כי מעמיק רק 'שלשה' טפחים [וגם אין לו ענין בשלושה וחופר שלשה כי כך הדין], ואילו במשנתנו כאן במו"ק אסור ראב"ע כי מעמיק 'שלשה' טפחים [וגם יש לו ענין בששה כדי ליצור אמה (כמ"ש הראשונים דלכן נקראת אמה שחופר אמה ברום אמה, ואמה זו היא ו"ט כמבו' בגמ' להלן דאמרי' שאם היתה עמוקה טפח מעמידה על ו' טפחים)]. ולמה לא משני הכי.

ת. הכל כפי הצורך.

ש. בהנ"ל. עוד קצת צ"ב למה לא משני דהמשנה דשביעית דעושה אדם את זבלו אוצר כו' אי"ז 'בתחילה' ולכן אי"ז נראה כעודר, (ואדרבה מאי קשיא בכלל).

ת. לא משמע כן.

ש. מו"ק ה' א'. לאתויי הא דתניא יוצאין לקוץ את הדרכים ולתקן את הרחובות ואת האסטרטאות ולמוד את המקוואות וכל מקוה שאין בו ארבעים סאה מרגילין לתוכו ארבעים סאה ומנין שאם לא יצאו ועשו כל אלו שכל דמים שנשפכו שם מעלה עליהם הכתוב כאילו הם שפכו ת"ל והיה עליך דמים. הנה מדאמרה הברייתא ומנין שאם לא יצאו ועשו 'כל אלו' משמע ומבואר דזה קאי גם על מה דאמר 'וכל מקוה שאין בו ארבעים סאה מרגילין לתוכו ארבעים סאה', ולכאן צ"ב מה שייך לומר גבי המקוה 'שכל דמים שנשפכו שם' כו'. וצ"ב.

ת. לא טבלו כראוי וגרמו שמת הולד.

ש. מו"ק שם. אמר ר"ש בן פזי רמז לציון קברות מן התורה מנין תלמוד לומר וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון. ולהלן מיניה מיייתו אמוראי כו"כ פסוקים נוספים לכך, ולכאן צ"ב מה הראי' מהפסוק וראה עצם אדם וגו', שהרי שם מיירי על ציון שעושה עד שיבואו המקברים כמ"ש בהמשך הפסוק שם ואילו ציון הקברות דקתני במשנה זה מיירי על ציון שאחרי קבורה. וקצת צ"ב.

ת. יכול לעמוד.⁶

⁶אם זה רק להראות לקברנים יכול לעמוד שם עד שיבואו. הגר"ש קניבסקי שליט"א.

ש. בהנ"ל. עוד קצת צ"ב למה הוא רק רמז שהרי לכאור' פסוק מפורש הוא, והיינו הא דכתיב (וישלח ל"ה כ') ויצב יעקב מצבה על קברתה הוא מצבת רחל עד היום. ובאמת למה לא מייתו בגמ' פסוק זה.⁷

(ושמא נאמר דמכאן ראי' ג"כ, שקברי צדיקים אינם מטמאים, ולהכי לא מייתו פסוק זה, כי בגמ' מיירי לענין ציון קברות שמפני הטומאה והא דרחל לאו משום טומאה נעשתה המצבה [אלא נעשתה כדי שיוסף יתפלל שם בדרך למצרים וישראל בדרכם לגלות בבל ולא משום טומאה]).
ת. אולי.

ש. מו"ק שם. אריב"ל כל השם אורחותיו זוכה ורואה בישועתו של הקדוש ברוך הוא שנאמר ושם דרך אל תקרי ושם אלא ושם דרך אראנו בישע אלקים. לכאור' קצת צ"ב, דהנה שם אלקים מורה על דין כידוע, וכיון דעסקינן בישועה מהקב"ה והיינו ענין של רחמים, לכאור' א"כ הול"ל בישע ה' שהוא מורה על רחמים. וקצת צ"ב.
ת. גם הדין מתהפך לרחמים.

ש. מו"ק ה' ב'. תנו רבנן אין מציינין לא על כזית מן המת ולא על עצם כשעורה ולא על דבר שאינו מטמא באהל. לכאור' צ"ב למה קאמר 'וא על דבר שאינו מטמא באהל', שהרי זהו גופא מה דקאמר מקודם 'לא על כזית מן המת ולא על עצם כשעורה' שטומאתם ע"י טומאת אהל. ושור"ר ברש"י ד"ה וכזית מן המת אינו מטמא באהל דבגמ' קתני ולא על 'כל' דבר שאינו מטמא באהל, אמנם לישנא דגמ' שלפנינו לכאור' צ"ב.
ת. מפרש והדר תני.

ש. מו"ק שם. אין מציינין לא על כזית מן המת כו' אבל מציינין על השדרה כו' ואין מציינין על הוודאות אבל מציינין על הספיקות ואלו הן הספיקות כו'. לכאור' יש לשאול, למה הוודאות והספיקות קאמר במימרא בפני עצמה, דלכאור' הול"ל אין מציינין לא על כזית מן המת ולא על הוודאות אבל מציינין על השדרה ועל הספיקות ואלו הן הספיקות, ולמה חילקה הברייתא זה לב' מימרות, שהרי הכל קאי על טומאת אהל כמב' להלן בגמ'.
ת. שזה חומרות וזה דין.

⁷ובע"פ מרן שליט"א השיב לן, דאין ראייה מהא דכתיב גבי רחל אמנו ע"ה כי שם רק חזינן הנהגה כזאת אבל לא מצינו משם ראייה שכך צריך לעשות מדינא.
והנה בתחילה חשבנו ליישב עוד, דהא דרחל אמנו ע"ה אינו דומה לכאן, והיינו כי מ"ש רמז מן התורה לציון קברות מנין מיירי בציון שעושין אותה בריחוק כל שהוא מהטומאה ולא ע"ג הטומאה ממש [וכמבואר להלן ע"ב דאמרי'] ואין מעמידין ציון במקום טומאה וכדפרש"י שם בד"ה אין מעמידין וז"ל, אין מעמידין הציון על הטומאה שלא להפסיד טהרות. שאם הטומאה ממש תחת הציון אינו מרגיש עד שבא על הציון פתאום ויטמאו הטהרות שהרי הטומאה תחת הציון אלא עושין הציון סמוך לטומאה בריחוק כל שהוא וכשבא על הציון מרגיש מן הטומאה ואינו הולך עליה עכ"ל, אבל הציון של רחל אמנו ע"ה וכן כל הציונים שעושין תמיד הוא ע"ג הקבר ממש. אמנם יש לדחות זה ממש"כ רש"י להלן ו' א' בד"ה מצא אבן וז"ל, ומפי מורי הזקן אבן אחת מצויינת שיש סיד על גבה דאינו צריך להרחיק הציון מן האבן לפי שהאבן גבוהה על גבי קרקע ורואה את הציון מיד קודם שיהא נוגע בו אבל בשדה מרחיקין לה ציון בסמוך דזמנין לא חזי ציון עד דאתי ונגע ומאהיל עכ"ל. וחזינן דאף מ"ש רמז מן התורה לציון קברות מנין דעלה מיירי הכא קאי גם על ציון שע"ג הטומאה ממש.

ש. מו"ק שם. אמר רב פפא הכא בכזית מצומצם עסקינן דסוף סוף מיחסר חסר מוטב ישרפו עליו תרומה וקדשים לפי שעה ואל ישרפו עליו לעולם. הנה להלן ו' א' פרש"י וז"ל, מצא אבן אחת מצויינת. כו' ומפי מורי הזקן אבן אחת מצויינת שיש סיד על גבה דאינו צריך להרחיק הציון מן האבן לפי שהאבן גבוה על גבי קרקע ורואה הציון מיד קודם שיהא נוגע בו, אבל בשדה מרחיקין לה ציון בסמוך דזמנין לא חזי ציון עד דאתי ונגע ומאהיל עכ"ל שם, והשתא לכאן צ"ב, למה אמרו אין מציינין על כזית מצומצם מן המת והטעם כדי שלא יבואו עי"ז לשרוף תרומה וקדשים לעולם ומה שבנתיים עד שיתחסר הכזית ישרפו תרומה וקדשים כי לא ציינו מטעם שמוטב ישרפו כו', והרי יש אפשרות שלא ישרפו גם לא לפי שעה וגם לא לעולם בחינם, והיינו על ידי כך שיתן 'אבן' מצויינת ע"ג הכזית בשר מצומצם, דאז לא ישרפו תרומה וקדשים לפי שעה כי יש אבן ולא ילכו על זה גם כשהכזית לא נחסר, וגם לא ישרפו לעולם כי שוב לא ילכו על זה ואף שהכזית נחסר כבר לא יבואו לידי שישרפו בחנם, והו"ל לברייתא לומר אין 'מציינין' על כזית מצומצם מן המת אלא נותנים 'אבן מצויינת' על כזית מצומצם מן המת. וצ"ב.

ת. שמא יאבד או יתקלקל.

ש. מו"ק שם. פרש"י וז"ל, קרי עליה ושם דרך. שמחשב בשעות אי זה מהן להקשות אי זה מהן שלא להקשות עכ"ל, יש לדקדק למה כתב שמחשב 'בשעות', שהרי כאן מיירי שמחשב באיזה 'יום' להקשות ובאיזה יום שלא להקשות כמ"ש בגמ' דכל 'יומא' הוה מקשי ליה 'בשבתא דריגלא' לא הוה מקשי ליה, וכיון שכן, לכאן הו"ל לכתוב שמחשב 'בימים' (או 'בזמנים') איזה מהן להקשות כו'.

ת. בימים ובשעות.

ש. מו"ק שם. פרש"י וז"ל, אין מעמידין הציון על הטומאה שלא להפסיד טהרות. שאם הטומאה ממש תחת הציון אינו מרגיש עד שבא על הציון פתאום ויטמאו הטהרות שהרי הטומאה תחת הציון, אלא עושין הציון סמוך לטומאה ברחוק 'כל שהוא' וכשבא על הציון מרגיש מן הטומאה והולך לו. אין מרחיקין את הציון ממקום טומאה יותר 'מכל שהוא'. שלא להפסיד ארץ ישראל כו' עכ"ל, לכאן יש לשאול למה רק 'כל שהוא', שהרי כיון שזה רק 'כל שהוא' עדיין יכול ליכנס למקום בה נמצאת הטומאה, ובאמת לשון רש"י להלן ו' א' בד"ה מצא אבן הוא, מרחיקין לה ציון 'בסמוך' ולא כתב כל שהוא, ולכאן צ"ב כיצד כל שהוא מספיק כדי שירגיש שיש כאן טומאה. (וברש"י להלן ו' א' ד"ה אין מרחיקין מבו' דיכול שירחיק הרבה יותר מכל שהוא).

ת. כל דבר שהוא.

ש. מו"ק שם. פרש"י וז"ל, שלא להפסיד ארץ ישראל. שכשרואה הסימן מיד פורש ונמצא ארץ ישראל בטומאה עכ"ל, היינו שיחשוב בחינם על המקום שהוא טמא אע"פ שבאמת אינו מקום טומאה ונמצא א"י בטומאה בחינם. ויש לשאול מה מקור האיסור להפסיד א"י (ואיזה בעיה הלכתית יש בכך). (ואולי זה 'גזל' מהשבט שקיבל את האדמה ההיא לנחלה).

ת. בל תשחית.

ש. מו"ק ו' א'. כאן בבכיר כאן באפיל כו' כאן בזרעים כאן בירקות. פרש"י וז"ל, כאן בבכיר כאן באפיל. על הבכירות יוצאים בט"ו באדר על האפילות בחולו של מועד דפסח. בזרעים. על התבואה יוצאין בט"ו באדר שקודמין לירקות, עכ"ל. יש לשאול האם בשנה מעוברת שזה כבר בכיר באדר ראשון א"כ לא ימתינו לאדר שני, וכן באפיל לא ימתינו עד ניסן אלא כבר באדר שני יצאו, וכן גבי זרעים וירקות.

(והאם ניתן להוכיח שאכן לא ימתינו, והוא, ממ"ש מיד בגמ', לא שנו אלא שאין ניצן ניכר אבל ניצן ניכר יוצאין עליהן ופרש"י וז"ל, לא שנו. דאין יוצאין עליהם קודם אדר וקודם חולו של מועד עכ"ל, והרי לנו שבאופן שניצן ניכר לפני אדר ולפני חולו של מועד כבר יוצאין עליהן, וזהו בשנה רגילה, וא"כ כ"ש שנה מעוברת שלא ימתינו עד אדר שני ועד ניסן).

ת. הכל לפי החשבון.

ש. מו"ק שם. מאי שנא בחולו של מועד דנפקין אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן משום דמוזלי גבן אמר רב זביד ואיתימא רב משרשיא שמע מינה כי יהבינן להו שכר מתרומת הלשכה יהבינן להו דאי סלקא דעתך מדידהו יהבינן להו מאי נפקא לן מינייהו כל כמה דבעו ליתן להו. פרש"י וז"ל, משום שכר פעולה דמוזלי גבן. כלומר שיכול לשכור פועלים בזול לפי שאין עוסקין במלאכה בחולו של מועד. שמע מינה. מדעסקין לשכור פועלים בזול. כו' וכל מה דכעי ליתב להו, אלא מתרומת הלשכה יהבינן להו וכל כמה דמצינן לצמצם מעות הקדש עבדינן, עכ"ל. ולכאור' צ"ב דהא אין עניות במקום עשירות (זבחים פ"ח ב', מנחות פ"ט א') והרי כיון שמכוונים את הזמן שיצאו בחולו של מועד כדי שיוכלו לכור פועלים בזול הרי זה נראה שיש עניות במקדש.

ת. הם צריכים לדאוג שמא אין ראויין.

ש. מו"ק שם. פרש"י וז"ל, ואת מקואות המים. כו' והאי דלא פריך נמי בגמרא אשאר מתני' דתני ומתקנים הדרכים והרחובות בחולו ש"מ והכא תנא בט"ו באדר, משום דלאו פירכא הוא, דבדין הוא דמתקנין להו תרי זימני דכי מתקן בט"ו באדר אתו גשמים ומקלקלי להו והדרי ומתקני להו בחולו של מועד, אבל אכלאים כיון דעקרו להו לגמרי כו' עכ"ל, ומש"כ דכי מתקן בט"ו באדר אתו גשמים ומקלקלי להו לכאור' קצת צ"ב שהרי כבר יצאו רוב גשמי שנה באחד בשבט לב"ש ובט"ו בשבט לב"ה כדאיתא בר"ה י"ד א'. וקצת צ"ב.

ת. גם קצת מקלקל.

ש. מו"ק ו' ב'. פרש"י וז"ל, אמר רב יהודה. הא דאמר ר"א אבל לא ישקה את השדה כולה, אבל אם היתה שדה מטוננת לחה ויבשה מותר להשקותה כו' עכ"ל, ובהגהות הגר"א אות ג' איתא, נ"ב אבל הטור פי' דקאי אסיפא אזרעים שלא שתו כו' עכ"ל, ולכאור' הטעם כי הבריי' דמייתי בגמ' תניא נמי הכי קאי אזרעים, ואם כהפירוש דקאי אשדה מטוננת א"כ מאי קאמר תניא נמי הכי והלא בריי' זו קאי אזרעים, ולכן פי' הטור דרב יהודה קאי אזרעים.

אמנם לפי' הטור לכאור' קצת צ"ב, מה שייך לומר שאם היתה שדה מטוננת מותר להשקותה אע"פ שהזרעים לא שתו לפני המועד, שהרי אם היתה לחה עד השתא (כדפרש"י) על כרחך שהזרעים כן שתו לפני המועד. ולכאור' צ"ב. (ושמא לכן פרש"י דקאי אשדה ולא אזרעים).

ת. זה מובן מעצמו.

ש. מו"ק ז' א'. ומקרינ את הפירצה במועד כו' אמר רב חסדא לא שנו אלא כותל הגינה אבל כותל החצר בונה כדרכו. פרש"י וז"ל, אמר רב חסדא לא שנו. דאמר מתני' מקרינ אבל אינו בונה כדרכו. בכותל גינה. דליכא פסידא יתירא אי עיילי בה אינשי. אבל בכותל חצר בונה כדרכו. דאיכא פסידא יתירא אי עיילי בה גנבי וגנבי ממוניה עכ"ל, (וברש"י כת"י הל': כותל הגינה. שיכול לגדור פרצתו באבנים אבל אינו טח בנתיים. בונה כדרכו. מפני הגנבים שלא יגנבו את כליו), והנה תנן (פסחים נ"ה ב', נ"ו א') ששה דברים עשו אנשי יריחו כו' ונותנין פאה לירק ומיחו חכמים בידם, ויש לשאול האם למי שהי' דר ביריחו בזמן ההוא, הי' מותר לו לבנות כדרכו גם בכותל גינה, והיינו כי מאחר שהי' להם שם חיוב פאה, אם היה משאיר גינתו פרוצה היו העניים יכולים יכנס לגינתו מתי שירצו והרי לפאה יש ג' זמנים קצובים כדאיתא במשנה פאה (פ"ד מ"ה) שלש אבעות ביום בשחר ובחצות ובמנחה כו'.

(ואף שאין הלכה כמו אנשי יריחו שהרי מיחו חכמים בידם, מ"מ יש מקום לשאול כנ"ל, שהרי מצינו בגמ' פסחים שם (נ"ו ב') שהגמ' דנה בסברתם וכ"כ בחזו"א שביעית סוף סי' ז' ס"ק ב' שאנשי יריחו היו חכמים ידועים כמו שמוכח מהגמ' שדנה בסברתם).

ת. לא פלוג.

ש. מו"ק שם. ואיכא דאמרי תא שמע כותל הגוחה לרה"ר סותר ובונה כדרכו מפני הסכנה מפני הסכנה אין שלא מפני הסכנה לא לימא תיהוי תיובתיה דרב חסדא כו'. הנה הא דקאמר שלא מפני הסכנה לא היינו אפי' במקום דאיכא פסידא יתירא, ולכאוו' צ"ב מנין לדייק כן, שהרי לכאוו' בפשוטו הי' לומר דשלא מפני הסכנה לא היינו דווקא במקום דליכא פסידא יתירא [וכהאופן דאיכא סכנה דהוא מיירי דליכא פסידא יתירא] אבל בדאיכא פסידא יתירא נימא דגם הבריי' מודה דבונה כדרכו.

ת. מלשוננו משמע כן.

ש. בהנ"ל. ועוד, למה רב חסדא לא משני הכי רק נדחק לתרץ דאיכא חילוק בין סותר ובונה לבין בונה לבד. וצ"ב.

ת. נראה לו שזה האמת.

8

ש. מו"ק שם. אמר לך רב חסדא התם סותר ובונה הכא בונה ולא סותר, התם נמי ליסתור ולא ליבני, א"כ מימנע ולא סותר. הנה מ"ש 'ולא ליבני' פירושו ולא ליבני כדרכו אלא ליבני שלא כדרכו, ומשני שאם לא יתירו לו לבנות כדרכו ימנע מלסתור וה"ז סכנה, אך לכאוו' קצת צ"ב למה

⁸ לא הי' ברור ל' התשובה במכתב, והגראי"ש קניבסקי שליט"א כתב דאולי הל' הי' : עי"ל. וצ"ב.

נאמר שימנע מלסתור, שהרי בשלמא אם לא יתירוהו לבנות כלל ואפי' שלא כדרכו ניהא דאיכא חשש דימנע מלסתור, אבל הכא שמתירין לו לבנות רק שלא כדרכו הוא למה נאמר שימנע מלסתור דכי בשופטני עסקינן שישכן את הרבים בנטיית ונפילת הכותל לרה"ר בשביל שלא יוכל לבנות אח"כ כדרכו. ולכא' צ"ב.

ת. טירחא יתירא.

ש. מו"ק שם. א"כ מימנע ולא סותר. לכא' צ"ב מאי חיישינן, שהרי אם לא יסתור ויפול הכותל לבד, יהי' חצירו פרוץ לבני רה"ר, ויוכלו גנבי לגנוב ממנו (עד שיבנה שוב, כי אם נפל הכותל פתאום ודאי מותר לו לבנות), וכיון שכן מאי חיישינן שלא יסתור והרי אינו חפץ שיהי' פרוץ עד שיבנה מעת הנפילה מחשש גנבי וכו"ל. (ואף דכשסותר בעצמו גם נמצא חצרו פרוץ ועל כרחך יש זמן שחצרו פרוץ, מ"מ כשסותר בעצמו מכין עצמו לזה ודואג לכך שלא יהי' גנבי וכגון שסותר מעט ובונה מעט וכיו"ב, אבל כשנופל הכותל לבד יהי' זמן רב פרוץ עד שיאסוף השברים וכו' וניחוש לגנבי). ולכא' צ"ב.

ת. יתפלל (ובלא"ה צריך).⁹

ש. מו"ק שם. פרש"י וז"ל, לא להחמיר. שם רואה הכהן שהוא טמא אינו אומר כלום שאם מטמאו נמצא מצערו במועד ורחמנא אמר ושמחת בחגך עכ"ל, ה' משמע שהמצער את חבירו במועד, מלבד שעובר על לאו של 'לא תונו', עובר הוא על עוד איסור של צער במועד, וצ"ב איזה איסור זה, ולכא' לא מצינו איסור כזה. (דבשלמא אי הוה קאמר שעובר על לא תונו באיכות יותר גדולה ניהא אבל השתא דקאמר 'נמצא מצערו במועד ורחמנא אמר ושמחת בחגך' ה"ז משמע שהוא איסור עצמי נוסף).

ת. לפני עור לא תתן מכשול.

ש. מו"ק ז' ב'. ר' יוסי בר' יהודה אומר ז' ימי ספירו ק' לימי חלוטו. יל"ע מהו בימי הסגר ראשון לרבי יוסי ברבי יהודה.

ת. ג"כ.

ש. מו"ק שם. מכאן אמרו חתן שנולד בו נגע נותנין לו ז' ימי המשתה ולביתו¹⁰ ולכסותו וכן ברגל כו' דברי רבי יהודה. יש לשאול, שהרי חתן מוחלין לו על כל עוונותיו והכיצד שכבר בתחילת הז'

⁹ שלא יגבועהו. הגר"ש קניבסקי שליט"א.

¹⁰ הנה כתיב ב' מצורע, כי תבוא אל הארץ ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחזתכם וגו', ואין להקשות שהרי נכנסו לארץ ישראל ב' בניסן, וא"כ נמצא שהיה להם צער במועד, מאחר שהכהן ראה נגע הבית וטימאו, שכיון שטימאו נמצא שלא היה להם בית ברגל, ואיך עשו כן והרי נגדם להם צער ברגל, ובאופן זה אין הכהן רואה הנגע משום שגורם צער ורחמנא אמר ושמחת בחגך כדפרש"י במשנה, ואין להק' כן, כיון שאף שנכנסו לא"י ב' בניסן, מ"מ נגעי בתים אלו לא היו מיד כשנכנסו, אלא היו רק אחר י"ד שנה של כיבוש וחילוק, שהרי כתיב 'בבית ארץ אחזתכם' וכל זמן שלא היה ארץ אחזתכם לא היו דיני נגעים נוהגים כמ"ש ביומא י"ב א', וא"כ נמצא שהנגעי בתים האלו היו רק אחר י"ד שנה ממתי שנכנסו, אלא דלפי"ז תקשי מה דכתיב 'כי תבואו' וגו' ונתתי נגע צרעת וגו' שזה משמע שמיד שנכנסו היו הנגעי בתים ונתצו, והרי עדיין לא היו דיני נגעים נוהגים וכו"ל, דכבר תירץ מרן שליט"א זה בתשובות לעיל יומא י"ב שם יעו"ש, וא"כ שוב אין לנו ראיה שהיו הנגעים בבתים דווקא ברגל.

א"כ נאמר שיד שנה הנ"ל היו בדיוק מיום ליום וא"כ נמצא שהנגעים היו באותו תאריך שנכנסו לא"י, וא"כ הדרא ק' לדוכתא.

ימי משתה כבר נולד בו נגע. ולכא' אין ליישב שמיד דיבר לשה"ר, כי אפילו אם דיבר מיד לשה"ר מ"מ היתכן שיהיה לו נגע והרי נגע בא רק על 'בעל לשה"ר' וכאן שדיבר פעם אחת אחר חופתו עדיין אינו 'בעל לשון הרע'.

ת. א. מוחלין לו רק אם עשה תשובה.

ב. כבר דיבר חמש פעמים, בדיבור א' אפשר לדבר חמש לשון הרע.^{11 12}

ש. בהנ"ל. גם צ"ב, כי גם אם הכהן יסגירו או יחליטו עדיין הוא מותר באשתו עד ימי ספירו, ומה זה מפריע לשמחתו.

ת. א. אלהבא.

ב. דרך כבוד, כיון שיודע שיגיעו ימי ספירו לכן כבר מעכשיו זה מונע אותו משמחתו.¹³

ש. מו"ק שם. עוד בהנ"ל. לכא' צ"ב, דהנה לשון הברייא 'וכן ברגל' משמע דווקא ברגל עצמו נותנין לו את ימי הרגל, אבל אם הי' נגע קודם הרגל וכגון בערב יו"ט, הכהן כן רואה ומטמאהו, ולא ממתניין עד אחר הרגל¹⁴, ולכא' אמאי והרי גם באופן זה שרואה בערב הרגל ומטמאהו נמצא מצערנו במועד כי עי"ז יהי' טמא כל הרגל, ולמה לא אמרי' דממתניין לו עד אחר הרגל משום ושמחת בחגך כנ"ל ברש"י במשנה.

ת. תוס' יו"ט.

ש. במ"ש חתן מוחלין לו על כל עוונותיו, יש לשאול האם ע"י זה נפטר האב מהעונש על עוונות בנו שהיו קודם היותו בן י"ג שנה.

ת. לחתן מוחלין ולא לאביו.

ומ"מ יש ליישב שהדין הנאמר בבריי' הוא דווקא ברגל עצמו אבל קודם הרגל הכהן כן רואה נגעים אף שיצא מזה שברגל יהיה טמא ויהיה לו צער, כמו שלכאורה כך משמע מהבריי' דקאמר' רק 'ברגל'.
אך דבאמת צ"ב מאי שנא והיינו דלמה הכהן רואה נגעים קודם הרגל באופן שייצר לו ברגל והרי גורם לו צער במועד ורחמנא אמר ושמחת בחגך כדפרש"י במשנה. וק' בתרא זו צ"ב.
עוד י"ל דק' מעיקרא ליתא, והיינו כי אף אם הכהן ראה הנגע מיד כשנכנסו לארץ מ"מ נתצו רק המקום בו היה המטמונית דרך שם היה הנגע, וכיון שהוציאו המטמוניות סתמו שוב הקיר באבנים חדשים, וממילא היה להם בית ברגל. ופשוט.
¹¹ תשובה זו הי' בעל פה. והכוונה שאף שדיבר רק פעם אחת מ"מ יתכן לקרותו 'בעל לשון הרע' וכגון באופן שהדיבור שהוא דיבר היה בו משום ה' איסורי לשה"ר.

¹² שו"ר מספר 'דרך שיחה' ששאל את מרן שליט"א בזה"ל: מובא כי פעם כאשר נודמן האדמו"ר רא"מ מגור זצ"ל לשמחת ז' ברכות, נשאל: המשנה (נגעים פ"ג מ"ב) אומרת 'חתן שנראה לו נגע נותנים לו שבעת ימי המשתה', והרי הנגעים על חטא באים, וכיון שמוחלים לו על כל עוונותיו, איך באו נגעים עליו? והשיב: הלא אי אפשר שיהיה יותר במעלה מיום הכפורים, ויוהכ"פ אינו מכפר אלא על עבירות שבין אדם למקום, בעוד שהנגעים באים גם על עבירות שבין אדם לחבירו. ולכאורה יש לומר פשוט יותר, כי לא עדיף מיוהכ"פ שצריך תשובה. והשיב מרן שליט"א: הרי הלימוד הוא מעש, וכי עשה תשובה, ואפשר שנלמד משם שזה זמן שנותנים אפשרות למחילת כל עוונותיו וזה רק בתשובה, ובעיקר השאלה, הרי אף לרבי שיוהכ"פ מכפר בלא תשובה, כתבו התוס' (שבועות י"ב, ב' ד"ה לא) שאינה מחילה גמורה, רק שמקילין לו. ואמר רבינו: מחילת עוונות של חתן, היינו לאחר החופה. עכ"ל ס' דרך שיחה.
¹³ תשובה זו הי' בעל פה.

¹⁴ שו"ר כעין סברא זו להלן ח' ב' דקאמר שם מתיבי כל אלו שאמרו אסורין לישא במועד מותרין לישא ערב הרגל ופרש"י שם (ט' א') וז"ל, מותרין לישא ערב הרגל. כלומר מותר לכתחילה ואע"ג דבשבעת ימים של סעודה יהיו ברגל עכ"ל.

ש. מו"ק ח' א'. מתני'. ועוד אמר ר' מאיר מלקט אדם עצמות אביו ואמו מפני שמחה היא לו. גמ'. ורמינהו כו' אמר אביי אימא מפני שמחת הרגל עליו. לכאור' קצת צ"ב, דהא גם במשנה להלן ע"ב איתא לשון זה, דתנן התם, אין נושאין נשים במועד כו' מפני שמחה היא לו, ושם הרי א"א לומר אימא מפני שמחת הרגל עליו, ולכאור' חזינן מזה דכשקתני מפני שמחה היא לו ה"ז כפשוטו וכיון שכן איך קאמר אביי במשנתנו אימא מפני שמחת הרגל עליו. ולכאור' קצת צ"ב.

ת. למה א"א.

ש. מו"ק ח' ב'. לפי שאין המת משתכח מן הלב שלשים יום. לכאור' צ"ב מהא דאמרי' בברכות נ"ח ב' אין המת משתכח מן הלב אלא לאחר י"ב חודש'.

ת. שכחה גמורה.

ש. מו"ק שם. רבה בר רב הונא אמר מפני שמניח שמחת הרגל ועוסק בשמחת אשתו. לכאור' צ"ב מדאמרי' בסוכה כ"ז ב' שהיה רבי אליעזר אומר משבח אני את העצלנין שאין יוצאין מבתיהן ברגל דכתיב ושמחת אתה וביתך, וחזינן דאדרבא ברגל צריך לעסוק בשמחת אשתו.

ת. גם בשמחת אשתו.

ש. מו"ק שם. לפי שאין מערבין שמחה בשמחה כו' מפני שמניח שמחת הרגל ועוסק בשמחת אשתו. היינו דלטעם שאין מערבין שמחה בשמחה אינו מניח את שמחת הרגל אלא הוא מוסיף עוד שמחה של שמחת אשתו, ולטעם מפני שמניח שמחת הרגל ועוסק בשמחת אשתו הרי הוא מניח את שמחת הרגל לגמרי, אמנם לכאור' צ"ב מה שייך לומר שמניח את שמחת הרגל לגמרי והרי שמחת הרגל הוא בבשר ויין וזה ודאי אינו מניח.

ת. עיקר השמחה.

ש. מו"ק ט' א'. ואם איתא דמערבין שמחה בשמחה איבעי ליה למינטר עד החג ומיעבד שבעה להכא ושבעה להכא. איתא בשו"ע או"ח סי' תרי"ח סעי' י', חולה שאכל ביום הכפורים ונתישב דעתו בענין שיכול לברך צריך להזכיר של יום הכפורים בברכת המזון שאומר יעלה ויבוא בבונה ירושלים, וכתב במשנ"ב ס"ק כ"ט וז"ל, שאומר יעלה ויבוא. הטעם כיון דבהתרא אכל הוי ליה יוה"כ כמו לדידן שאר יו"ט כו' ויש מקילין שאפילו יעלה ויבוא אין צריך לומר שלא תקנו אלא במקום שמצוה באכילתו כו' עכ"ל, והשתא, לדעה ראשונה דיוה"כ הוי ליה כמו לדידן שאר יו"ט, יש לשאול כך, שהרי באותם שבעה ימים שאכלו קודם חג הסוכות הי' בתוכם יום אחד שהוא יוה"כ, וכיון שאכלו אותו יוה"כ לכאורה על כרחך נמצינו למידין שמערבין שמחה בשמחה, כי מאחר שאכלו ביוה"כ אכילת מצוה של בנין ביהמ"ק, כבר קיימו באכילה זו גם שמחת יו"ט שהרי לדעה ראשונה הנ"ל ודאי אמרו יעלה ויבוא של יוה"כ, וכיון שכן, איך מיייתי הגמרא ראי' מהא דשלמה שאין מערבין שמחה בשמחה, והלא לכאור' מזה גופא יש ראי' שמערבין שמחה בשמחה וכנ"ל.

ת. אכילת עראי לא שמה אכילה.

ש. בהנ"ל. האם יש להוכיח מזה דאין דין 'שמחה' ביוה"כ גם למי שמותר לאכול (ובשאגת אריה דן בזה לענין ראש השנה ולא לענין יוה"כ).

ת. בודאי.

ש. מו"ק ט' א'. אין שמחה בלא אכילה ושתייה. צ"ב דלהלן מיניה קאמר הכא 'שמחים' שנהנו מזיו השכינה.

ת. לא שמחה כפשוטו, מעשה שמחה.

ש. מו"ק שם. לאהליהם שהלכו ומצאו נשיהם בטהרה. יש לשאול הכוונה, שהרי גם היו נדות ונעשה נס שנגמרה נדותן מ"מ הרי כל זמן שעדיין לא טבלו איך שיך לומר ומצאו נשיהם בטהרה דזה משמע שמצאו נשיהם טהורות שהיו מותרות להם.

ת. כולם טבלו.

ש. מו"ק שם. לאהליהם שהלכו ומצאו נשיהם בטהרה שמחים שנהנו מזיו השכינה וטובי לב שכל אחד ואחד נתעברה אשתו בבן זכר על כל הטובה שיצתה בת קול ואמרה להם כולכם מזומנים לחיי העולם הבא כו'. לכאור' יש לשאול דהוה ליה לומר לאהליכם וטובי לב ואח"כ שמחים וכו' כי אחר שאמר שהלכו ומצאו נשיהם בטהרה הי' לומר שכאור'א נתעברה אשתו בבן זכר, ולמה הפסיק ביניהם במב שנהנו מזיו השכינה שזה הי' קודם שהלכו לבתיהם.

ת. זה הראשון.

ש. בהנ"ל. וגם מ"ש על כל הטובה שיצתה בת קול כו' מסתמא הי' זה אחר הסעודה קודם שהלכו לבתיהם כי זה נאמר לישראל על מה שאכלו ביוה"כ כדלהלן בגמ', וכיון שכן הי' להכתוב לומר שמחים, על כל הטובה, לאהליכם, וטובי לב, וכסדר הדברים שהיו).

ת. שמחה קודמת.

ש. מו"ק שם. פרש"י וז"ל, אמה כליא עורב. הגג כלה ומקצר למעלה עד כאמה ומחפין אותו שם בברזל ובמסמרים כדי שלא ישבו העורבים עליו זהו לא חשיב כבנין עכ"ל, לכאור' צ"ב דאם זה לא חשיב כבנין הבית למה יהי' זה נחשב לסיום הבנין שבו ישמחו.

ת. צריכים לו.

ש. מו"ק שם. פרש"י וז"ל, מצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים. תפלס פלס מעגל רגלך שתעשה אתה הגדולה וחברייך יעשו קטנה עכ"ל, קצת יש לשאול למה לא ינהג בעין טובה ויזכה את חבריו במצוה הגדולה.

ת. במצוה זריזין מקדימין וחייך קודמין.

ש. מו"ק ט' ב'. אמר רב יהודה בנות ישראל שהגיעו לפירקן ולא הגיעו לשנים עניות טופלות אותן בסיד כו'. האם ר"י מיירי לענין חוה"מ שזה מותר להם לעשות כן בחוה"מ, או דלא מיירי בהלכות חוה"מ ורק אתא לומר הדרך שהיו נוהגות בו (ואם כצד בתרא לכאור' קצת צ"ב למאי נ"מ לנו זה).
ת. לדעת איך להתנהג.

ש. מו"ק י' א'. מעמידין את החדשה ומכבשין את הישנה. משמע דדווקא את הישנה מכבשין אבל את החדשה לא מכבשין, וצ"ב דא"כ לשם מה מעמידין את החדשה, שהרי כיון שלא מכבשין אי"ז ראוי לשימוש (בין אם מכבשין פי' עשיית החריצים ובין אם מכבשין פי' עשיית נקב), וכיון שאי"ז ראוי לשימוש איך מותר להעמיד (כי להעמיד מבלי לכבש, זה נראה כמכין מחוה"מ לאחר המועד שזה ודאי אסור). וצ"ב.
ת. אם יצטרכו.

ש. בהנ"ל. פרש"י וז"ל, לא טרחינן. דהוי טורח דלא צריך עכ"ל, לכאור' צ"ב דהא למלאות כל חלל המטה [וע"ז להניח כרים וכסתות כמו שפרש"י בד"ה אין], במציאות זה טורח יותר מרובה מאשר רק למתוח.
ת. רגילין בו.

ש. מו"ק י' ב'. פרש"י וז"ל, דזי זיכיא. שמכבד את הקרקע מעצים קטנים שעליה נוטלם עכ"ל, מ"ש רש"י מעצים 'קטנים', לכאור' זה צ"ב כי החילוק בין עצים גדולים לעצים קטנים נאמר רק להלן דאמר' היכי דמי כו', אבל עדיין לא נתפרש באיזה עצים מיירי (ואולי הוא ט"ס).
ת. זה הדרך.

ש. מו"ק י"א א'. איני והא תני רבה בר שמואל ושזין שאין גודלין תנור לכתחילה לא קשיא כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים. לכאור' צ"ב דהא כיון דמיירי בברייתא בימות הגשמים (כדפרש"י) א"כ למה רק 'לכתחילה' אסור, דאפי' 'שלא לכתחילה' ג"כ צריך שיהי' אסור מאחר שאי"ז יבש עד לאחר הרגל. ולכאור' צ"ב.
ת. בדיעבד אין אוסרין.

ש. מו"ק שם. פרש"י וז"ל, ובלבד שלא יתכוין לעשות מלאכתו במועד. כשיש לו לתקן כל אלו בשאר ימות השנה ומניחו עד המועד עכ"ל, יל"ע האם במקדש מותר להניח התיקון במכוון למועד כדי שהאומן יתקנו במועד דווקא, והוא לפי מה דאמר' לעיל ו' א' מאי שנא בחולו של מועד דנפקינן כו' משום שכר פעולה דמוזלי גבן ופרש"י שם כלומר שיכול לשכור פועלין בזול לפי שאינן עוסקין במלאכה בחולו של מועד כו' וכל כמה דמצנין לצמצם מעות דהקדש עבדינן עכ"ל,

וה"נ כיון שהאומן אינו עוסק במלאכה בחוש"מ נימא שיניחו התיקון במקדש למועד כדי שיהי' אומן בזול. (ואם אסור לכאור' למה, דמאי שנא).

ת. יתכן.

ש. מו"ק שם. פרש"י וז"ל, הא ר' יהודה הא ר' יוסי. בפירקא דלקמן דרבי יוסי לא בעי לשנויי לדבר האבד ומתני' דשרי הכא כל הני בלא שינוי ר' יוסי היא עכ"ל, הנה לעיל ז' א' אמרי' ומקרינ את הפירצה במועד כו' אמר רב חסדא לא שנו אלא כותל הגינה אבל כותל החצר בונה כדרכו כו', ולכאור' מצינו בדברי רב חסדא דאף בדבר האבד עביד בלי שינוי, והאם זהו דווקא לרבי יוסי, דפלוגתא דרבי יהודה ורבי יוסי לא נזכר שם ז' א'.

ת. אין חילוק.

ש. מו"ק י"א ב'. ר' יהודה אומר אף זורעין לו שדה ניר ושדה העומדת לפשתן אמרו לו אם לא תזרע בבכיר תזרע באפל אם לא תזרע פשתן תזרע ממין אחר. יל"ע בהא דאמרו לו אם תזרע בבכיר תזרע באפיל, אם חרש בסוף האפיל, אם יהי' מותר כן לזרוע בשבילו.¹⁵

ת. אולי.

ש. מו"ק שם. פרש"י וז"ל, וזיתיו הפוכין. נותנין אותן על בית הבד וטוענין לו קורה ראשונה אבל הוא עצמו אין עושה כו' עכ"ל, יש לשאול, דכיון שלא הוא בעצמו עושה אלא אחרים עושים בשבילו, למה רק טוענין לו קורה ראשונה ולא יותר.

ת. טירחא יתירא.

ש. מו"ק י"ב א'. וצריכא דאי אשמעינן קמייטא בההיא קאמר ר' יוסי משום דמישחא נפיש פסידיה אבל חמרא דלא נפיש פסידיה אימא מודי ליה לרבי יהודה כו'. הנה לכאור' צ"ב, מ"ד 'משום דמישחא נפיש פסידיה', לכאור' צ"ב שהרי לא מיירי בשמן ממש אלא מיירי בזיתים שהולך להוציא מהם שמן וכלישנא דמתני' לעיל י"א ב' מי שהפך את 'זיתיו' כו', וכיון שכן, היכי קאמר משום דמישחא נפיש פסידיה אבל חמרא דלא נפיש פסידיה כו' והרי י"ין' (שהוא כבר י"ן בעצמותו) ודאי שהוא יקר יותר מ'זיתים', ואף שעומד להוציא מהם שמן מ"מ סוף סוף עתה יש זיתים לפנינו ולא שמן וזיתים פחות יקר מיין בעצמו. (ונפיש פסידיה היינו שהוא יקר יותר כמב' ברש"י דפי' וז"ל דמשחא. יקר ואיכא פסידא יתירא עכ"ל). וצ"ב.

ת. כל העומד כעשוי דמי.

¹⁵ ואולי יל"ד בזה לפי מה דאי' להלן י"ד א' במועד אין מעיקרא לא ופרש"י שם וז"ל, מעיקרא לא. דאם נולד קודם הרגל אינו מגלח ברגל הואיל והיה יכול לגלח קודם הרגל עכ"ל, ושמא ה"נ אי הי' יכול לחרוש בתחילת האפיל וחרש רק בסוף אולי נימא דאסור לזרוע בשבילו הואיל והיה יכול לזרוע בתחילת האפיל ואם לא הי' יכול מותר ויל"ע אם יש לדמות זה לזה.

ש. בהנ"ל. מ"ש 'אבל חמרא דלא נפיש פסידיה', לכאן צ"ב דנהי שיין אינו יקר כמו שמן, מ"מ הא יין בעצמותו הוא כן יקר, ומאי איכפת לן שביחס לשמן אינו יקר.

(ושאלה זו, שוב חשבנו בס"ד ליישב קצת, דמ"מ יש הבדל בין יין לשמן, והוא, דשמן אם מתקלקל (והיינו הזיתים כנ"ל) הרי זה מתקלקל לגמרי, אבל יין אם מחמיץ נהי שכבר אי"ז יין מ"מ הרי הוא חומץ ונמצא שלא נפסד לגמרי כהשמן, ולכן מישחא נפיש פסידיה כי מתקלקל לגמרי ואילו יין לא נפיש פסידיה כי לא מפסיד לגמרי אלא עדיין יש לו חומץ לפניו).

ת. נכון.

ש. מו"ק שם. אמר רב יצחק בר אבא מאן תנא שינוי במועד בדבר האבד דלא כר' יוסי. הנה לעיל י"א א' אותה המימרא בשם רב יצחק בר 'אבדימי', והאם היו לו ב' שמות גם אבא וגם אבדימי, או שהם שני אמוראים. וקצת צ"ב.

ת. היינו הך והוא כינוי.

ש. מו"ק שם. חמרא טעמא מאי משום דנפיש פסידיה שיכרא נמי אית בה פסידא דאמר אבבי אמרה לי אם בר שית סאוי ושייע מבר תמני ולא שייע. יש לדייק בהא דקאמר שיכר אנמי 'אית בה' פסידא, למה לא קאמר שיכרא נמי 'נפיש' פסידא (כמו דקאמר חמרא טעמא מאי משום 'דנפיש' פסידיה), שהרי אליבא דאמת גם בשיכרא ההפסד [מבלי מגופה מאשר עם מגופה] הוא הפסד מרובה וכמבו' בדברי אבבי. וקצת צ"ב.

ת. קצת נמכר.

ש. מו"ק שם. דאמר שמואל זופתין כוזתא ואין זופתין חביתא רב דימי מנהרדעא אמר זופתין חביתא ואין זופתין כוזתא מר חייש לפסידא ומר חייש לטירחא. והיינו, דרב דימי מנהרדעא חייש לפסידא ולכן אף שיש טירחא מרובה לגוף חבית מ"מ ה"ז מותר כי אם לא יגוף החבית יהי' הפסד גדול, אבל שמואל חייש לטירחא ולכן אף שאם לא יגוף החבית יהי' הפסד מרובה מ"מ ה"ז אסור כי אם יגוף החבית יהי' טירחא גדולה. והשתא לכאן צ"ב כך, דהנה לעיל אמרי' הלכה כרבי יוסי, ותנן לעיל י"א ב' מי שהפך את זיתיו ואירעו אבל או אונס או שהטעוהו פועלים טוען קורה ראשונה ומניחה לאחר המועד דברי ר' יהודה רבי יוסי אומר זולף וגומר וגף כדרכו, ומבואר דס"ל לרבי יוסי דהיכן דנפיש פסידיה מותר אפי' טירחא מרובה (וכמבואר בגמ' דידן) והיינו דר"י מתיר לטעון את כל הטעינות עד שגומר אע"פ שזה טירחא מרובה וטעמיה משום שהוא הפסד מרובה, ועתה, בשלמא לרב דימי דהיכן שיש הפסד מרובה מותר גם לטרוח הרבה ניחא דה"ז כרבי יוסי שהתיר טירחא מרובה כשיש הפסד מרובה וכן"ל, אבל לשמואל דאסור טירחא מרובה אף כשיש הפסד מרובה ק' דאי"ז כרבי יוסי, והא הלכה כרבי יוסי כדלעיל דאמרי' אמר להו סיני אמר הלכה כרבי יוסי. וצ"ב.

ת. אין כל הפסידות שוין.¹⁶

¹⁶ כוונת מרן שליט"א: דשמואל לא חייש לפסידא דחביתא אבל לפסידא של כל השמן שבבית הבד חייש דהוי הפסד מרובה. הגר"י ש קניסבקי שליט"א.

ש. מו"ק י"ג ב'. ואלו מגלחין במועד הבא ממדינת הים כו' והנזיר והמצורע (העולה. הב"ח) מטומאתו לטהרתו ואלו מכבסין במועד הבא ממדינת הים כו' וכל העולין מטומאה לטהרה כו'. יש לדקדק למה בסיפא גבי כיבוס לא קאמר גם נזיר ומצורע, כמו שאמר ברישא גבי תספורת, ובשלמא לפרש"י במשנה (ד"ה מטומאתו לטהרתו) דמיירי בנזיר טמא שעלה מטומאתו ומצורע שעלה מטומאתו ניהא דאפשר דנזיר ומצורע כלולים במ"ש בסיפא וכל העולין מטומאה לטהרה, אבל לרש"י כת"י דפירש גבי נזיר 'שהשלים נזירותו במועד' אכתי יקשה למה לא נזכר הנזיר גם בסיפא.

ת. כבר אמר ברישא.

ש. מו"ק י"ד א'. ושאר כל אדם מאי טעמא אסורין כו' הכא נמי כדי שלא יכנסו לרגל כשהן מנוולין. לכא' למה צריך להגיע לטעם זה, דתיפוק ליה מצד עצם מלאכת אומן של התספורת שהיא אסורה במועד (אא"כ באופן שאין לספר מה יאכל וכדלעיל י"ג א').

ת. לצורך הרגל היו מתירין.

ש. מו"ק שם. הא איתמר עלה אמר מר בר רב אשי איזורו מוכיח עליו. בפשוטו ה"ז דברי אביי כמב' בגמ', ולכא' צ"ב דרב אשי ה' בחתימת התלמוד וכ"ש בנו ואיך אמר אביי דבריו בשמו, שאביי קדם להם הרבה לכאורה.

ת. בזקנותו הכירו.¹⁷

ש. בהנ"ל. יש לשאול, במה שכתב מרן שליט"א, שמר בר רב אשי היה קיים כבר בזקנותו של אביי, האם מקור הדברים הוא ממאי דאמרי' בב"ב י"ב ב' דהיה חותם בשם טביומי, ורב טביומי מופיע כמה פעמים בש"ס כשהוא תלמידו של אביי ורבא וחבירו של רב כהנא כגון בב"ק ק"ח ב' (וכן ברב שרירא גאון כתב 'רב טביומי דהוא מר בר אשי'), אמנם אם זה המקור א"כ קצת קשה מ"ט לעולם בש"ס מופיע כמר בר רב אשי ורק כשהוא לצד רב כהנא מופיע כרב טביומי, ועוד שרב אשי אביו היה תלמיד או תלמיד חבר של רב כהנא, כגון בב"ב קי"ד, וא"כ אינו נוח שבנו יופיע כחבירו של רב כהנא, ואם אין זה המקור, א"כ מה המקור לומר שהיה מר בר רב אשי בזמן אביי. (מחכ"א).

ת. מדהביאו.

ש. בהנ"ל. ולגופו של ענין מה שכתב מרן שליט"א על הגמ' מועד קטן י"ד א' שמה שתירץ אביי על מה שהקשה לו רב זירא ולטעמך איך מותר לכבס חלוק, ותירץ אביי מכח מר בר רב אשי דאיזורו מוכיח עליו, הנה גמ' זו נמצאת בב' מקומות בש"ס גם בחולין ק"ח א' שהקשה לו רב יימר בר שלמיא ולטעמך איך מותר לכבס חלוק ותירץ כמר בר רב אשי, ומזה משמע קצת שלא

¹⁷ בפשוטו היינו שבזקנותו של אביי, הכיר אביי את רב אשי כשהיה ר"א עוד בצעירותו. אמנם לכא' צ"ב מדאמרי' בר"ה י"ח א' רבה דעסק בתורה חיה ארבעין שנין אביי דעסק בתורה ובגמילות חסדים חיה שתין שנין, ומבואר דאביי לא ה' כ"כ זקן. [ואף דתנן באבות בן שישים לזקנה, מ"מ הרי אביי נפטר בגיל זה, ואולי הכוונה שהכירו בשנה זו שהיה בן שישים וזה 'בזקנותו' הכירו. רצ"ת].

רב זירא ורב יימר בר שלמיא הקשו, אלא סתמא דגמ' הקשו כן על שיטת אביי, וא"כ אפשר שפיר שבזמן מאוחר של מר בר רב אשי הוא. (מהנ"ל).

ת. יתכן.

ש. בענין הנ"ל. רב אשי אביו של מר בר אשי מצינו שהיה כבר בימי אביי ורבא כמבואר בב"ב קכ"ט ב' שהביא תיובתא מברייטא בדין מתנה בלשון ירושה, והקשו מזה על רבא איך פסק הלכתא דלא כתיובתא, ובסמוך קל"ב אח"כ חזר בו אביי מאיזה תירוץ שענה לרב פפא מכח תיובתא זו דרב אשי כמו שמפרש הרשב"ם, וכן בכתובות קי"א א' דיבר עימו רבא. אשתו היתה בת רמי בר חמא כמבואר בביצה כ"ט ב', ונהגה בהלכות יו"ט כמו שהורגלה אצל אביה, ומדתלא הדבר באביה אלמא היתה גדולה בימיו, ולא אמר שנהגה כן מחמת אמה שהיתה בת רב חסדא, ולא מחמת רבא בעל אמה, אלמא כבר נשאת כבר קודם שנשאת בת רב חסדא לרבא, וא"כ היה נשוי לה רב אשי לכל הפחות חמש עשרה שנה קודם פטירת רבא, [דבת רב חסדא היתה נשואה לרבא כבר בימי אביי. כמבואר בברכות ס"ב א' ובכתובות ס"ה א' ורבא נפטר ארבע עשרה שנה אחר אביי כמבואר ברב שריא גאון]. ונפטר שבעים וחמש שנים אחר רבא, [רבא נפטר בשנת תרס"ג ורב אשי תשל"ח, רש"ג] נמצא שחי הרבה יותר ממאה שנה, וכשנפטר היה לו בת קטנה פחות משנים עשרה כמבואר כתובות ס"ט א' שגבו ממר בר רב אשי מזונות עבורה. בניו היו טביומי [מר בר רב אשי] ורב סמא בריה דרב אשי, שם, ומבואר שם שרב סמא כבר נפטר קודם רב אשי, ולכן גבו מבנו - נכד רב אשי, ומשמע שם שלא היו לו עוד בנים לגבות מהם ולפי"ז יש להגיה בסוטה ל"ח ב' (אבא) מר בר רב אשי, ועוד שלא מסתבר שיהיו שני בנים קרוים מר, מה גם שלא היה חשוב לקורותו מר שהלא לא הוזכר בש"ס כלל. גם מר בר רב אשי שלמד עוד אצל רב פפא בסנהדרין ע"ז ב' האריך ימים ונפטר תשעים ושנים שנים אחר רב פפא, [רב פפא נפטר בתשפ"ז ומר בר רב אשי בתשע"ט רש"ג]. (מהנ"ל).

ת. נשמתן הי' שם.

ש. מו"ק שם. אומן שאבדה לו אבידה ערב הרגל מהו כו'. לכאור' למה להסתפק דווקא באופן זה שאבדה לו אבידה, דהא איכא להסתפק כמו"כ בלא זה, והיינו דכיון שהכל באים אצלו ערב הרגל (כפרש"י) שוב אין לו אפשרות להסתפר בעצמו ובזה הו"ל לספוקי 'כיון דאומן הוא' כו' ואף בלי הפרט שאבדה לו אבידה.

ת. יכול לצאת ולהסתפר מהר.

ש. מו"ק י"ד ב'. מנודה מהו שינהוג נידויו ברגל כו' א"ל אביי ודילמא לעיוני בדיניה דאי לא תימא הכי דיני נפשות דקתני ה"נ דקטלין ליה והא קא מימנעי משמחת יום טוב דתניא ר"ע אומר מנין לסנהדרין שהרגו את הנפש שאין טועמין כל אותו היום ת"ל לא תאכלו על הדם כו'. לכאור' צ"ב, דהנה שמחת יו"ט ה"ז עשה דרבים ומנודה ה"ז עשה דיחיד, וכיון שכן למה מימנעי משמחת יו"ט, והרי עשה דרבים דוחה עשה דיחיד, וכדאמרי' לעיל גבי אבל אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד.

(ואף דמה דקאמר מנין לסנהדרין כו' לא מיירי על פסק שפסקו קודם המועד אלא על פסק שפסקו במועד עצמו וכמבו' להלן בגמ', ואילו מ"ש אתתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד קאי על אבילות שהתחילה קודם המועד, מ"מ גם לגבי אבילות שהתחילה במועד אמרי' לא אתי עשה דיחיד ודחי

עשה דרבים וה"נ כשפסקו הדין במועד עצמו לא אתי עשה דיחיד (ל"ת על הדם) ודחי עשה דרבים (ושמחת) ולמה מימנעי משמחת יו"ט).

ת. אין דוחה איסורין.¹⁸

ש. בהנ"ל. שוב חשבנו בעזה"י ליישב, לפי מש"כ התוס' (ד"ה מהו) דמנודה חשיב עשה דרבים, דכיון שכן הו"ב עשה דאמרי' בזה שב ואל תעשה, ולכן אסור לדיינים לאכול וממילא מימנעי משמחת יו"ט. והאם ניתן ליישב כן.

ת. אולי.

ש. מו"ק שם. עוד צ"ב, דהנה שמחת יו"ט ה"ז עשה ואיסור האכילה לדיינים ה"ז ל"ת, וכיון שכן למה מימנעי משמחת יו"ט, והרי עשה דוחה ל"ת.

ת. לא כל היום.

ש. בהנ"ל. האם ניתן ליישב, דאיסור האכילה לדיינים חשיב ל"ת שבמקדש, ומטעם דרק סנהדרי גדולה דנין דיני נפשות וקטלי, וכיון שכן לכן לא שייך כאן עשה דוחה ל"ת, וכדאמרי' בזבחים צ"ז ב' דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש. (ואף לדברי הטורי אבן בר"ה כ"ח ב', שהביא מרן שליט"א בדרך חכמה פ"י מכה"מ בביה"ל ד"ה ועבודתו פסולה, דמ"ש אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש זהו דווקא כשהל"ת הוא רק במקדש, נמי נתרץ כן, מטעם דהל"ת כאן הוא רק במקדש וכנ"ל). והאם ניתן ליישב כן.

ת. א"צ לכך כנ"ל.

ש. מו"ק שם. א"ל אם כן נמצאת מענה את דינו (אלא) אתו מצפרא ומעייני בדיניה ועיילי ואכלי ושתו כולי יומא והדר אתו בשקיעת החמה וגמרינן לדיניה וקטלו ליה. הנה כתב הרע"ב (אבות פ"ה) וז"ל, עינוי הדין. שיודעים להיכן הדין נוטה ואין פוסקין אותו עכ"ל,¹⁹ וצ"ב מאי משני אתו מצפרא כו' והרי עדיין נמצאת מענה את דינו והיינו מאחר שכבר בכוך ידעו להיכן הדין נוטה ולא פסקוהו (עד הערב, כדי שיוכלו לאכול ולשתות). וצ"ב.

(מיהו כ"ז להרע"ב, אבל להתוס' (ד"ה נמצאת) דעינוי הדין ה"ז עיכוב 'קיום' הפסק דין, ולא עיכוב הפסק, א"ש משום שעד הערב עדיין לא פסקו הדין).

ת. כשיש טעם מותר.

ש. מו"ק שם. מצורע מהו שינהיג צרעתו ברגל אמר אביי תא שמע והנזיר והמצורע (העולה) מטומאתו לטהרתו הא בימי טומאתו נהיג. היינו דדווקא מצורע העולה מטומאה לטהרה במועד

¹⁸ במכתב השאלה כתבנו הסוגריים אחר השאלה וכנדפס בפנים אמנם במכתב התשובה מרן שליט"א כתב התשובה לפני הסוגריים.

¹⁹ ע"ע רש"י שבת ל"ג א' וז"ל, עינוי הדין. שמאחרין הדיינים לדונו ולא לשם שמים אלא לאחר שהוברר להן הדין משהין אותו עכ"ל.

הוא מגלח במועד, אבל מצורע העומד עדיין בימי טומאתו במועד אסור לו לגלח במועד, ולכאור' צ"ב הראי' שהרי לכולם אסור לגלח במועד ולא רק למצורע בימי טומאתו.

ת. ולמה נקט מצורע.²⁰

ש. בהנ"ל. האם י"ל כך, דנהי שלכולם אסור לגלח במועד מ"מ למצורע בימי טומאתו הי' מקום לומר דמותר לו לגלח במועד והיינו מאחר שלא הי' לו אפשרות לגלח קודם המועד (כי קודם שהגיע המועד עדיין נהיג ביה טומאתו ורק ברגע שנכנס המועד לא נהיג ביה טומאתו).

ת. ג"ז נכון.

ש. מו"ק שם. לא מיבעיא בימי טומאתו דלא נהיג אבל לטהרתו ניגזור שמא ישהה קרבנותיו קמ"ל. פירש ברש"י כת"י וז"ל, ניגזור. דליתסר במועד בגילוח שמא ישהה קרבנותיו אם ירפא קודם המועד ישהה ולא יקריב קרבנותיו עד הרגל דטריחא ליה מילתא לעלות לירושלם שני פעמים ולא יקריבם עד הרגל דהואיל ומותר לגלח ולהקריב קרבנות צרעתו עד הרגל ומצורע נמי מביא שלמים ושמא ישהה נמי להפטר משלמי שמחה דסגיא ליה בשלמי צרעתו עכ"ל (וכן הוא בתוס' רי"ד, שהקשה על פרש"י). ולכאור' צ"ב דכיון שנרפא קודם המועד א"כ הי' יכול לגלח קודם הרגל, וכיון שכן מה יועיל לו להמתין עד הרגל והרי כיון שהי' יכול לגלח קודם הרגל אסור לו לגלח ברגל, וא"כ מהי הגזירה.

ת. ממש סמוך לרגל.

ש. בהנ"ל. האם י"ל דחיישינן גם שלא יאמר האמת שנרפא קודם המועד אלא הוא יאמר שנרפא רק עתה במועד.

ת. ג"ז נכון.

ש. מו"ק ט"ו א'. ת"ש מנודין ומצורעין אסורין לספר ולכבס מנודה שמת סוקלין את ארונו כו'. יש לשאול מה הדין במצורע שמת.

ת. קוברין אותו.

ש. מו"ק שם. אבל חייב בעטיפת הראש מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל ולא תעטה על שפם מכלל דכולי עלמא מיחייבי. לכאור' צ"ב היאך למידין מפסוק זה עטיפת 'הראש' והרי בפסוק נזכר רק עטיפת 'השפם'.

(וברמב"ם פ"ה מאבל הי"ט איתא שעוטף מהראש ועד השפם, אבל צ"ב מנין מהפסוק עטיפת 'הראש' וכנ"ל).

²⁰מהא דנקט מצורע משמע דברגל נהיג צרעתו. הגר"א ש קניבסקי שליט"א.

ת. זה הולך ביחד כי צריך מי שיחזיק.

ש. בהנ"ל. שוב חשבנו בס"ד ליישב, דהנה להלן בגמ' אמרי' מצורע מהו בעטיפת הראש ת"ש ועל שפם יעטה מכלל שחייב בעטיפת הראש ש"מ, ופרש"י שם וז"ל, יעטה. משמע עטיפת הראש עכ"ל, ולפי"ז מ"ש ולא תעטה על שפם פירושו ולא תעטוף הראש על השפם והיינו כמ"ש הרמב"ם שעוטף מהראש ועד השפם, ובזה אתי שפיר כי נמצא דבכתוב ולא תעטה על שפם נזכר גם עטיפת הראש ולא רק עטיפת השפם. והאם נכון הוא.

ת. ג"ז נכון.

ש. בהנ"ל. בהא דפרש"י יעטה משמע עטיפת הראש, לכאו' צ"ב היאך זה משמע, דנהי דיעטה פירושו עטיפה [וכמ"ש בתהלים עטה אור כשלמה ובתפילת שחרית של שבת אמרין תפארת עטה ליום המנוחה], מ"מ היאך זה משמע עטיפת 'הראש', בעוד שבפסוק נזכר בהדיא 'שפם' יעטה. וצ"ב.

ת. סתם עטיפה גם על הראש.

ש. מו"ק שם. א"ל אביי דלמא מנודה לשמים שאני דחמיר. לכאו' צ"ב דהא במשנה בתענית דמייתי רב יוסף, קתני 'כמנודין וכאבלים', וכמו דהא 'כאבלים' אין הפירוש אבלים לשמים, ה"נ גבי הא דקתני 'כמנודין' איך מצי לפרש דהיינו מנודין לשמים.

ועוד צ"ב, דכיון דהם מנודין לשמים, למה קתני 'כמנודין'.

והאם פ' המשנה בתענית ה"פ, דהם מנודין לשמים כמנודין ע"י אדם וכאבלים, שהמנודין ע"י אדם והאבלים הם מתעטפין ויושבין כו' וכמותם צריכים להתעטף ולשבת אלו המנודין לשמים.

ת. אין למידין מן הכללות.

ש. מו"ק שם. מנודה מהו בתפילין תיקו. יש לשאול למה לא מייתי ראי' מהמשנה בתענית [דמייתי לעיל גבי מנודה בעטיפת הראש], והיינו ממה שלא נזכר בתענית שם שהם אסורים בתפילין וש"מ דמנודין חייבים בתפילין. ובפרט לאביי דשם בתענית חמיר טפי כי הם מנודין לשמים ואעפ"כ לא מצינו שם שהם אסורים בתפילין.

ת. תני ושייר.²¹

ש. מו"ק שם. מצורע מהו בתפילין. ומסקנא דגמ' מצורע מותר בתפילין. וקצת יפלא להא דכתב מרן הח"ח זיע"א בשמירת הלשון שער הזכירה פ"ה דטומאת המצורע חמורה יותר משל זב ובעל קרי וטמא מת (דבע"ק משתלח חוץ לב' מחנות והמצורע חוץ לג' מחנות), דכיון שכן היאך יתכן

²¹על המשנה בתענית. הגר"ש קניבסקי שליט"א.

שהמצורע מותר בתפילין בעוד שבעל קרי (קודם תקנת עזרא) אסור בתפילין (דלא גרע מת"ת שהבע"ק אסור בה, קודם תקנת עזרא).

ת. תורה שאני.

ש. מו"ק שם. מי קתני שאסור שיהא כמנודה וכאבל קתני במלי אחרנייתא ואסור נמי בשאילת שלום. לכאור' אין מובן, חדא, דכיון שכאן אמרו כמנודה וכאבל למה נימא שזה קאי על הלכות אחרים ולא על שאילת שלום.

ועוד, דלמה דווקא כאן מצאו לנכון לומר דבר זה שהמצורע שווה בדינו למנודה ולאבל.

ת. על כל מקום תשאל.

ש. בהנ"ל. ועוד, שהרי לא בכל הדברים המצורע שווה למנודה ולאבל והי' לברייתא לפרט כאן במה הוא שווה ולא לסתום.

ועוד, מה הי' מועיל שהי' כתוב 'שאסור' והרי הי' צ"ל 'שאסורין' כי נזכר גם מנודה וגם אבל, וכיון דלא קתני בברייתא ואסורין בשאילת שלום אלא קתני ואסור בשאילת שלום, א"כ היאך היתה הברייתא יכולה לומר 'שאסור'.

(וכ"ז צ"ב גם להלן ע"ב דאמרינן ג"כ מי קתני כו', כנ"ל). ולכאור' צ"ב.

ת. תני ושייר.

ש. מו"ק שם. אבל אסור בדברי תורה מדקאמר רחמנא ליחזקאל דום. הנה ממ"ש ליחזקאל 'דום', משמע דעיקר הלימוד הוא מהמילה דום, שהרי לעיל קאמר אבל אסור בשאילת שלום דקאמר ליה רחמנא ליחזקאל 'האנק דום'. אמנם בתוס' ד"ה אסור מבואר לא כן, וכן הרמב"ם בהל' אבל כתב דאבל אסור בד"ת מדקאמר רחמנא ליחזקאל 'האנק דום. וקצת צ"ב.

ת. נקט כולי קרא.

שם. מצורע מהו בתפילין. ומסקנא דגמ' דמותר, וצ"ב דהרי מצורע אסור לספר וכדלעיל, וכיון שכן, מה יועיל שמותר בתפילין והרי שער מרובה הוי חציצה.

ת. אורחי' בהכי ואינו חוצץ.²²

ש. מו"ק שם. מכאן אמרו הזבין והמצורעין ובוועלי נדות מותרין לקרות בתורה כו'. לכאור' צ"ב דהרי טומאת מצורע חמורה משל בעל קרי (כמ"ש הח"ח בשמיה"ל שער הזכירה פ"ה), וכיון דבע"ק אסור בד"ת (קודם תקנת עזרא) איך המצורע מותר בד"ת.

²²הכוונה דזמן המצורע בצרעתו אין זה זמן הרבה כי אם כג' שבועות, ולא לספר שיער הראש זמן כזה של כג' שבועות אורחי' בהכי תמיד, ואינו חוצץ כי אי"ז הרבה שיער כ"כ. הגר"א"ש קניבסקי שליט"א (בע"פ).

ת. מה שהתורה אמרה אמרה.

ש. מו"ק שם. פרש"י וז"ל, מנודה לשמים. כי הני שאני דחמירי ולהכי צריכי עטיפת הראש אבל אחרים אינן צריכין עטיפת הראש עכ"ל, ולכא' צ"ב למה זה העובר על דברי חכמים או המזלזל בכבודם דחייב מיתה ע"ז (וחמור מאוד כמו שהאריך מרן שליט"א בארחות יושר סי' ט"ו) הוא יהי' פחות מזה המנודה לשמים.

ת. שמים חמור יותר.

ת. כי מזלזלים בזה.²³

ש. מו"ק ט"ו ב'. אבל אסור בעשיית מלאכה דכתיב והפכתי חגיכם לאבל מה חג אסור במלאכה אף אבל אסור במלאכה. קצת צ"ב, דכיון דכתיב 'והפכתי' חגיכם לאבל, היאך למידין האבל מהחג. ת. למה דווקא חגיכם.

ש. מו"ק שם. מצורע מהו ברחיצה תיקו. קצת יש לשאול, דכיון דמצורע אסור לכבס וכדלעיל בברייתא, מאי ס"ד שיהי' מותר ברחיצה, שהרי אם יהי' מותר ברחיצה, כבר לא יהי' כ"כ נפק"מ בכך שאינו מכבס הבגדים. ת. למה לא.

ש. מו"ק שם. מצורע מהו בתשמיש המטה כו' וניפשוט נמי למנודה כו'. לכא' צ"ב מאי מקשינן וניפשוט נמי למנודה והרי מצורע רוב ימי צרעתו מותרים בתש"מ, שרק בימי ספירו הוא אסור וכדלעיל ז' ב' וכמ"ש בתוס' ד"ה וישב, ומשא"כ מנודה דרוצה לומר כאן שיהי' אסור בכל ימי נידויו. ת. כל ימיו יכול להיות ימי ספירו.

ש. מו"ק ט"ז א'. ומנלן דאי מתפקד בשליחא דבי דינא ואתי ואמר לא 'מתחזי כלישנא בישא' כו'. לכא' יש לדקדק למה לא קאמר לא 'הוה' לישנא בישא. ת. אפי' אין נראה.

ש. מו"ק שם. ומנלן דפרטינן חטאיה בציבורא דכתיב כי לא באו לעזרת ה' כו'. לכא' כיון דקאי רק על מרוז שלא בא א"כ למה כתיב כי לא 'באו' בל' רבים. ת. כל אנשיו.

²³הגרא"ש קניבסקי שליט"א אמר שלא כתבנו השאלה מספיק ברור, ומרן שליט"א הבין השאלה באופן הפוך ולכן השיב כי מזלזלים בזה והיינו שלא לעבור על דברי חכמים ושלא לזלזל בכבודם, וצריך לשאול שנית באופן ברור יותר.

ש. מו"ק שם. אמר אביי היכי ליעביד לישרי ליה כו' לא לישרי ליה כו' אמר ליה ה"מ לממונא אבל לאפקירותא עד דחיילא שמתא עליה תלתין יומין. הנה מתשובה זו דאביי לרב דימי, משמע דאביי כבר ידע את דברי שמואל דאמר טוט אסר וטוט שרי, וכיון שכן צ"ב מה אביי שאל את רב דימי מידי שמיע לך בהא.

ת. בכגון זה.

ש. מו"ק שם. אלמא קסבר אביי הני בי תלתא דשמיתו לא אתו תלתא אחריני ושרו ליה כו'. לכאור' יש לשאול מה הראי' מזה דכך ס"ל לאביי, שהרי לכאור' איכא למימר דלעולם אביי ס"ל כהילכתא דלא אתו תלתא אחריני כו' וכדלהלן, ומה דאביי מהדר איהו נפשיה למישרי (ל' רש"י ד"ה לא אתו) הוא משום דקא בעו רבנן למיעל (כדאמר אביי לעיל) והי' צורך דחוף להתירו, אבל לא בגלל שסבר דלא אתו תלתא אחריני. ולכאור' קצת צ"ב.

ת. ביטול תורה.

ש. מו"ק ט"ז ב'. אתא ר' חייא לאיתחזויי ליה. כאן רש"י לא פירש כדלעיל ע"ב ד"ה לאיתחזויי שבא לבקר את רבי שהיה חולה שקבל עליו יסורין, והאם הוא משום שרבי חייא הי' תלמידו של רבי והיינו דלכן אין סיבה לומר שבא רק משום ביקור חולים אלא הוא בא כמו תמיד מפני שהי' תלמיד, ומשא"כ לעיל דבר קפרא לא הי' תלמיד של רבי דלכן הוצרך רש"י לפרש שבא לבקרו.

ת. מל' לאיתחזויי.

ש. מו"ק שם. אמר לה מי שמעת שמתא מפומיה אמרה ליה לא אמר לה זילי נהוגי נזיפותא חד יומא בנפשיך. הנה ממה ששאלה מי שמעת שמתא מפומיה משמע דאם הי' שומעת שמתא מפומיה הי' ר"נ אומר לה לנהוג נזיפותא יותר מחד יומא, וא"כ מה הראי' ממעשה זה דסתם נזיפותא בבבל הוא חד יומא. וצ"ב.

ת. נזיפותא אינו שמתא.

ש. מו"ק י"ז א'. עיילוהו למערתא דחסידי ולא קיבלוהו עיילוהו למערתא דדייני וקיבלוהו. לכאור' צ"ב דלא נזכר שסקלו את ארונו, שהרי לעיל ט"ו א' אמרי' מנודה שמת סוקלין את ארונו כו'.

ת. חזר בתשובה.

ש. בהנ"ל. מ"ש ולא קיבלוהו, האם הכוונה שהחסידי שהיו קבורים שם לא קיבלוהו שיקבר בסמוך אצלם, וכן מ"ש וקיבלוהו האם הכוונה דהדיינים קיבלוהו שיקבר אצלם, כדמצינו שיודעים מי בא ליקבר אצלם להלן כ"ה א' אמר ליה יהודה לחזקיה קום מדוכתיך דלאו אורח ארעא דקאים רב הונא בהדי.

ש. מו"ק שם. מ"ט דעבד כר' אילעאי דתניא ר' אילעאי אומר אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים ויתעטף שחורים ויעשה מה שלבו חפץ ואל יחלל שם שמים בפרהסיא. לכאור' צ"ב דכיון דעבד כרבי אילעאי היאך יצאו עליו השמועות רעות (ואם משום שנאמר ועוף השמים יוליך את הקול וגו' א"כ מה הועילו חכמים בתקנתם שילך למקום שאין מכירין אותו).

ת. ע"י מעשיו.

ש. מו"ק שם. שפחה של בית רבי מאי היא כו' אמרה ליהוי ההוא גברא בשמתא כו'. איך חל נידוי של שפחה.

ת. למה לא.

ש. מו"ק י"ז ב'. וכשם שאמרו אבל אסור לגלח בימי אבלו כך אסור ליטול צפרניים בימי אבלו דברי רבי יהודה ורבי יוסי מתיר. הנה לעיל ט"ו א' הגמ' דנה בארוכה דיניהם של מצורע ומנודה אחר שדנה בדיני אבול, ויל"ע למה לא דנו בגמ' גם לענין נטילת צפרניים גבי מנודה ומצורע.

ת. אמרה כאן.

ש. מו"ק י"ח א'. על פנחס אחוה למישאל טעמא מיניה שקלינהו לטופריה חבטינהו לאפיה. פרש"י וז"ל, שקלינהו לטופריה חבטינהו לאפיה. זרקיהו מרוב כעס והדר מכנס להו דזורקן רשע עכ"ל, הנה משפרש"י זרקיהו מרוב כעס לכאור' צ"ב כיצד עשה שמואל כן שהרי ארז"ל (שבת ק"ה ב') המקרע בגדיו והמפזר מעותיו והמשבר כלים בחמתו יהיו בעיניך כאילו עובד עבודה זרה כו'.

ומשפרש"י והדר מכנס להו דזורקן רשע, לכאור' למה הוצרך ליישב כן, דהלא הי' אפשר לומר דלא חש לזורקן מבלי לאוספן אח"כ כי מסתמא לא הוה שכיח שתכנס שם אשה לנחמו משום צניעותא, וכמו דמשני להלן גבי רבי יוחנן בבי מדרשא.

ת. רצה להראות לו שהוא כועס לכן זרקן.

ש. מו"ק שם. סבור מינה דיד אין דרגל לא כו' לא שנא דיד ולא שנא דרגל. פרש"י וז"ל, סבור מינה דיד. מותר בימי אבול משום דמאס, דרגל לא עכ"ל, והא דשל רגל לא מאס לכאור' בפשוטו לאו משום דאי"ז מאס כי לכאור' זה מאס יותר משל יד, רק הכוונה שזה לא מאס כי זה מכוסה בגרביים ובמנעלים, וכיון שכן למה באמת קאמר שמואל לא שנא ביד ולא שנא ברגל והרי של רגל לא מאס כי זה מכוסה וכנ"ל, ולמה התיר שמואל לגוזזם.

ת. אם לא יוציא מאיס.

²⁴דע"י מ"ש לעיל שבת י' א'.

ש. מו"ק י"ח ב'. מתקיף לה אביי מאן לימא לן דברצון חכמים עבידי דלמא שלא ברצון חכמים עבידי. לכאור' צ"ב דאי שלא ברצון חכמים עבידי, וודאי היו חכמים מוחין בידם, והא לא מצינו שחכמים מחו בהם, וכמו הרבה מקומות בהש"ס דהיכן שנזכר שלא עשו ברצון חכמים נזכר שחכמים מחו בידם, וכאן לא מצינו. וקצת צ"ב.

ת. לא היו שם.

ש. מו"ק שם. תא שמע ויקנאו למשה במחנה לאהרן קדוש ה' רב שמואל בר יצחק אמר מלמד שכל אחד קינא לאשתו ממששה התם משום שנאה הוא דעבוד. לכאור' אין מובן מה מקשינן מעדת קרח והיינו מליצנים וכמב' ברש"י קרח ט"ז י"ז דכ' ויקהל עליהם קרח בדברי ליצנות. וכן למה צריך להגיע לתירוץ דמשום שנאה הוא דעבוד, שהרי גם בלא זה מאי קשיא מליצנים. (ומה שנתבאר ממה שכתבנו לשאול שאין להקשות מליצנים, כן מתבאר נמי ממש"כ לן מרן שליט"א אהא דאיתא בשקלים דף י"ד ע"ב, מ"ד לגנאי חמון שקין חמון כרעין חמון קופד אכיל מן דיהודאי ושתי מן דיהודאי כל מדליה מן דיהודאי, ושאלנו שם, מה טענו והרי אכלו מן ולא עוד אלא שנבלע באיברים, ושתו מהבאר וכו'. והשיב שם מרן שליט"א: על לצים אין מקשים²⁵. ע"כ).

ת. הרי הקהל נמשך אחריהם.

ש. מו"ק י"ט א'. פרש"י וז"ל, שמונה ימים. קודם הרגל בטלה ממנו גזרת שלשים דהואיל והתחיל יום אחד מן השלשים אינו צריך לשמור כלום לאחר הרגל דין שלשים אלא מותר בתכבוסת בגיהוץ ותספורת עכ"ל, ומש"כ רש"י אלא מותר 'לאלתר' בתכבוסת בגיהוץ ותספורת, לכאור' צ"ב, דהנה להלן בגמ' אמרי' אמר רב גזרת בטלו ימים לא בטלו כו' ורב ששת אמר אפילו ימים נמי בטלו מ"ט ימים לא בטלו שאם לא גילח ערב הרגל אסור לגלח אחר הרגל כו', וחזינן דלרב אם לא גילח ערב הרגל אסור לאלתר אחר הרגל (ולא רק לאלתר אלא כל ל' יום), וכיון שכן, למה סתם רש"י וכתב ונקט כרב ששת דמותר לאלתר בתספורת, והרי הוא דבר השנוי בפלוגתא. שוב חשבנו דאי"ז שאלה, כי נקט רש"י כהלכתא והיינו כדאמרי' להלן ע"ב אבא שאול אומר מותר לגלח אחר הרגל כו' הלכה כאבא שאול כו'.

ת. יפה.

ש. מו"ק י"ט ב'. אבא שאול אומר מותר לגלח אחר הרגל שכשם שמצות שלשה מבטלת גזרת שבעה כך מצות שבעה מבטלת גזרת שלשים, שבעה והאנן שמונה תנן, קסבר אבא שאול מקצת היום ככולו ויום שביעי עולה לו לכאן ולכאן, אמר רב חסדא אמר רבינא בר שילא הלכה כאבא שאול ומודים חכמים לאבא שאול כשחל שמיני שלו להיות בשבת ערב הרגל שמותר לגלח בערב שבת. והנה הא דאמרי' ומודים חכמים לאבא שאול כשחל שמיני שלו להיות בשבת ערב הרגל שמותר לגלח בערב שבת, לכאור' צ"ב, דהא כיון דלחכמים לא אמרי' מקצת היום ככולו נמצא דבערב שבת עדיין הוא נמצא ממש בתוך אבילותו, ואיך יתכן שמותר לו לגלח אז.

²⁵ עי' בזה בתשובות לעיל שקלים י"ד ב' שם ובהערה שם.

ת. לכבוד הרגל.

ש. מו"ק שם. אמר רב הונא בריה דרב יהושע כו' אמר רב נחמיה בריה דרב יהושע כו'. האם רב הונא ורב נחמיה היו אחים.

ת. אולי.

ש. מו"ק שם. בעא מיניה אביי מרבה קברו ברגל רגל עולה לו למנין שלשים או אין רגל עולה לו למנין שלשים למנין שבעה לא קמיבעיא לי דלא נהגא מצות שבעה ברגל כי קא מיבעיא לי למנין שלשים דקא נהגא מצות שלשים ברגל כו'. והא דקאמר אביי 'למנין שלשים דקא נהגא מצות שלשים ברגל' לכאור' צ"ב דהא לעיל ע"א אמרי' גזרת שלשים בטלו, ואף גזרת ימים דהוה פלוגתא אי בטלו אי לא הא הלכה כאבא שאול דגם גזרת ימים בטלו וכרב ששת. וצ"ב.

והאם מפני השאלה הנ"ל לכן פרש"י באופן אחר והיינו כמ"ש וז"ל דהא נהגא מצות שלשים ברגל. דהא ברגל נמי אסור בגיהוץ ובתספורת כשלשים עכ"ל והיינו מה דפרש"י שהאיסור הוא מצד הרגל ולא מצד השלשים כי מצד השלשים באמת אין איסור וכנ"ל שלא נהגא גזרת שלשים ברגל.

ת. אולי.

ש. מו"ק שם. פרש"י וז"ל, ואין רבים מתעסקין עמו. כלומר אין צריכין לנחמו אחר הרגל שכבר נחמוהו שבעה ימים ברגל עכ"ל, יש לדקדק למה כתב רש"י שכבר נחמוהו 'שבעה' ימים ברגל, והרי רק 'חמשה' ימים היו, כי ב' ימים היו קודם הרגל.

ת. אבלות שבעה.

ש. מו"ק י"ט - כ' א'. איתיביה הקובר את מתו שני ימים קודם הרגל מונה חמשה ימים אחר הרגל כו' ואין מתעסקין עמו שכבר נתעסקו בו ברגל כללו של דבר כל שהוא משום אבל רגל מפסיקו וכל שהוא משום עסקי רבים אין רגל מפסיקו כו'. פרש"י וז"ל, כל שהוא משום עסקי רבים. כלומר תנחומי רבים אין רגל מפסיקו כדי שיהא צריך להשלים ולעסוק בו אחר הרגל אלא מתעסקין בו ברגל עכ"ל, והנה לעיל י"ט ב' אמרי' כמאן אזלא כו' אבל כיון שעמדו מנחמין מאצלו מותר ברחיצה, ולפי"ז הכא כיון שכבר לא מנחמים אותו שהרי כבר ניחמוהו ברגל, נמצא שיהא מותר לו ברחיצה אף שעדיין יושב ה' ימים. וצ"ב.

ת. אבל מותר לנחמו.

ש. מו"ק כ' א'. קברו שלשה ימים בסוף הרגל מונה שבעה אחר הרגל ארבעה ימים הראשונים רבים מתעסקין בו שלשה ימים האחרונים אין רבים מתעסקין עמו שכבר נתעסקו בו ברגל כו'. הא דקאמרי' קברו 'שלשה' ימים כו', יש לשאול למה נקטו כן, והרי אפי' אם קברו בתחילת הרגל וכגון ביום השני של הרגל והיינו 'ששה' ימים בסוף הרגל, ג"כ יהא הדין דיום אחד לאחר הרגל רבים מתעסקין בו וששה ימים האחרונים אין מתעסקין בו שכבר ניחמוהו ברגל, (וכהברייתא דלהלן קברו 'בתחילת' הרגל כו'), ולמה נקטו דווקא 'שלשה' ימים.

ת. אין התחלה בפחות משלשה.

ש. בהנ"ל. יש להוסיף על השאלה הנ"ל, דבאופן שהתנא נקט שלשה ימים כו' יש רבותא בכך ש'שלשה' ימים אחרונים אין רבים מתעסקין בו, ומשא"כ באופן שקברו ביום השני של הרגל יש רבותא טפי שאפילו 'ששה' ימים אחרונים אין מתעסקין בו, וא"כ קשיא טפי למה נקט התנא אופן שיש בו פחות חידוש.

ת. היינו הך.

ש. מו"ק שם. ארבעה ימים הראשונים כו' שכבר נתעסקו ברגל ורגל עולה לו מאי לאו אסיפא לא ארישא. לכאו' צ"ב דאם זה קאי על הרישא א"כ מאי קמ"ל הא פשיטא הוא וכמ"ש רש"י בלשונו (בד"ה לא ארישא) 'דהתם ודאי עולה לו הואיל' כו'. וצ"ב.

ת. לרווחא דמילתא.

ש. מו"ק שם. ת"ר קיים כפיית המטה שלשה ימים קודם הרגל אינו צריך לכפותה אחר הרגל דברי רבי אליעזר וחכמים אומרים אפי' יום אחד ואפי' שעה אחת א"ר אלעזר בר' שמעון הן הן דברי ב"ש הן הן דברי בית הלל שבית שמאי אומרים שלשה ימים וב"ה אומרים אפי' יום אחד. יש לדקדק בדברי בית הלל נזכר רק 'יום אחד' ולא נזכר גם 'שעה אחת' כמו שאצל חכמים נזכר גם 'שעה אחת' (וכיון שכן, מניין דחכמים וב"ה היינו הך, דילמא הוא פלוגתא דלב"ה הוא בדווקא יום אחד אבל שעה אחת לא סגי, ואילו לחכמים אף שעה אחת סגי).

ת. אין נ"מ.

ש. מו"ק כ' ב'. אמר ליה לשמעיה חלוץ לי מנעלי והולך אחרי כלי לבית המרחץ שמע מינה תלת שמע מינה אבל אסור בנעילת הסנדל ושמע מינה שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד ושמע מינה מקצת היום ככולו. יש לשאול למה לא קאמר נמי 'ושמע מינה שמועה רחוקה אינו קורע', שהרי לא מצינו שרבי חייא קרע קריעה רק שהוריד מנעליו, דלהלן בגמ' קאמר קורע או אינו קורע רבי מני אמר אינו קורע רבי חנינא אמר קורע כו', ולמה לא אמרי' הכא 'ושמע מינה שמע שמועה רחוקה אינו קורע'.

ת. היינו הך.

ש. מו"ק שם. אמר רבי יוסי בר אבין שמע שמועה קרובה ברגל ולמוצאי הרגל נעשית רחוקה עולה לו ואינו נוהג אלא יום אחד. יש לשאול האם לרבא (לרבה) לעיל י"ט ב' דהרגל אין עולה למנין שלושים, יצטרך כאן לנהוג שבעה ושלושים.

ת. מסתבר שלא.

ש. מו"ק שם. קורע או אינו קורע רבי מני אמר אינו קורע כו'. יש לשאול למה לא מייתי הכא ראי' לרבי מני דאינו קורע, מרבי חייא דלעיל דלא מצינו שקרע.

ת. לא מצינו אינו ראי'.

ש. בהנ"ל. שוב מצאנו בס"ד דהרמב"ן בספר תורת האדם (ענין שמועה וליקוט עצמות, סוף אות צ"ו, סוף ד"ה ואיבעיא לן) כתב דבאמת יש דמייתי ראי' זו, ודחה אותה הרמב"ן, דא"כ למה קאמר שמע מינה 'תלת' דהול"ל שמע מינה 'ארבעה', ומדלא קאמר שמע מינה ארבעה, ש"מ דאי"ז ראי'. אך היא גופא קשיא למה באמת אי"ז ראי'.

[זו"ל הרמב"ן שם: 'ואיכא דמייתי לה מדרבי חייא דלעיל דלא אמרינן בגמרא דקרע על אחיו ואחותו, ואם כדברי זה הוה לן למימר שמע מינה ארבעה', אלא מיהו מסקנא דגמרא הוא אינו קורע וכן הלכה. עכ"ל].

ת. יפה כתבת.

ש. מו"ק שם. רבי חנינא אמר קורע. לכאור' יש לשאול למה צריך שיקרע, והרי סגי במעשה אחד של אבילות כמ"ש הרמב"ן בתורת האדם (שם, ריש אות צ"ה, ד"ה קשיא לי), דהקשה שם אהא דקאמר ש"מ אבל אסור בנעילת הסנדל שהוא פשיטא ותי' דקמ"ל דבשמועה רחוקה סגי בחליצת מנעליו ודיו ואי"צ שיכפה מטתו וכו' עכ"ד בקצרה. וצ"ב.

ת. קריעה כולם חייבים.

ש. בהנ"ל. האם יש ליישב כדאמרי' להלן כ"ו ב' אבילות לחוד קריעה לחוד והיינו דקריעה אינה מדיני אבילות כדהובא מהנימוקי יוסף שם שקריעה נעשית לפני תחילת האבילות, ולהכי צריך שיקרע מלבד מעשה האבילות.

ת. ג"ז נכון.

ש. עוד בהנ"ל. הא דשאלנו לעיל ד"ה אמר ליה לשמעיה כו', אין ליישב דאבילות לחוד וקריעה לחוד ולכן לא קאמר נמי שמע מינה שמועה רחוקה אינו קורע, כיון דג' הדברים שלמדו שם ה"ז לענין 'שמועה רחוקה' (ולא למדו שם הדיני 'קריעה'), ומדיני ה'שמועה רחוקה' הי' לומר שם דגם אינו קורע בשמועה רחוקה. לכאור'.

ת. כנ"ל.

ש. מו"ק שם. רבי חנינא אמר כו'. האם הוא 'רב' חנינא דלעיל סוף ע"א.

ת. כן.

ש. מו"ק שם. וכשם שמתאבל עליהם כך מתאבל על שניים שלהם דברי ר"ע רבי שמעון בן אלעזר אומר אינו מתאבל אלא על בן בנו ועל אבי אביו וחכ"א כל שמתאבל עליו מתאבל עמו חכמים היינו תנא קמא כו'. פרש"י וז"ל, על שניים שלהן. אבי אביו ועל בן בנו ועל בן בתו ועל בן אחותו. כל שמתאבל עליו מתאבל עמו. כלומר מתאבל עם אביו כשהוא מתאבל על אב שלו ונמצא זה מתאבל על אבי אביו, וכן כל שמתאבל עליו כגון שמתאבל על בן בנו מתאבל עמו כלומר מתאבל עם בן בנו כשהוא מתאבל על בן בנו ונמצא זה מתאבל על בן בנו. היינו תנא קמא. של רבי שמעון עכ"ל, והנה גבי רבי עקיבא פרש"י אבי אביו בן בנו בן בתו ובן אחותו ואילו גבי חכמים פרש"י רק אבי אביו ובן בנו, וכיון שכן לכאור' מאי מקשי' חכמים היינו תנא קמא והיינו רבי עקיבא, והרי יש חילוק דלר"ע הם גם בן בתו ובן אחותו ולחכמים הם רק אבי אביו ובן בנו.

עוד צ"ב דכיון דלחכמים הם רק אבי אביו ובן בנו (ולא גם בן בתו ובן אחותו), וכפירוש רש"י וכנ"ל, א"כ למה לא מקשי' בגמ' דחכמים היינו רבי שמעון בן אלעזר דאמר אינו מתאבל אלא על בן בנו ועל אבי אביו.²⁶

ת. דוגמא נקטי ואין חילוק.

ש. מו"ק שם. אמימר שכיב ליה בר בריה קרע עילויה אתא בריה קרע באפיה אידכר דמיושב קרע קם קרע מעומד. הא דקאמר 'אתא בריה קרע באפיה' לכאור' צ"ב דהא להלן כ"ד א' אמרי' כל קרע שאינו בשעת חימום אינו קרע.

ת. לכבוד בנו.

ש. בהג"ל. הנה להלן כ"ד א' שם אמרי' כל קרע שאינו בשעת חימום אינו קרע ופרכינן והא אמרו ליה לשמואל נח נפשיה דרב קרע עליה תליסר מני כו' א"ל לרבי יוחנן נח נפשיה דר' חנינא קרע עליה תליסר אצטלי מלתא כו' ומשני שאני רבנן דכיון דכל שעתא מדכרי שמעתייהו כשעת חימום דמי, ועתה, אם נימא דבר בריה דאמימר היה 'רבנן' אתי שפיר דאמימר קרע בפעם השניה אף שלא היה בשעת חימום. והאם ניתן ליישב כן.

ת. אולי.

ש. מו"ק כ"א ב'. שלשה ימים הראשונים אסור בשאילת שלום והתניא מעשה ומתו בניו של ר"ע כו' עמד ר"ע על ספסל גדול ואמר כו' לכו לבתיכם לשלום, כבוד רבים שאני. פרש"י וז"ל, לכו לבתיכם לשלום. הרי שאל בשלומן עכ"ל, קצת יש לשאול למה פריך מברייא ולא ממשנה, דהא תנן בסנהדרין י"ח א' כהן גדול כו' וכשהוא מתנחם מאחרים כל העם אומרים לו אנו כפרתך והוא אומר להן 'תתברכו מן השמים'. (ותי' הגמ' כבוד רבים שאני יהי' שייך גם כאן). וצ"ב.

ת. כה"ג שאני.

²⁶שוב חשבנו בס"ד דאדברא מזה שהגמ' לא הק' חכמים היינו רבי שמעון בן אלעזר, אלא הק' חכמים היינו ת"ק (רבי עקיבא), מזה ראי' שמה שפרש"י בדברי חכמים רק אבי אביו ובן בנו אינו לאפוקי בן בתו ובן אחותו, אלא דקיצר בדוגמאות. ואולי זה פשוט כן שקיצר בדוגמאות והיינו גם מבלי הראיה כאן וא"כ מעיקרא לא קשיא.

ש. מו"ק שם. ורמינהו המוצא את חבירו אבל כו' לאחר ל' יום שואל בשלומו ואינו מדבר עמו תנחומין כו' ורמינהו המוצא את חברו אבל בתוך י"ב חודש מדבר עמו תנחומין ואינו שואל בשלומו כו'. פרש"י וז"ל, ורמינהו בתוך י"ב חודש אינו שואל בשלומו. וקשה להך דתני לאחר שלושים יום שואל בשלומו עכ"ל, ויש לדקדק למה רש"י פירש הקושיא רק לענין 'שואל בשלומו' ולא פירש גם לענין 'מדבר עמו תנחומין'.

ת. רישא נקט.

ש. מו"ק שם. א"ר מאיר המוצא את חבירו אבל לאחר י"ב חודש ומדבר עמו תנחומין כו'. יש לדקדק למה לא קאמר המוצא את חבירו 'שהיה' אבל לאחר י"ב חודש, כי כיון שעברו י"ב חודש מה שייך לומר עליו 'אבל' עתה.

ת. היינו הך.

ש. מו"ק כ"ב א'. פרש"י וז"ל, דלא אזליתו בתר ערסא. דמאן דאזיל בתר ערסא לא חיילא עליה אבילות עד שנסתם הגולל כשמוליכין המטה מבבל לא"י לקבור ואין כל הקרובים כולם יכולין לעלות עד א"י ומלואין המת פרסה או מיל וחוזרים עכ"ל, לכאור' יש לשאול דכיון שכן, למה נהג יוסף הצדיק האבילות בגורן האטד, כמ"ש (ויחי נ' י') ויבאו עד גרן האטד וגו' ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד ויעש לאביו אבל שבעת ימים' והרי לא חיילא אבילות עד שנסתם הגולל על כל מאן דאזיל בתר ערסא.

ת. מפני החוזרים.

ש. מו"ק כ"ב ב'. ומעשה בגדול הדור אחד שמת אביו וביקש לחלוץ וביקש גדול הדור אחר שעמו לחלוץ ולא חלץ אמר אביי גדול הדור רבי גדול הדור אחר שעמו ר' יעקב בר אחא ואיכא דאמרי גדול הדור ר' יעקב בר אחא גדול הדור שעמו רבי בשלמא למ"ד גדול הדור שעמו רבי היינו דנמנע ולא חלץ אלא למ"ד רבי יעקב בר אחא אמאי נמנע ולא חלץ רשב"ג נשיא הוה וכולי עלמא מיחייבי למיחלץ קשיא. יש לשאול, א. האם מלך חולץ כתיפו, ב. האם נשיא חולץ כתיפו. [ויל"ע מהגמ' הכא, וכדלהלן].

והנה לענין מלך, לכאור' יש להוכיח דאינו חולץ כתיפו, והוא מדתנן בסנהדרין כ' א' שאינו יוצא אחר המטה, ולכאור' כ"ש שאינו חולץ כי אינו יוצא ואף באבנר שיצא דוד המלך אחר מטתו לא הי' זה מדינא כמ"ש במשנה שם וא"כ מסתבר שלא חלץ.

וכן לכאור' מבואר מדברי הרמב"ן בתורת האדם (ענין האבילות, אות נ"ט, סוף ד"ה וזה) וז"ל והנכון עוד לומר שאין המלך רשאי לנוול עצמו בימי אבלו כדרך שהקילו עליו ביום הכפורים כדתנן (יומא ע"ג ב') המלך והכלה ירחצו את פניהם וכן אמרו (ירושלמי סנהדרין פ"ב) שאינו חייב בכפיית המטה כשהוא אבל כו' עכ"ל והיינו דכיון שאסור לו לנוול עצמו מסתבר דאינו חולץ כתיפו, כי בפשוטו ה"ז ניוול למלך להיות כן. ואף שהרמב"ן כתב שאין המלך רשאי לנוול עצמו 'בימי אבלו' ואילו חליצת הכתף זה 'קודם האבילות', מ"מ כיון שחליצת כתף זה ג"כ ניוול מסויים למלך להיות כן, מסתבר שאין חילוק בזה ואף קודם האבילות [ולא דווקא בימי אבלו] אינו רשאי לנוול עצמו.

עוד יתכן לומר דאינו חולץ כתיפו, כי הוא מגלה בכך חלק מגופו, והרי מלך אסור שיכנסו עמו לבית המרחץ וכמ"ש הרמב"ם בהל' מלכים ומסתבר שאף חלק מגופו אסור לראותו מגולה. ואף דתנן בסנהדרין י"ח א' שאינו חולץ יחד עם הציבור בעת הלוייה מ"מ מסתבר שיש מי שהולץ עמו כי אי"ז מכבודו להלך יחידי.

ולענין נשיא, יל"ע אם דינו כמלך אי לא. דהנה כתב הרמב"ם בפ"א מהל' מלכים ה"ד וז"ל ואין צריך לומר דין או נשיא שלא יהא אלא מישראל שנ' מקרב אחיך תשים עליך מלך כל משימות שאתה משים עליך לא יהיו אלא מקרב אחיך כו' עכ"ל ומשמע דנשיא הוא כמלך. אמנם אמרי' בהוריות י"א א' - ב' ואיזהו נשיא זה מלך כו' תנו רבנן נשיא יכול נשיא כשבט נחשון בן עמינדב ת"ל מכל מצות ה' אלקיו ולהלן הוא אומר למען ילמד ליראה את ה' אלקיו מה להלן שאין על גביו אלא ה' אלקיו אף נשיא שאין על גביו אלא ה' אלקיו, ופרש"י שם וז"ל א"ל הרי צרתך בבבל. ראש הגולה שבבבל ואנן בעינן שאין על גביו אלא ה' אלקיו עכ"ל, יעו"ש. ולכא' חזינן דדין הנשיא אינו כמלך [אלא פחות ממלך], וכיון שכן יל"ע אי נשיא ג"כ אינו חולץ כתיפו, כי יש לומר דדווקא מלך שאין על גביו אלא ה' אלקיו דווקא הוא אינו חולץ כתיפו אבל נשיא שהוא בדרגה פחותה ממלך שמא הוא כן חולץ כתיפו.

ולכא' יש להוכיח מגמ' דילן שנשיא חולץ, והיינו, כי כיון שרשב"ג נפטר מיד עברה הנשיאות לרבי, וכמ"ש הרמב"ם בפ"א מהל' מלכים ה"ז וז"ל שהמלכות ירושה להם כו' ולא המלכות בלבד אלא כל השררות וכל המנויין שבישראל ירושה לבנו ולבן בנו עד עולם עכ"ל, וכיון שכן היאך רבי ביקש לחלוץ והרי נשיא היה [וכן מאי מקשי' אמאי נמנע ולא חלץ והרי נשיא היה], (ובפרט שחליצה על נשיא זה בשתי ידיים ולא רק באחד כמ"ש הרמב"ם בפ"ט מהל' אבל הט"ו) אלא ש"מ דנשיא חולץ כתיפו, ואינו כמלך ש[לכא' אינו חולץ כנ"ל].

אמנם אולי יש לדחות, כי יתכן לומר דאף שהוא מקבל את הנשיאות בירושה מ"מ עדיין צריך שימנוהו להיות נשיא וכל זמן שלא מינוהו לנשיאות לכא' עדיין אינו נשיא, והוא לפי מ"ש בר"ה ב' דמלך בן מלך אינו מלך עד שימנוהו [ובטעם הדבר עי' לעיל בתשובות מרן שליט"א בר"ה שם], וכיון שכן לא קשיא איך ביקש רבי לחלוץ כתיפו והרי ה' נשיא, כי שמא עדיין לא מינוהו להיות נשיא [שלא ה' לזה פנאי מטרדת האבילות על אביו רשב"ג הנשיא שהאבילות עליו גדולה] וכיון שכן עדיין לא היה נשיא והי' מותר לו לחלוץ.

עוד יש לדחות הראיה ולומר דמה שרבי ביקש לחלוץ אע"פ שהיה נשיא [אם נימא שכבר הי' מינוי], הוא משום שנשיא שמחל על כבודו מכבודו מחול כדאי' סנהדרין י"ט ב', ולעולם אימא לך דנשיא אינו חולץ.

ת. יפה.

ש. בהנ"ל. שו"ר דהרי"ץ גיאת כתב בזה (בהל' אבל עמ' רנ"ב סוף ד"ה כל חכם חולץ כו') וז"ל, ואמרינן מעשה בגדול הדור שמת אביו ובקש לחלוץ גדול הדור שעמו ונמנע ולא חלץ ואוקימנא דגדול הדור שמת אביו ר' יעקב ש"מ דקאמרינן הרב לגביה דפחות מניה רצה חולץ רצה אינו חולץ בשאינו גדול הדור או ראש ונשיא אבל אי גדול הדור או נשיא או אב ב"ד אינו חולץ עכ"ל, ולכא' חזינן דלא כמו שכתבנו שנשיא חולץ, אלא שהנשיא אינו חולץ כמ"ש בסוף לשונו 'אבל אי גדול הדור או נשיא או אב ב"ד אינו חולץ'. ולכא' צ"ב [מהרא"י שכתבנו לעיל בשאלה קודמת, דלמה רבי ביקש לחלוץ והרי נשיא אינו חולץ וש"מ דנשיא חולץ וכן"ל].

ת. תלוי מי ולמי.

ש. בהנ"ל. ומש"כ הרי"ץ גיאת 'ש"מ דקאמרינן הרב לגביה דפחות מיניה רצה חולץ רצה אינו חולץ' לכאור' כוונתו להוכיח מזה שרבי ביקש לחלוץ על אביו של רבי יעקב אע"פ שאביו של ר' יעקב הי' פחות מרבי [לכאור' כי רבי הי' נשיא], ולבסוף רבי לא חלץ [כי רבי יעקב נמנע ולא חלץ מפני כבודו של רבי], וש"מ רצה חולץ רצה אינו חולץ, כי אם היה זה 'חיוב' לרבי לחלוץ על אביו של רבי יעקב, למה לא חלץ לבסוף מפני שגם רבי יעקב הלך לחלוץ, והרי הוא [רבי] 'חייב' לחלוץ, אלא על כרחך שאינו חייב לחלוץ על מי שפחות ממנו.

אמנם צ"ב הראי' דהרי"ץ גיאת, שהרי מיד להלן מיניה כתב הרי"ץ גיאת דנשיא אינו חולץ כלל וז"ל 'בשאינו גדול הדור או ראש ונשיא אבל אי גדול הדור או נשיא ואב ב"ד אינו חולץ' עכ"ל, וא"כ צ"ב שהרי רבי היה נשיא ומה הראי' שעל פחות מיניה רצה חולץ רצה אינו חולץ. וצ"ב.

ת. יש יוצא מן הכלל.

ש. מו"ק שם. על כל המתים כולן קורע טפח על אביו ועל אמו עד שיגלה את לבו א"ר אבהו מאי קרא ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם ואין אחיזה פחות מטפח. הנה רבי אבהו מייתי קרא רק לענין מ"ש 'על כל המתים כולן' אבל לענין מ"ש 'על אביו ועל אמו' לכאור' לא מייתי קרא, ולכאור' יש לשאול למה לא מייתי כאן קרא דמייתי להלן, והיינו קרא דכתיב (מ"ב ב' י"ב) ואלישע ראה והוא מצעק 'אבי אבי' רכב ישראל ופרשיו ולא ראהו עוד 'ויחזק' בבגדיו ויקרעם לשנים, דיש ללמוד מזה גם גבי 'כל המתים כולן' ממה דכתיב 'ויחזק' וגם גבי 'אביו ואמו' ממה דכתיב 'אבי אבי' דילפינן מזה גבי אביו ואמו כדלהלן כ"ו א' דאמרי' שם אביו ואמו ורבו שלימדו תורה מנלן דכתיב ואלישע ראה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו אבי אבי זה אביו ואמו רכב ישראל ופרשיו זה רבו שלימדו תורה כו' יעו"ש.

ת. קיצרו ופשוט.

ש. בהנ"ל. כתב המחבר (יו"ד סי' ר"מ סכ"ד) חייב אדם לכבד חמיו וכתב הט"ז (ס"ק י"ט) וז"ל, לכבד חמיו. דכתיב אבי ראה גם ראה ודוד אמר לשאול כן שהיה חמיו וקראו אבי וכ' מו"ח ז"ל ה"ה חמותו וכ"כ בספר צדה לדרך ע"כ, עכ"ל. והנה לכאור' כמו דילפי' חיוב כבוד חמיו מ'אבי' דגבי דוד שקרא כן לשאול, כמו כן לכאור' יש ללמוד מזה דחייב בקריעה על חמיו מצד כבוד חמיו [כמו דילפי' קריעה על אביו ואמו מ'אבי אבי' דגבי אלישע], וכיון שכן קצת צ"ב למה אמרי' להלן כ"ו ב' וקורעין על חמיו וחמותו 'מפני כבוד אשתו' והרי גם בלי סיבת כבוד אשתו צריך שיקרע מפני כבוד חמיו עצמו וכתבאר לעיל. וצ"ב.

ת. טעמא קאמר.

ש. מו"ק שם. אמר רבי אבהו מ"ש דר' יהודה דכתיב ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים ממשמע שנאמר ויקרעם איני יודע שהן לשנים אלא שנראין קרועים כשנים. מ"ש ממשמע שנאמר ויקרעם 'איני יודע שהן לשנים' כו' לכאור' צ"ב דכי לא יתכן קרע קרוע מבלי שיהי' קרוע לשנים, ומנין נדע דכשכתוב ויקרעם הכוונה לשנים דווקא, וצ"ב.

ת. סתמא משמע לשתיים.

ש. מו"ק כ"ג א'. ת"ר כל שלשים יום לנישואין. פרש"י וז"ל, כל שלשים יום לנישואין. עד שלשים יום לאחר אבלו אינו יכול לישא אשה אחרת עכ"ל, מש"כ רש"י 'לאחר אבלו' ה"ז משמע שמונה שלושים יום חוץ משבעת ימי האבילות, ולכאור' צ"ב כי בברי' נזכר רק שלושים יום.
ת. חוץ מהאבילות (וא"צ לפרשו).

ש. מו"ק כ"ד א'. אמר שמואל פח"ז חובה נתר רשות פריעת הראש חזרת קרע לאחוריו זקיפת המטה חובה כו'. הנה מהא דקאמר גם 'חזרת קרע לאחוריו' ה"ז משמע שגם בשבת נשאר לבוש בבגדי האבילות ולא לובש בגדי שבת, וקצת צ"ב שהרי בשבת צריך ללבוש בגדי שבת, ולענין מה קאמר 'חזרת קרע לאחוריו'.
ת. כשאין לו אחר.

ש. מו"ק שם. אביי אשכחיה לרב יוסף דפריס ליה סודרא ארישיה ואזיל ואתי בביתיה א"ל לאו סבר לה מר אין אין אבילות בשבת כו'. הנה לעיל פרש"י וז"ל, אלא שאין מנעלים ברגליו אבל יש מנעלים ברגליו מנעליו מוכיחים עליו. דאינו אבל אבל לגלות ראשו אינו צריך ואם בא להתעטף בצנעא אפי' כעטיפת ישמעאלים אין בכך כלום עכ"ל, ולכאור' לפי"ז צ"ל שרב יוסף הלך בלי מנעלים, כי אם היה הולך עם מנעלים אין בעטיפתו כלום וכו"ל. והאם זה נכון כן.
ת. יתכן.

ש. מו"ק כ"ד ב'. פרש"י וז"ל, ואין עומדין עליו בשורה. אין צריך לעמוד עליו בשורה כשחוזרין מבית הקברות עוברין לפני האבל בשורה וכל אחד אומר לו תתנחם עכ"ל, הל' 'עוברין לפני האבל' משמע שהאנשים עוברים בשורה, ולא האבלים כנהוג. וקצת צ"ב. [דאם היה המנהג בזמן הגמ' שהאנשים עברו, למה שינו המנהג דזמן הגמ'].
ת. מפני הטורח.

ש. מו"ק כ"ה א'. כי נח נפשיה דרב ספרא לא קרעו רבנן עליה אמר להו אביי כו' ועוד כל יומא שמעתתיה בפומין בבי מדרשא סבור מה דהוה הוה אמר להו אביי תנינא חכם כל זמן שעוסקין בהספד חייבין לקרוע סבור למיקרע לאלתר אמר להו אביי חכם כבודו בהספידו. הנה לעיל כ"ד א' אמרי' שאני רבנן דכיון דכל שעתא מדכרי שמעתייהו כשעת חימום דמי, וכיון שכן, לכאור' צ"ב למה אמר להם אביי להמתין מלקרוע עד ההספד. וצ"ב. (ואולי לכן דעת הרמב"ם בפ"ט מהל' אבל הי"ג דעל חכם לכתחילה אין לקרוע בשעת שמועה אלא בשעת הספד יעו"ש).
ת. כשיש הספד ממתינין.

ש. מו"ק שם. דאמר רב תחליפא אנא חזיתיה לרב הונא דבעי למיתב אפורי' והוה מנח ספר תורה עליה וכף כדא אארעא ואותיב ספר תורה עילויה כו'. קצת צ"ב למה הניח הכד על הארץ ולא הניח הכד על המטה [או על שולחן וכיו"ב], שוודאי זה יותר כבוד לס"ת כך ממה שמונח ע"ג כד המונח ע"ג הארץ.

ת. יותר כבוד שאין יושבין על המטה.

ש. מו"ק שם. עייליה הוה גני יהודה ממיניה דאבוה וחזקיה משמאליה אמר ליה יהודה לחזקיה²⁷ קום מדוכתיך דלאו אורח ארעא דקאים רב הונא בהדי דקאים קם בהדי עמודא דנהורא חזייה רב חגא איבעית זקפיה לארונה ונפק אתא כו'. לכאו' צ"ב דא"כ נמצא דחזקיה יצא לחינם מקומו והיינו מאחר שרב חגא לא קבר את רב הונא אלא השאיר ארונו עומד במערה קודם שהספיק לקבורו.

כת. עשה מצוותו.

ש. מו"ק שם. בהנ"ל. והאי דלא איענש ענש משום דזקפיה לארונה דרב הונא. לכאו' צ"ב דאדרבא הי' מעשה זה שהעמיד הארון צריך להיות סיבה להיפך, וכיצד היא סיבה דלא איענש.

(ולולי דמיסתפינא הי' לפרש הגמ' כך, והאי דלא איענש ענש על זה שעל ידו נגרם לחזקיה לצאת ממקומו בחינם, שהרי בסוף לא קבר את רב הונא, [ואף דיתכן שנקבר אח"כ בדרך נס, כי כמו שחזקיה היה יכול לצאת כמו כן היה רב הונא יכול ליכנס], ומשני, משום דזקפיה לארונה דרב הונא, והיינו, משום שהוצרך להעמיד ארונה דרב הונא מפני פחד האש והיינו שהיה אנוס בכך שלא גמר קבורתו דרב הונא. ולא הי' קושית הגמ' למה לא נענש על שהעמיד ארונה דרב הונא [ואולי הטעם הוא כמו שידוע כן גבי רבי מאיר בעל הנס]).

ת. נבהל.

ש. בהנ"ל. האם אפשר לומר דמ"ש 'והאי דלא איענש ענש משום דזקפיה לארונה דרב הונא', הכל קושיא היא מבלי תירוץ. [ושו"ר דבירושלמי כלאים פ"ט ה"ג מייתי לעובדא זו בפרטים שונים מהנזכר הכא].

ת. לא נכון.

ש. מו"ק כ"ה ב'. רבי חנין חתניה דבי נשיאה הוה לא קא הוה ליה בני בעא רחמי והוה ליה ההוא יומא דהוה ליה נח נפשיה כו' אסיקו ליה חנן על שמיה. הנה ממ"ש בתחילה 'והוה ליה' משמע שנולדו [לפחות שניים] ואילו ממ"ש אח"כ אסיקו 'ליה' חנן על שמיה משמע שנולד רק אחד, וכן משמע הל' ההוא יומא 'דהוה' ליה כו'. [ואולי אסיקו ליה על שמיה פי' לאחד מהנולדים].

ת. רק א'.

²⁷ עי' חולין נ"ג ב' אמרי בני רבי חייא כו' וערש"י ע"ז מ"ו א' שהם יהודה וחזקיה, ועי' חולין שם בהערות מהדרי' עוז והדר אות כ' יעו"ש.

ש. בהנ"ל. קצת צ"ב היאך נתנו השם על שמו, לפי הידוע שהמנהג שאין נותנים שם בכה"ג.

ת. כבר מת.

ש. מו"ק שם. כי נח נפשיה דר' יוחנן פתח עליה ר' יצחק בן אלעזר קשה היום לישראל כיום בא השמש בצהרים דכתיב והיה ביום ההוא והבאתי השמש בצהרים ואמר ר' יוחנן זה יומו של יאשיהו. האם מ"ש כאן 'דכתיב והיה ביום ההוא כו' ואמר ר' יוחנן כו' כל זה מדברי ר' יצחק בן אלעזר, או שזה מדברי הגמ' ור' יצחק בן אלעזר אמר רק 'קשה היום לישראל כיום בא השמש בצהרים'.

ת. מדברי ר' יצחק.

ש. בהנ"ל. וב' נפק"מ בזה, דאם הכל הוא מדברי ר' יצחק בן אלעזר א"כ מצינו בזה, א. שאומרים דברי תורה לפני הנפטר ואין בזה משום לועג לרש. ב. שאמר בהספד על 'רבי יוחנן' מימרא בשמו של 'רבי יוחנן', וא"כ לכאור' יש ללמוד מזה שיש ענין בכך, ואולי היא יותר תועלת לנפטר שאומרים ד"ת בשמו לפניו ויל"ע].

ת. נ"מ לדעת האמת.

ש. מו"ק כ"ו א'. ולא מתאחין מנלן דכתיב ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים ממשמע שנאמר ויקרעם איני יודע שלשנים אלא מלמד שקרועים ועומדים לשנים לעולם. ולעיל כ"ב ב' ילפי' מפסוק זה כנ"ל הכי, ממשמע שנאמר ויקרעם לשנים איני יודע שהן לשנים אלא שנראין קרועים כשנים, וחזינן דשם יליף רק 'שנראין קרועים כשנים', ולא גם 'לעולם' כדיליף הכא. וקצת צ"ב.

ת. אין לו שיעור.

ש. מו"ק שם. אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן אליהו חי הוא אמר ליה כיון דכתיב ולא ראהו עוד לגבי דידיה כמת דמי. הנה בהא דכתיב ולא ראהו עוד, יש לשאול היתכן שאלישע שהיה נביא לא ראה יותר את אליהו הנביא, שהרי אפי' צדיקים מדורות אחרונים ראוהו ואף מדברים עמו, אם בבריתות ואם בליל הסדר כידוע, [ואף מצינו במי שמוסר נפשו מאד מאד למצוה מסויימת שיכול לזכות לזה].

ת. אם הקב"ה רצה לא ראהו.

ש. מו"ק שם. שאול זה נשיא. הנה מבואר דשאול בפטירתו היה נשיא, והאם הכוונה נשיא ולא מלך [וכעין נחשון בן עמינדב דאמר' בהוריות י' א'] שהרי המלכות ניטלה ממנו וניתנה לדוד, או

הכוונה מלך ממש וכמ"ש במשנה בהוריות י' א' איזהו נשיא זה מלך כו', ולפי"ז נמצא דעד פטירתו הי' מלך.²⁸

ת. נשיא זה מלך.

ש. מו"ק שם. ומי קרעינן אשמועות רעות והא אמרו ליה לשמואל קטל שבור מלכא תריסר אלפי יהודאי במזיגת קסרי ולא קרע ולא קרע, לא אמרו אלא ברוב צבור וכמעשה שהיה. הנה מהא דמשני לא אמרו אלא ברוב צבור, לכאן נמצא די"ב אלפי לא היו הרוב דמזיגת קסרי, והיינו שהיו במזיגת קסרי יותר מי"ב אלפי. והאם נכון הוא שהיו כ"כ הרבה בעיר אחת או שאי"ז כפשוטן של דברים.

ת. נכון.

ש. מו"ק שם. האם מזיגת קסרי זה קיסרי [קיסריה] או מקום אחר.

ת. קצה קיסרי.

ש. מו"ק כ"ז ב'. אמר רב יהודה אמר רב אבל יום ראשון אסור לאכול לחם משלו מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל ולחם אנשים לא תאכל. יש לשאול מנין מהפסוק דזה רק ביום ראשון.

ת. סתמא אין לרבות אלא ראשון.

ש. מו"ק שם. בכו בכו להולך אמר רב יהודה להולך בלא בנים. האם הכוונה בלא ילדים כלל, או בלא בנים אף שיש לו בנות.

וכן האם הוא ג"כ באופן שהיו לו ילדים וכולם נפ' בחייו ל"ע [ולענין מצות פו"ר דן במנ"ח אם בכה"ג קיים מצות פו"ר].

ת. לא השאיר זרע.

ש. מו"ק שם. רבי יהושע בן לוי לא אזל לבי אבלא אלא למאן דאזיל בלא בני דכתיב בכו בכו להולך. יש לשאול דנהי שזה יותר אבל ועצב מ"מ אכתי למה לא קיים הלך לקיים מצות ניחום גמ שלא באופן זה שהלך בלא בנים.

ת. ביטול תורה.

ש. בהנ"ל. עוד צ"ב, כיון דאזיל בלא בני א"כ את מי הלך לנחם (וק' לומר שהלך לנחם בנות, אי נימא דבלא בני היינו גם כשיש בנות ולא בנים, כנ"ל שאלה קודמת).

²⁸עי' בתשובות לעיל ר"ה כ"ג א'.

ת. שאר קרובים.

ש. מו"ק כ"ח א'. א"ר אמי למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה כו' א"ר אלעזר למה נסמכה מיתת אהרן לבגדי כהונה כו'. קצת יש לשאול למה הפסיקו בדברי רבי אמי, דהי' להקדים מימרא הבאה של ר' אלעזר כדי לצרף ג' מימרות דרבי אלעזר יחד.

ת. מענינא.

ש. מו"ק כ"ח א'. מת בחמשים שנה זו היא מיתת כרת חמשים ושנים שנה זו היא מיתתו של שמואל הרמתי כו' אמר רבה מחמשים ועד ששים שנה זו היא מיתת כרת והאי דלא חשיב להו משום כבודו של שמואל הרמתי. איתא במדרש שמואל עולמן של לויים חמשים ושנים שנה וילפי' לה התם משמואל הנביא ע"ה, ויש לשאול האם הבבלי פליג על זה, כי לפי המדרש נמצא שגבי הלויים לא שייך לומר מחמשים ועד ששים זו היא מיתת כרת מאחר שעולמן נ"ב שנה. ויל"ע.

ת. רובם מאריכין ימים ושנים.

ש. מו"ק כ"ח ב'. כשמתו בניו של רבי ישמעאל כו' אמר להם ר' טרפון דעו שחכם גדול הוא ובקי באגדות אל יכנס אחד מכם לתוך דברי חבריו אמר ר"ע ואני אחרון כו'. לכאו' צ"ב דהא משנה מפורשת היא בפ"ה דאבות, וודאי שכולם ידעו אותה, ולא רק רבי ישמעאל, ומה הוצרך רבי טרפון לומר זאת לתנאים.

ת. ממהרים ללמוד תורה.

ש. מו"ק שם. נענה ר"ט ואמר ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השריפה והלא דברים ק"ו ומה נדב ואביהוא שלא עשו אלא מצוה אחת דכתיב ויקריבו בני אהרן את הדם אליו כך בניו של ר' ישמעאל על אחת כמה וכמה. צ"ב הכוונה 'אלא מצוה אחת' שהרי וודאי עשו מצוות הרבה, ובזוה"ק פ' אחרי מות איתא שנדב ואביהוא היו שקולים כנגד משה ואהרן ושבעים זקנים.

[והאם אפשר דהכוונה לאותו היום שבו מתו, אלא דא"כ מניין שבאותו היום שמתו בני רבי ישמעאל הם עשו יותר ממצוה אחת].

ת. מצוה אחת שמפורשת בתורה.

ש. בהנ"ל. עוד צ"ב דהא בפסוקים מבואר דג' פעמים הביאו אליו את הדם דפ"א כתיב וימצאו ועוד ב"פ דכתיב ויקריבו, וא"כ אי"ז מצוה אחת.

ת. היינו הך.

ש. מו"ק שם. א"ר יוחנן אין מנחמין רשאין לומר דבר עד שיפתח אבל שנאמר אחרי כן פתח איוב את פיהו והדר ויען אליפו התימני. לכאו' צ"ב מה הראי', והרי איוב פתח דבריו רק אחר 'שבעת

ימי האבילות', וכדכתיב שם וישבו אתו לארץ 'שבעת ימים' וגו' ואין דבר אליו וגו' אחרי כן פתח איוב את פיהו, וכיון שכן מה הראי' לשבעת ימי האבילות.

ת. כנ"ל.

ש. מו"ק שם. א"ר אבהו מנין לאבל שמיסב בראש כו' מר זוטרא אמר מהכא וסר מרזח סרוחים מרזח נעשה שר לסרוחים. קצת יש לשאול למה לא מביא ראייה מפסוק זה כמו כן לענין זה שהאבל לא קם לנשיא הבבא לנחמו כדלעיל.

ת. אולי נשיא שאני.

ש. מו"ק שם. אמר ר' חמא בר חנינא מנין לחתן שמיסב בראש שנאמר כחתן יכהן פאר מה כהן בראש אף חתן בראש כו'. יש לשאול דא"כ נילף מיניה שחתן יעלה ראשון לתורה ויברך קודם כהן ויטול מנה יפה קודם כהן, והא לא מצינו.

ת. חזקתן קודמת.

בריך רחמנא דסייען

ספר

תשובות הגר"ח

על

מסכת מועד קטן

תשובות הגר"ח

מועד קטן

ש. ²⁹ ³⁰ מו"ק ב' ב'. אלא לרבי יהודה לא שנא מעיין שיצא בתחילה ולא שנא מעיין שלא יצא בתחילה בית השלחין אין בית הבעל לא והאי דקתני מעיין שיצא בתחילה להודיעך כחו דר' מאיר דאפילו מעיין היוצא בתחילה משקין ממנו אפילו שדה הבעל. לכאור' יש לשאול מה קשה 'והאי דקתני מעיין שיצא בתחילה' שהרי אם לא היה כתוב מעיין שיצא בתחילה היינו אומרים שר"י התיר רק מעיין שלא יצא בתחילה וכמו שהקשו בגמ' לעיל ע"א דהוא כל שכן. וצ"ב.

ת. הו"ל למיתני אפי'.

ש. מו"ק שם. כולה ר' עקיבא היא ומאי טעם קאמר מאי טעם המנכש והמחפה בכלאים לוקה משום מקיים שר"ע אומר אף המקיים. מ"ש שר"ע אומר אף המקיים, לכאור' אין הפירוש דלא רק המנכש והמחפה לוקה אלא גם המקיים לוקה, כי אם זה הפירוש אין מובן מה שייך לומר שהמנכש והמחפה חייב משום מקיים. והאם הפירוש הוא דלא רק זורע ממש אלא גם המקיים.

ת. הכל בכלל.

ש. מו"ק שם. פרש"י וז"ל, תלמוד לומר כלאים שדך לא. ואע"ג דכתיב לא תזרע כלאים גורעין ודורשין לא כלאים לא יהא כלאים מכל מקום שחייב אתה לבטלו עכ"ל, והנה לעיל פרש"י וז"ל, אף המקיים. שרואה כלאים זרוע ואינו מבטלו עכ"ל, אמנם בע"ז ס"ד א' פרש"י דמ"ש ר"ע אף המקיים פי' שעושה גדר מסביב לשדה כלאים של אחר (וז"ל שם, אפילו לרבי עקיבא דאמר המקיים בכלאים לוקה. דאם זרען אחר ובא זה ועשה להן סייג וגדר כדי לקיימן לוקה כו' עכ"ל), וכתבו התוס' שם דיפה כוון רש"י בפירושו כי ר"ע ס"ל דלאו אין בו מעשה אין לוקין עליו ואי כפירוש הערוך (וכן פרש"י כאן במו"ק) שמניח כלאים זרוע בשדהו ואינו מבטלו אמאי לוקה והרי אינו עושה מעשה, ע"כ, והשתא לכאור' לפי הפירוש דאיסור מקיים הוא שבנה גדר לשמור על שדה כלאים כדפרש"י בע"ז, איך ילפינן האיסור מלימוד זה דכלאים שדך לא. (ושו"ר דבאמת בע"ז שם פרש"י הלימוד באופן אחר ממה שפירש כאן במו"ק). ואמנם עצם מה שפרש"י כאן במו"ק, ק' כמו שכתבו תוס' בע"ז להק' על פי' הערוך.

ת. מלקות רק במעשה.

²⁹ תשובות נוספות למסכת מועד קטן ע"י בספרנו תשובות הגר"ח ח"ב (מהדורת תשע"ג) תשובות תתשנ"ו - תתש"ס.

³⁰ א.ה. בעת לומדינו מסכת מועד קטן אמר לן מרן שליט"א ב' פעמים, שמרן החתם סופר זצ"ל קודם שלמד מסכת מועד קטן היה נותן פירושה לצדקה. ושאלנו את מרן שליט"א: האם נתן בתחילת המסכת או רק קודם שהתחיל פרק שני (ששם מתחיל עיקר ההלכות של אבילות. ויותר נכון היה לשאול 'או רק קודם שהתחיל פרק שלישי' כי האמת היא שעיקרי כל ההלכות אלו הם בפרק שלישי). והשיב לן מרן שליט"א: בתחילת המסכת. ע"כ. והיינו כי סו"ס יש שם ג"כ קצת מזה ופשוט. ובעת אחרת שאלנו את מרן שליט"א עבור חכ"א שרצה לכתוב ספר על מו"ק ושאל אם יש בזה סכנה עבורו. והשיב מרן שליט"א: אפשר, אפשר, גם אני לומד מו"ק כל שנה, אבל את הסיום שיעשה בשלושת השבועות. ע"כ.

ש. מו"ק ג' א'. איתמר החורש בשביעית ר' יוחנן ור' אלעזר חד אמר לוקה וחד אמר אינו לוקה. הנה לעיל ב' ב' קאמר אביי דשביעית בזה"ז דרבנן כרבי ולפי"ז על כרחך דהפלוגתא כאן אם לוקה ה"ז על זמן הבית דשביעית היא דאורייתא, אמנם לרבא דאמר דאף בזה"ז שביעית היא דאורייתא ואבות אסר רחמנא ותולדות לא אסר רחמנא לכאור' צ"ב מה נחלקו כאן אם לוקים על החרישה שהרי החרישה היא תולדה, ולכאור' צ"ב.

ת. עובר על דברי חכמים לוקה.

ש. מו"ק ג' ב'. ור' יוחנן אמר ימים שהוסיפו חכמים לפני ראש השנה והכי קאמר יכול ילקה על תוספת ראש השנה דאתא מבחריש ובקציר תשבות ונסיב לה תלמודא לפטורא כדבעינן למימר לקמן. פרש"י וז"ל, כדבעינן למימר לקמן. גמר שבת שבתון משבת בראשית עכ"ל. ויש לשאול, מהו דקאמר ונסיב לה תלמודא 'לפטורא' דמשמע שיש איסור אלא שמ"מ פטור ממלקות, והרי הגזירה שוה דקאמר לקמן ד' א' גמר שבת שבת משבת בראשית ה"ז מבטל לגמרי כל האיסור של תוספת כמבואר בגמ' וברש"י שם ד"ה מדאורייתא בטלו, וכיון שכן, מהו 'לפטורא' וכנ"ל, ואיך פירש רבי יוחנן כך את כוונת הברייתא שהביא רב דימי מא"י לבבל. וצ"ב טובא.

ת. ממלקות.³¹

ש. מו"ק שם. בהנ"ל. עוד צ"ב, מהו כדבעינן למימר לקמן, והרי לקמן שם דחה רב אשי גזירה שוה זו מכח ק' חזקה, ואיך יתכן שהברייתא שהביא רב דימי תאמר כן בעוד שרב אשי דחה זאת מכח ק' חזקה דהאיך ג"ש עקרי הללמ"מ או קראי. וצ"ב.

ת. הגמ' מפרש.

ש. מו"ק ד' א'. ור' יוחנן אמר רבן גמליאל ובית דינו מדאורייתא בטיל להו מאי טעמא גמר שבת שבת מבראשית כו'. צ"ב דאילו כאן קאמר רבי יוחנן דביטלו ר"ג וב"ד את התוספת לגמרי, ואילו לעיל השיב רבי יוחנן לריש לקיש (כדאמר') לעיל ג' ב' ואמרי לה ריש לקיש לרבי יוחנן כו' אמר ליה אימור כו' (דר"ב וב"ד ביטלו רק את מה שב"ש וב"ה הוסיפו על ההלכה למ"מ אבל את ההלכה למ"מ לא ביטלו אלא זה נשאר להיות שתוספת אסור ל' יום קודם ר"ה כהלכתא למ"מ. וצ"ב טובא.

(גם זה קשה למה הוצרך כאן רבי יוחנן ליישב אופן מחודש זה שר"ג וב"ד ביטלו לגמרי התוספת (שהרי רב אשי הקשה על זה ק' אלימתא) בעוד שכבר יישב לעיל לריש לקיש (אופן טוב יותר).³² וצ"ב).

³¹ אאמור' הגאון הגדול ר' יעקב הלוי גרנדש שליט"א אמר דאולי יש ליישב, דכיון שבתחילה קאמר יכול ילקה על תוספת והיינו לשון חיוב ולא לשון איסור לכן קאמר נמי ונסיב לה תלמודא לפטורא לשון פטור ולא לשון היתר, אף שאליבא דאמת אי"ז אסור כלל כי ר"ג וב"ד ביטלו ולגמרי האיסור.

³² אאמור' הגאון הגדול ר' יעקב הלוי גרנדש שליט"א אמר דאולי יש ליישב, דאף שרבן גמליאל ובית דינו ביטלו לגמרי את הדאורייתא של התוספת כמ"ש רבי יוחנן בגמ' ד' א', מ"מ ודאי הוא שאינם חולקים על עצם הדבר שב"ש וב"ה אמרו עד פסח ועד עצרת, וכיון שכן עדיין תיקשי דנהי שר"ג וב"ד אינם חולקים על הדאורייתא [כי אין כזה דאורייתא וכנ"ל] מ"מ על ב"ש וב"ה כיצד חולקים [והרי אין ב"ד יכול לבטל את דברי חבירו כו'], ולכן הוצרך רבי יוחנן בגמ' לעיל ג' ב' לבאר שב"ש וב"ה היתנו ביניהן שיהיה אפשר לבטל דבריהם.

ש. בהנ"ל. עוד צ"ב דהא רבי יוחנן הוא זה דמייתי לה להלל"מ לעיל ג' ב', ואילו כאן ר' יוחנן דליתא להלכתא זו כלל. וצ"ב.

ת. דוחה שאין ראי'.

ש. מו"ק שם. אמר ליה ירמיה ברי הני אגמים דבבל כמא דלא פסקי דמו. היינו דאף רבי זירא ס"ל דהיכא דעבידא מיא דפסקי גזרינן משום טירחא יתירא, ומה דקאמר רבי זירא דנהרות המושכין מים מן האגמים מותר להשקות מהן בחוש"מ היינו כי איירי בבבל דשם לא עבידא מיא דפסקי, ע"כ ביאור הגמ', ויש לשאול, דהנה לעיל מיניה אמרי', אבל לא ממי הגשמים וממי הקילון כו' אמר ר' אילעא א"ר יוחנן גזירה מי גשמים אטו מי קילון כו' וקמיפלגי בדר' זירא דאמר כו' נהרות המושכין מים מן האגמים מותר להשקות מהן בחולו של מועד כו' ומר אית ליה דרבי זירא, והיינו דרבי יוחנן דגזר מי גשמים אטו מי קילון לית ליה לרבי זירא דלא גזר, והנה השתא דאמרי' לבסוף דאף ר"ז ס"ל דגזרינן ומה דקאמר דלא גזרינן הוא רק בבבל וכנ"ל, א"כ האם נימא דבאמת רבי יוחנן אית ליה דרבי זירא. והיינו דהגמ' מייתי לדברי ר"ז שאמר לירמיה בנו כדי לחזור ממה שאמרו קודם שרבי יוחנן לית ליה לר"ז, אלא אית ליה לר"ז.

ת. הו"ל למימר בהדיא.

ש. מו"ק שם. תנו רבנן מדלין לירקות כדי לאוכלן ואם בשביל לייפותן אסור כו' א"ל מי סברת מאי מדלין מדלין מיא מאי מדלין שלופי כדתנן כו' אמר ליה והתניא מדלין מים לירקות כדי לאוכלן אמר ליה אי תניא תניא. הנה למ"ש מאי מדלין שלופי א"כ נמצא דהברייתא ברישא ובסיפא לא מיירי באותן הירקות, כי מ"ש מדלין לירקות כדי לאוכלן ה"ז מיירי בירקות 'שנוטלין' מהשדה ואילו מ"ש ואם בשביל לייפותן מיירי בירקות 'שמשאיר' אותן בשדה, ולכאן צ"ב למה לא הוה דחיקא ליה לרבה תוספאה להעמיד כן את דברי הברייתא (דאילו אי הפירוש מדלין ה"ז מדלין מיא, דברי הברייתא קאי אאותן ירקות), ורק משום דא"ל רבינא דאיכא ברייתא מפורשת מדלין 'מיא' הדר ביה אבל לולי זה הוה נוחא ליה לפרש הבריי' כנ"ל ולמה לא דחיקא ליה לפרש כן.

ת. מה לא טוב.

ש. מו"ק ד' ב'. אמר ליה אי תניא תניא. לכאן אחר שנתבאר לרבה תוספאה דמדלין פי' מדלין מיא, למה לא מצינו שהלכו לשאול ולברר אצל אותו אדם אם הולך להשקות כדי לאוכלן או כדי לייפותן והיינו כדי להצילו מאיסור אם הולך לייפותן. (ושמא עד שדנו בדברי הבריי', כבר גמר להשקות).

ת. ברח.

³³ כלומר, הרי ראינו שר"ג וב"ד ביטלו לגמרי דילפי שבת שבת כו'. הגר"ש קניבסקי שליט"א.

ש. מו"ק שם. חד אמר מפני שנראה כעודר כו'. היינו דהא דתנן ראב"א אומר אין עושין את האמה בתחילה כו' ובשביעית, ה"ז מפני שנראה כעודר, וקצת יש לשאול, דכיון שכן למה אין עושין רק 'בתחילה' והרי גם 'שלא בתחילה' הפעולה שעושה היא פעולה הנראית כעודר.

ת. זה ודאי עודר.

ש. מו"ק שם. ומי אמר ראב"ע כל שנראה כעודר אסור ורמינהי כו' ראב"ע אוסר עד שיעמיק שלשה כו' ר' זירא ור' אבא בר ממל חד אמר כגון שהעמיק וחד אמר זיבלו מוכיח עליו. קצת יש לשאול למה לא תירצו דסוף סוף יש חילוק, והיינו, דבמשנה בשביעית התיר ראב"ע כי מעמיק רק 'שלשה' טפחים [וגם אין לו ענין בשלושה וחופר שלשה כי כך הדין], ואילו במשנתנו כאן במו"ק אסור ראב"ע כי מעמיק 'שלשה' טפחים [וגם יש לו ענין בששה כדי ליצור אמה (כמ"ש הראשונים דלכן נקראת אמה שחופר אמה ברום אמה, ואמה זו היא ו"ט כמבו' בגמ' להלן דאמרי' שאם היתה עמוקה טפח מעמידה על ו' טפחים)]. ולמה לא משני הכי.

ת. הכל כפי הצורך.

ש. בהנ"ל. עוד קצת צ"ב למה לא משני דהמשנה דשביעית דעושה אדם את זבלו אוצר כו' אי"ז 'בתחילה' ולכן אי"ז נראה כעודר, (ואדרבה מאי קשיא בכלל).

ת. לא משמע כן.

ש. מו"ק ה' א'. לאתויי הא דתניא יוצאין לקוץ את הדרכים ולתקן את הרחובות ואת האסטרטאות ולמוד את המקוואות וכל מקוה שאין בו ארבעים סאה מרגילין לתוכו ארבעים סאה ומנין שאם לא יצאו ועשו כל אלו שכל דמים שנשפכו שם מעלה עליהם הכתוב כאילו הם שפכו ת"ל והיה עליך דמים. הנה מדאמרה הברייתא ומנין שאם לא יצאו ועשו 'כל אלו' משמע ומבואר דזה קאי גם על מה דאמר 'וכל מקוה שאין בו ארבעים סאה מרגילין לתוכו ארבעים סאה', ולכאן צ"ב מה שייך לומר גבי המקוה 'שכל דמים שנשפכו שם' כו'. וצ"ב.

ת. לא טבלו כראוי וגרמו שמת הולד.

ש. מו"ק שם. אמר ר"ש בן פזי רמז לציון קברות מן התורה מנין תלמוד לומר וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון. ולהלן מיניה מייטו אמוראי כו"כ פסוקים נוספים לכך, ולכאן צ"ב מה הראי' מהפסוק וראה עצם אדם וגו', שהרי שם מיירי על ציון שעושה עד שיבואו המקברים כמ"ש בהמשך הפסוק שם ואילו ציון הקברות דקתני במשנה זה מיירי על ציון שאחרי קבורה. וקצת צ"ב.

ת. יכול לעמוד.³⁴

³⁴אם זה רק להראות לקברנים יכול לעמוד שם עד שיבואו. הגר"ש קניבסקי שליט"א.

ש. בהנ"ל. עוד קצת צ"ב למה הוא רק רמז שהרי לכאור' פסוק מפורש הוא, והיינו הא דכתיב (וישלח ל"ה כ') ויצב יעקב מצבה על קברתה הוא מצבת רחל עד היום. ובאמת למה לא מייתו בגמ' פסוק זה.³⁵

(ושמא נאמר דמכאן ראי' ג"כ, שקברי צדיקים אינם מטמאים, ולהכי לא מייתו פסוק זה, כי בגמ' מיירי לענין ציון קברות שמפני הטומאה והא דרחל לאו משום טומאה נעשתה המצבה [אלא נעשתה כדי שיוסף יתפלל שם בדרך למצרים וישראל בדרכם לגלות בבל ולא משום טומאה]).
ת. אולי.

ש. מו"ק שם. אריב"ל כל השם אורחותיו זוכה ורואה בישועתו של הקדוש ברוך הוא שנאמר ושם דרך אל תקרי ושם אלא ושם דרך אראנו בישע אלקים. לכאור' קצת צ"ב, דהנה שם אלקים מורה על דין כידוע, וכיון דעסקינן בישועה מהקב"ה והיינו ענין של רחמים, לכאור' א"כ הול"ל בישע ה' שהוא מורה על רחמים. וקצת צ"ב.
ת. גם הדין מתהפך לרחמים.

ש. מו"ק ה' ב'. תנו רבנן אין מציינין לא על כזית מן המת ולא על עצם כשעורה ולא על דבר שאינו מטמא באהל. לכאור' צ"ב למה קאמר 'וא על דבר שאינו מטמא באהל', שהרי זהו גופא מה דקאמר מקודם 'לא על כזית מן המת ולא על עצם כשעורה' שטומאתם ע"י טומאת אהל. ושור"ר ברש"י ד"ה וכזית מן המת אינו מטמא באהל דבגמ' קתני ולא על 'כל' דבר שאינו מטמא באהל, אמנם לישנא דגמ' שלפנינו לכאור' צ"ב.
ת. מפרש והדר תני.

ש. מו"ק שם. אין מציינין לא על כזית מן המת כו' אבל מציינין על השדרה כו' ואין מציינין על הוודאות אבל מציינין על הספיקות ואלו הן הספיקות כו'. לכאור' יש לשאול, למה הוודאות והספיקות קאמר במימרא בפני עצמה, דלכאור' הול"ל אין מציינין לא על כזית מן המת ולא על הוודאות אבל מציינין על השדרה ועל הספיקות ואלו הן הספיקות, ולמה חילקה הברייתא זה לב' מימרות, שהרי הכל קאי על טומאת אהל כמבוי' להלן בגמ'.
ת. שזה חומרות וזה דין.

³⁵ובע"פ מרן שליט"א השיב לן, דאין ראייה מהא דכתיב גבי רחל אמנו ע"ה כי שם רק חזינן הנהגה כזאת אבל לא מצינו משם ראייה שכך צריך לעשות מדינא.
והנה בתחילה חשבנו ליישב עוד, דהא דרחל אמנו ע"ה אינו דומה לכאן, והיינו כי מ"ש רמז מן התורה לציון קברות מנין מיירי בציון שעושין אותה בריחוק כל שהוא מהטומאה ולא ע"ג הטומאה ממש [וכמבואר להלן ע"ב דאמרי'] ואין מעמידין ציון במקום טומאה וכדפרש"י שם בד"ה אין מעמידין וז"ל, אין מעמידין הציון על הטומאה שלא להפסיד טהרות. שאם הטומאה ממש תחת הציון אינו מרגיש עד שבא על הציון פתאום ויטמאו הטהרות שהרי הטומאה תחת הציון אלא עושין הציון סמוך לטומאה בריחוק כל שהוא וכשבא על הציון מרגיש מן הטומאה ואינו הולך עליה עכ"ל, אבל הציון של רחל אמנו ע"ה וכן כל הציונים שעושין תמיד הוא ע"ג הקבר ממש. אמנם יש לדחות זה ממש"כ רש"י להלן ו' א' בד"ה מצא אבן וז"ל, ומפי מורי הזקן אבן אחת מצויינת שיש סיד על גבה דאינו צריך להרחיק הציון מן האבן לפי שהאבן גבוהה על גבי קרקע ורואה את הציון מיד קודם שיהא נוגע בו אבל בשדה מרחיקין לה ציון בסמוך דזמנין לא חזי ציון עד דאתי ונגע ומאהיל עכ"ל. וחזינן דאף מ"ש רמז מן התורה לציון קברות מנין דעלה מיירי הכא קאי גם על ציון שע"ג הטומאה ממש.

ש. מו"ק שם. אמר רב פפא הכא בכזית מצומצם עסקינן דסוף סוף מיחסר חסר מוטב ישרפו עליו תרומה וקדשים לפי שעה ואל ישרפו עליו לעולם. הנה להלן ו' א' פרש"י וז"ל, מצא אבן אחת מצויינת. כו' ומפי מורי הזקן אבן אחת מצויינת שיש סיד על גבה דאינו צריך להרחיק הציון מן האבן לפי שהאבן גבוה על גבי קרקע ורואה הציון מיד קודם שיהא נוגע בו, אבל בשדה מרחיקין לה ציון בסמוך דזמנין לא חזי ציון עד דאתי ונגע ומאהיל עכ"ל שם, והשתא לכאן צ"ב, למה אמרו אין מציינין על כזית מצומצם מן המת והטעם כדי שלא יבואו עי"ז לשרוף תרומה וקדשים לעולם ומה שבנתיים עד שיתחסר הכזית ישרפו תרומה וקדשים כי לא ציינו מטעם שמוטב ישרפו כו', והרי יש אפשרות שלא ישרפו גם לא לפי שעה וגם לא לעולם בחינם, והיינו על ידי כך שיתן 'אבן' מצויינת ע"ג הכזית בשר מצומצם, דאז לא ישרפו תרומה וקדשים לפי שעה כי יש אבן ולא ילכו על זה גם כשהכזית לא נחסר, וגם לא ישרפו לעולם כי שוב לא ילכו על זה ואף שהכזית נחסר כבר לא יבואו לידי שישרפו בחנם, והו"ל לברייתא לומר אין 'מציינין' על כזית מצומצם מן המת אלא נותנים 'אבן מצויינת' על כזית מצומצם מן המת. וצ"ב.

ת. שמא יאבד או יתקלקל.

ש. מו"ק שם. פרש"י וז"ל, קרי עליה ושם דרך. שמחשב בשעות אי זה מהן להקשות אי זה מהן שלא להקשות עכ"ל, יש לדקדק למה כתב שמחשב 'בשעות', שהרי כאן מיירי שמחשב באיזה 'יום' להקשות ובאיזה יום שלא להקשות כמ"ש בגמ' דכל 'יומא' הוה מקשי ליה 'בשבתא דריגלא' לא הוה מקשי ליה, וכיון שכן, לכאן הו"ל לכתוב שמחשב 'בימים' (או 'בזמנים') איזה מהן להקשות כו'.

ת. בימים ובשעות.

ש. מו"ק שם. פרש"י וז"ל, אין מעמידין הציון על הטומאה שלא להפסיד טהרות. שאם הטומאה ממש תחת הציון אינו מרגיש עד שבא על הציון פתאום ויטמאו הטהרות שהרי הטומאה תחת הציון, אלא עושין הציון סמוך לטומאה ברחוק 'כל שהוא' וכשבא על הציון מרגיש מן הטומאה והולך לו. אין מרחיקין את הציון ממקום טומאה יותר 'מכל שהוא'. שלא להפסיד ארץ ישראל כו' עכ"ל, לכאן יש לשאול למה רק 'כל שהוא', שהרי כיון שזה רק 'כל שהוא' עדיין יכול ליכנס למקום בה נמצאת הטומאה, ובאמת לשון רש"י להלן ו' א' בד"ה מצא אבן הוא, מרחיקין לה ציון 'בסמוך' ולא כתב כל שהוא, ולכאן צ"ב כיצד כל שהוא מספיק כדי שירגיש שיש כאן טומאה. (וברש"י להלן ו' א' ד"ה אין מרחיקין מבו' דיכול שירחיק הרבה יותר מכל שהוא).

ת. כל דבר שהוא.

ש. מו"ק שם. פרש"י וז"ל, שלא להפסיד ארץ ישראל. שכשרואה הסימן מיד פורש ונמצא ארץ ישראל בטומאה עכ"ל, היינו שיחשוב בחינם על המקום שהוא טמא אע"פ שבאמת אינו מקום טומאה ונמצא א"י בטומאה בחינם. ויש לשאול מה מקור האיסור להפסיד א"י (ואיזה בעיה הלכתית יש בכך). (ואולי זה 'גזל' מהשבט שקיבל את האדמה ההיא לנחלה).

ת. בל תשחית.

ש. מו"ק ו' א'. כאן בבכיר כאן באפיל כו' כאן בזרעים כאן בירקות. פרש"י וז"ל, כאן בבכיר כאן באפיל. על הבכירות יוצאים בט"ו באדר על האפילות בחולו של מועד דפסח. בזרעים. על התבואה יוצאין בט"ו באדר שקודמין לירקות, עכ"ל. יש לשאול האם בשנה מעוברת שזה כבר בכיר באדר ראשון א"כ לא ימתינו לאדר שני, וכן באפיל לא ימתינו עד ניסן אלא כבר באדר שני יצאו, וכן גבי זרעים וירקות.

(והאם ניתן להוכיח שאכן לא ימתינו, והוא, ממ"ש מיד בגמ', לא שנו אלא שאין ניצן ניכר אבל ניצן ניכר יוצאין עליהן ופרש"י וז"ל, לא שנו. דאין יוצאין עליהם קודם אדר וקודם חולו של מועד עכ"ל, והרי לנו שבאופן שניצן ניכר לפני אדר ולפני חולו של מועד כבר יוצאין עליהן, וזהו בשנה רגילה, וא"כ כ"ש שנה מעוברת שלא ימתינו עד אדר שני ועד ניסן).

ת. הכל לפי החשבון.

ש. מו"ק שם. מאי שנא בחולו של מועד דנפקין אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן משום דמוזלי גבן אמר רב זביד ואיתימא רב משרשיא שמע מינה כי יהבינן להו שכר מתרומת הלשכה יהבינן להו דאי סלקא דעתך מדידהו יהבינן להו מאי נפקא לן מינייהו כל כמה דבעו ליתן להו. פרש"י וז"ל, משום שכר פעולה דמוזלי גבן. כלומר שיכול לשכור פועלים בזול לפי שאין עוסקין במלאכה בחולו של מועד. שמע מינה. מדעסקין לשכור פועלים בזול. כו' וכל מה דכעי ליתב להו, אלא מתרומת הלשכה יהבינן להו וכל כמה דמצינן לצמצם מעות הקדש עבדינן, עכ"ל. ולכאור' צ"ב דהא אין עניות במקום עשירות (זבחים פ"ח ב', מנחות פ"ט א') והרי כיון שמכוונים את הזמן שיצאו בחולו של מועד כדי שיוכלו לכור פועלים בזול הרי זה נראה שיש עניות במקדש.

ת. הם צריכים לדאוג שמא אין ראויין.

ש. מו"ק שם. פרש"י וז"ל, ואת מקואות המים. כו' והאי דלא פריך נמי בגמרא אשאר מתני' דתני ומתקנים הדרכים והרחובות בחולו ש"מ והכא תנא בט"ו באדר, משום דלאו פירכא הוא, דבדין הוא דמתקנין להו תרי זימני דכי מתקן בט"ו באדר אתו גשמים ומקלקלי להו והדרי ומתקני להו בחולו של מועד, אבל אכלאים כיון דעקרו להו לגמרי כו' עכ"ל, ומש"כ דכי מתקן בט"ו באדר אתו גשמים ומקלקלי להו לכאור' קצת צ"ב שהרי כבר יצאו רוב גשמי שנה באחד בשבט לב"ש ובט"ו בשבט לב"ה כדאיתא בר"ה י"ד א'. וקצת צ"ב.

ת. גם קצת מקלקל.

ש. מו"ק ו' ב'. פרש"י וז"ל, אמר רב יהודה. הא דאמר ר"א אבל לא ישקה את השדה כולה, אבל אם היתה שדה מטוננת לחה ויבשה מותר להשקותה כו' עכ"ל, ובהגהות הגר"א אות ג' איתא, נ"ב אבל הטור פי' דקאי אסיפא אזרעים שלא שתו כו' עכ"ל, ולכאור' הטעם כי הבריי' דמייתי בגמ' תניא נמי הכי קאי אזרעים, ואם כהפירוש דקאי אשדה מטוננת א"כ מאי קאמר תניא נמי הכי והלא בריי' זו קאי אזרעים, ולכן פי' הטור דרב יהודה קאי אזרעים.

אמנם לפי' הטור לכאור' קצת צ"ב, מה שייך לומר שאם היתה שדה מטוננת מותר להשקותה אע"פ שהזרעים לא שתו לפני המועד, שהרי אם היתה לחה עד השתא (כדפרש"י) על כרחך שהזרעים כן שתו לפני המועד. ולכאור' צ"ב. (ושמא לכן פרש"י דקאי אשדה ולא אזרעים).

ת. זה מובן מעצמו.

ש. מו"ק ז' א'. ומקרינ את הפירצה במועד כו' אמר רב חסדא לא שנו אלא כותל הגינה אבל כותל החצר בונה כדרכו. פרש"י וז"ל, אמר רב חסדא לא שנו. דאמר מתני' מקרינ אבל אינו בונה כדרכו. בכותל גינה. דליכא פסידא יתירא אי עיילי בה אינשי. אבל בכותל חצר בונה כדרכו. דאיכא פסידא יתירא אי עיילי בה גנבי וגנבי ממוניה עכ"ל, (וברש"י כת"י הל': כותל הגינה. שיכול לגדור פרצתו באבנים אבל אינו טח בנתיים. בונה כדרכו. מפני הגנבים שלא יגנבו את כליו), והנה תנן (פסחים נ"ה ב', נ"ו א') ששה דברים עשו אנשי יריחו כו' ונותנין פאה לירק ומיחו חכמים בידם, ויש לשאול האם למי שהי' דר ביריחו בזמן ההוא, הי' מותר לו לבנות כדרכו גם בכותל גינה, והיינו כי מאחר שהי' להם שם חיוב פאה, אם היה משאיר גינתו פרוצה היו העניים יכולים יכנס לגינתו מתי שירצו והרי לפאה יש ג' זמנים קצובים כדאיתא במשנה פאה (פ"ד מ"ה) שלש אבעות ביום בשחר ובחצות ובמנחה כו'.

(ואף שאין הלכה כמו אנשי יריחו שהרי מיחו חכמים בידם, מ"מ יש מקום לשאול כנ"ל, שהרי מצינו בגמ' פסחים שם (נ"ו ב') שהגמ' דנה בסברתם וכ"כ בחזו"א שביעית סוף סי' ז' ס"ק ב' שאנשי יריחו היו חכמים ידועים כמו שמוכח מהגמ' שדנה בסברתם).

ת. לא פלוג.

ש. מו"ק שם. ואיכא דאמרי תא שמע כותל הגוחה לרה"ר סותר ובונה כדרכו מפני הסכנה מפני הסכנה אין שלא מפני הסכנה לא לימא תיהוי תיובתיה דרב חסדא כו'. הנה הא דקאמר שלא מפני הסכנה לא היינו אפי' במקום דאיכא פסידא יתירא, ולכאוו' צ"ב מנין לדייק כן, שהרי לכאוו' בפשוטו הי' לומר דשלא מפני הסכנה לא היינו דווקא במקום דליכא פסידא יתירא [וכהאופן דאיכא סכנה דהוא מיירי דליכא פסידא יתירא] אבל בדאיכא פסידא יתירא נימא דגם הבריי' מודה דבונה כדרכו.

ת. מלשוננו משמע כן.

ש. בהנ"ל. ועוד, למה רב חסדא לא משני הכי רק נדחק לתרץ דאיכא חילוק בין סותר ובונה לבין בונה לבד. וצ"ב.

ת. נראה לו שזה האמת.

ש. מו"ק שם. אמר לך רב חסדא התם סותר ובונה הכא בונה ולא סותר, התם נמי ליסתור ולא ליבני, א"כ מימנע ולא סותר. הנה מ"ש 'ולא ליבני' פירושו ולא ליבני כדרכו אלא ליבני שלא כדרכו, ומשני שאם לא יתירו לו לבנות כדרכו ימנע מלסתור וה"ז סכנה, אך לכאוו' קצת צ"ב למה

³⁶ לא הי' ברור ל' התשובה במכתב, והגראי"ש קניבסקי שליט"א כתב דאולי הל' הי' : עי"ל. וצ"ב.

נאמר שימנע מלסתור, שהרי בשלמא אם לא יתירוהו לבנות כלל ואפי' שלא כדרכו ניהא דאיכא חשש דימנע מלסתור, אבל הכא שמתירין לו לבנות רק שלא כדרכו הוא למה נאמר שימנע מלסתור דכי בשופטני עסקינן שיסכן את הרבים בנטיית ונפילת הכותל לרה"ר בשביל שלא יוכל לבנות אח"כ כדרכו. ולכא' צ"ב.

ת. טירחא יתירא.

ש. מו"ק שם. א"כ מימנע ולא סותר. לכא' צ"ב מאי חיישינן, שהרי אם לא יסתור ויפול הכותל לבד, יהי' חצירו פרוץ לבני רה"ר, ויוכלו גנבי לגנוב ממנו (עד שיבנה שוב, כי אם נפל הכותל פתאום ודאי מותר לו לבנות), וכיון שכן מאי חיישינן שלא יסתור והרי אינו חפץ שיהי' פרוץ עד שיבנה מעת הנפילה מחשש גנבי וכו"ל. (ואף דכשסותר בעצמו גם נמצא חצרו פרוץ ועל כרחך יש זמן שחצרו פרוץ, מ"מ כשסותר בעצמו מכין עצמו לזה ודואג לכך שלא יהי' גנבי וכגון שסותר מעט ובונה מעט וכיו"ב, אבל כשנופל הכותל לבד יהי' זמן רב פרוץ עד שיאסוף השברים וכו' וניחוש לגנבי). ולכא' צ"ב.

ת. יתפלל (ובלא"ה צריך).³⁷

ש. מו"ק שם. פרש"י וז"ל, לא להחמיר. שם רואה הכהן שהוא טמא אינו אומר כלום שאם מטמאו נמצא מצערו במועד ורחמנא אמר ושמחת בחגך עכ"ל, ה' משמע שהמצער את חבירו במועד, מלבד שעובר על לאו של 'לא תונו', עובר הוא על עוד איסור של צער במועד, וצ"ב איזה איסור זה, ולכא' לא מצינו איסור כזה. (דבשלמא אי הוה קאמר שעובר על לא תונו באיכות יותר גדולה ניהא אבל השתא דקאמר 'נמצא מצערו במועד ורחמנא אמר ושמחת בחגך' ה"ז משמע שהוא איסור עצמי נוסף).

ת. לפני עור לא תתן מכשול.

ש. מו"ק ז' ב'. ר' יוסי בר' יהודה אומר ז' ימי ספירו ק' לימי חלוטו. יל"ע מהו בימי הסגר ראשון לרבי יוסי ברבי יהודה.

ת. ג"כ.

ש. מו"ק שם. מכאן אמרו חתן שנולד בו נגע נותנין לו ז' ימי המשתה ולביתו³⁸ ולכסותו וכן ברגל כו' דברי רבי יהודה. יש לשאול, שהרי חתן מוחלין לו על כל עוונותיו והכיצד שכבר בתחילת הז'

³⁷ שלא יגנבוהו. הגר"א ש' קניבסקי שליט"א.

³⁸ הנה כתיב ב' מצורע, כי תבוא אל הארץ ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחזתכם וגו', ואין להקשות שהרי נכנסו לארץ ישראל ב' בניסן, וא"כ נמצא שהיה להם צער במועד, מאחר שהכהן ראה נגע הבית וטימאו, שכיון שטימאו נמצא שלא היה להם בית ברגל, ואיך עשו כן והרי נגדם להם צער ברגל, ובאופן זה אין הכהן רואה הנגע משום שגורם צער ורחמנא אמר ושמחת בחגך כדפרש"י במשנה, ואין להק' כן, כיון שאף שנכנסו לא"י ב' בניסן, מ"מ נגעי בתים אלו לא היו מיד כשנכנסו, אלא היו רק אחר י"ד שנה של כיבוש וחילוק, שהרי כתיב 'בבית ארץ אחזתכם' וכל זמן שלא היה ארץ אחזתכם לא היו דיני נגעים נוהגים כמ"ש ביומא י"ב א', וא"כ נמצא שהנגעי בתים האלו היו רק אחר י"ד שנה ממתי שנכנסו, אלא דלפי"ז תקשי מה דכתיב 'כי תבואו' וגו' ונתתי נגע צרעת וגו' שזה משמע שמיד שנכנסו היו הנגעי בתים ונתצום, והרי עדיין לא היו דיני נגעים נוהגים וכו"ל, דכבר תירץ מרן שליט"א זה בתשובות לעיל יומא י"ב שם יעו"ש, וא"כ שוב אין לנו ראיה שהיו הנגעים בבתים דווקא ברגל.

אא"כ נאמר שיד שנה הנ"ל היו בדיוק מיום ליום וא"כ נמצא שהנגעים היו באותו תאריך שנכנסו לא"י, וא"כ הדרא ק' לדוכתא.

ימי משתה כבר נולד בו נגע. ולכא' אין ליישב שמיד דיבר לשה"ר, כי אפילו אם דיבר מיד לשה"ר מ"מ היתכן שיהיה לו נגע והרי נגע בא רק על 'בעל לשה"ר' וכאן שדיבר פעם אחת אחר חופתו עדיין אינו 'בעל לשון הרע'.

ת. א. מוחלין לו רק אם עשה תשובה.

ב. כבר דיבר חמש פעמים, בדיבור א' אפשר לדבר חמש לשון הרע.^{39 40}

ש. בהנ"ל. גם צ"ב, כי גם אם הכהן יסגירו או יחליטו עדיין הוא מותר באשתו עד ימי ספירו, ומה זה מפריע לשמחתו.

ת. א. אלהבא.

ב. דרך כבוד, כיון שיודע שיגיעו ימי ספירו לכן כבר מעכשיו זה מונע אותו משמחתו.⁴¹

ש. מו"ק שם. עוד בהנ"ל. לכא' צ"ב, דהנה לשון הברייתא 'וכן ברגל' משמע דווקא ברגל עצמו נותנין לו את ימי הרגל, אבל אם הי' נגע קודם הרגל וכגון בערב יו"ט, הכהן כן רואה ומטמאהו, ולא ממתינין עד אחר הרגל⁴², ולכא' אמאי והרי גם באופן זה שרואה בערב הרגל ומטמאהו נמצא מצערנו במועד כי עי"ז יהי' טמא כל הרגל, ולמה לא אמרי' דממתינין לו עד אחר הרגל משום ושמחת בחגך כנ"ל ברש"י במשנה.

ת. תוס' יו"ט.

ש. במ"ש חתן מוחלין לו על כל עוונותיו, יש לשאול האם ע"י זה נפטר האב מהעונש על עוונות בנו שהיו קודם היותו בן י"ג שנה.

ת. לחתן מוחלין ולא לאביו.

ומ"מ יש ליישב שהדין הנאמר בברי"ה הוא דווקא ברגל עצמו אבל קודם הרגל הכהן כן רואה נגעים אף שיצא מזה שברגל יהיה טמא ויהיה לו צער, כמו שלכאורה כך משמע מהברי"ה דקאמר' רק 'ברגל'.

אך דבאמת צ"ב מאי שנא והיינו דלמה הכהן רואה נגעים קודם הרגל באופן שייצר לו ברגל והרי גורם לו צער במועד ורחמנא אמר ושמחת בחגך כדפרש"י במשנה. וק' בתרא זו צ"ב.

עוד י"ל דק' מעיקרא ליתא, והיינו כי אף אם הכהן ראה הנגע מיד כשנכנסו לארץ מ"מ נתצו רק המקום בו היה המטמונית דרך שם היה הנגע, וכיון שהוציאו המטמוניות סתמו שוב הקיר באבנים חדשים, וממילא היה להם בית ברגל. ופשוט.

³⁹ תשובה זו הי' בעל פה. והכוונה שאף שדיבר רק פעם אחת מ"מ יתכן לקרותו 'בעל לשון הרע' וכגון באופן שהדיבור שהוא דיבר היה בו משום ה' איסורי לשה"ר.

⁴⁰ שו"ר מספר 'דרך שיחה' ששאל את מרן שליט"א בזה"ל: מובא כי פעם כאשר נודמן האדמו"ר רא"מ מגור זצ"ל לשמחת ז' ברכות, נשאל: המשנה (נגעים פ"ג מ"ב) אומרת 'חתן שנראה לו נגע נותנים לו שבעת ימי המשתה', והרי הנגעים על חטא באים, וכיון שמוחלים לו על כל עוונותיו, איך באו נגעים עליו? והשיב: הלא אי אפשר שיהיה יותר במעלה מיום הכפורים, ויוהכ"פ אינו מכפר אלא על עבירות שבין אדם למקום, בעוד שהנגעים באים גם על עבירות שבין אדם לחבירו. ולכאורה יש לומר פשוט יותר, כי לא עדיף מיוהכ"פ שצריך תשובה. והשיב מרן שליט"א: הרי הלימוד הוא מעש, וכי עשה תשובה, ואפשר שנלמד משם שזה זמן שנותנים אפשרות למחילת כל עוונותיו וזה רק בתשובה, ובעיקר השאלה, הרי אף לרבי שיוהכ"פ מכפר בלא תשובה, כתבו התוס' (שבועות י"ב, ב' ד"ה לא) שאינה מחילה גמורה, רק שמקילין לו. ואמר רבינו: מחילת עוונות של חתן, היינו לאחר החופה. עכ"ל ס' דרך שיחה.

⁴¹ תשובה זו הי' בעל פה.

⁴² שו"ר כעין סברא זו להלן ח' ב' דקאמר שם מתיבי כל אלו שאמרו אסורין לישא במועד מותרין לישא ערב הרגל ופרש"י שם (ט' א') וז"ל, מותרין לישא ערב הרגל. כלומר מותר לכתחילה ואע"ג דבשבעת ימים של סעודה יהיו ברגל עכ"ל.

ש. מו"ק ח' א'. מתני'. ועוד אמר ר' מאיר מלקט אדם עצמות אביו ואמו מפני שמחה היא לו. גמ'. ורמינהו כו' אמר אביי אימא מפני שמחת הרגל עליו. לכאור' קצת צ"ב, דהא גם במשנה להלן ע"ב איתא לשון זה, דתנן התם, אין נושאין נשים במועד כו' מפני שמחה היא לו, ושם הרי א"א לומר אימא מפני שמחת הרגל עליו, ולכאור' חזינן מזה דכשקתני מפני שמחה היא לו ה"ז כפשוטו וכיון שכן איך קאמר אביי במשנתנו אימא מפני שמחת הרגל עליו. ולכאור' קצת צ"ב.

ת. למה א"א.

ש. מו"ק ח' ב'. לפי שאין המת משתכח מן הלב שלשים יום. לכאור' צ"ב מהא דאמרי' בברכות נ"ח ב' אין המת משתכח מן הלב אלא לאחר י"ב חודש'.

ת. שכחה גמורה.

ש. מו"ק שם. רבה בר רב הונא אמר מפני שמניח שמחת הרגל ועוסק בשמחת אשתו. לכאור' צ"ב מדאמרי' בסוכה כ"ז ב' שהיה רבי אליעזר אומר משבח אני את העצלנין שאין יוצאין מבתיהן ברגל דכתיב ושמחת אתה וביתך, וחזינן דאדרבא ברגל צריך לעסוק בשמחת אשתו.

ת. גם בשמחת אשתו.

ש. מו"ק שם. לפי שאין מערבין שמחה בשמחה כו' מפני שמניח שמחת הרגל ועוסק בשמחת אשתו. היינו דלטעם שאין מערבין שמחה בשמחה אינו מניח את שמחת הרגל אלא הוא מוסיף עוד שמחה של שמחת אשתו, ולטעם מפני שמניח שמחת הרגל ועוסק בשמחת אשתו הרי הוא מניח את שמחת הרגל לגמרי, אמנם לכאור' צ"ב מה שייך לומר שמניח את שמחת הרגל לגמרי והרי שמחת הרגל הוא בבשר ויין וזה ודאי אינו מניח.

ת. עיקר השמחה.

ש. מו"ק ט' א'. ואם איתא דמערבין שמחה בשמחה איבעי ליה למינטר עד החג ומיעבד שבעה להכא ושבעה להכא. איתא בשו"ע או"ח סי' תרי"ח סעי' י', חולה שאכל ביום הכפורים ונתישב דעתו בענין שיכול לברך צריך להזכיר של יום הכפורים בברכת המזון שאומר יעלה ויבוא בבונה ירושלים, וכתב במשנ"ב ס"ק כ"ט וז"ל, שאומר יעלה ויבוא. הטעם כיון דבהתרא אכל הוי ליה יוה"כ כמו לדידן שאר יו"ט כו' ויש מקילין שאפילו יעלה ויבוא אין צריך לומר שלא תקנו אלא במקום שמצוה באכילתו כו' עכ"ל, והשתא, לדעה ראשונה דיוה"כ הוי ליה כמו לדידן שאר יו"ט, יש לשאול כך, שהרי באותם שבעה ימים שאכלו קודם חג הסוכות הי' בתוכם יום אחד שהוא יוה"כ, וכיון שאכלו אותו יוה"כ לכאורה על כרחך נמצינו למידין שמערבין שמחה בשמחה, כי מאחר שאכלו ביוה"כ אכילת מצוה של בנין ביהמ"ק, כבר קיימו באכילה זו גם שמחת יו"ט שהרי לדעה ראשונה הנ"ל ודאי אמרו יעלה ויבוא של יוה"כ, וכיון שכן, איך מיייתי הגמרא ראי' מהא דשלמה שאין מערבין שמחה בשמחה, והלא לכאור' מזה גופא יש ראי' שמערבין שמחה בשמחה וכנ"ל.

ת. אכילת עראי לא שמה אכילה.

ש. בהנ"ל. האם יש להוכיח מזה דאין דין 'שמחה' ביוה"כ גם למי שמותר לאכול (ובשאגת אריה דן בזה לענין ראש השנה ולא לענין יוה"כ).

ת. בודאי.

ש. מו"ק ט' א'. אין שמחה בלא אכילה ושתייה. צ"ב דלהלן מיניה קאמר הכא 'שמחים' שנהנו מזיו השכינה.

ת. לא שמחה כפשוטו, מעשה שמחה.

ש. מו"ק שם. לאהליהם שהלכו ומצאו נשיהם בטהרה. יש לשאול הכוונה, שהרי גם היו נדות ונעשה נס שנגמרה נדותן מ"מ הרי כל זמן שעדיין לא טבלו איך שיך לומר ומצאו נשיהם בטהרה דזה משמע שמצאו נשיהם טהורות שהיו מותרות להם.

ת. כולם טבלו.

ש. מו"ק שם. לאהליהם שהלכו ומצאו נשיהם בטהרה שמחים שנהנו מזיו השכינה וטובי לב שכל אחד ואחד נתעברה אשתו בבן זכר על כל הטובה שיצתה בת קול ואמרה להם כולכם מזומנים לחיי העולם הבא כו'. לכאור' יש לשאול דהוה ליה לומר לאהליכם וטובי לב ואח"כ שמחים וכו' כי אחר שאמר שהלכו ומצאו נשיהם בטהרה הי' לומר שכאור'א נתעברה אשתו בבן זכר, ולמה הפסיק ביניהם במב שנהנו מזיו השכינה שזה הי' קודם שהלכו לבתיהם.

ת. זה הראשון.

ש. בהנ"ל. וגם מ"ש על כל הטובה שיצתה בת קול כו' מסתמא הי' זה אחר הסעודה קודם שהלכו לבתיהם כי זה נאמר לישראל על מה שאכלו ביוה"כ כדלהלן בגמ', וכיון שכן הי' להכתוב לומר שמחים, על כל הטובה, לאהליכם, וטובי לב, וכסדר הדברים שהיו).

ת. שמחה קודמת.

ש. מו"ק שם. פרש"י וז"ל, אמה כליא עורב. הגג כלה ומקצר למעלה עד כאמה ומחפין אותו שם בברזל ובמסמרים כדי שלא ישבו העורבים עליו זהו לא חשיב כבנין עכ"ל, לכאור' צ"ב דאם זה לא חשיב כבנין הבית למה יהי' זה נחשב לסיום הבנין שבו ישמחו.

ת. צריכים לו.

ש. מו"ק שם. פרש"י וז"ל, מצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים. תפלס פלס מעגל רגלך שתעשה אתה הגדולה וחברייך יעשו קטנה עכ"ל, קצת יש לשאול למה לא ינהג בעין טובה ויזכה את חבריו במצוה הגדולה.

ת. במצוה זריזין מקדימין וחייך קודמין.

ש. מו"ק ט' ב'. אמר רב יהודה בנות ישראל שהגיעו לפירקן ולא הגיעו לשנים עניות טופלות אותן בסיד כו'. האם ר"י מיירי לענין חוה"מ שזה מותר להם לעשות כן בחוה"מ, או דלא מיירי בהלכות חוה"מ ורק אתא לומר הדרך שהיו נוהגות בו (ואם כצד בתרא לכאור' קצת צ"ב למאי נ"מ לנו זה).
ת. לדעת איך להתנהג.

ש. מו"ק י' א'. מעמידין את החדשה ומכבשין את הישנה. משמע דדווקא את הישנה מכבשין אבל את החדשה לא מכבשין, וצ"ב דא"כ לשם מה מעמידין את החדשה, שהרי כיון שלא מכבשין אי"ז ראוי לשימוש (בין אם מכבשין פי' עשיית החריצים ובין אם מכבשין פי' עשיית נקב), וכיון שאי"ז ראוי לשימוש איך מותר להעמיד (כי להעמיד מבלי לכבש, זה נראה כמכין מחוה"מ לאחר המועד שזה ודאי אסור). וצ"ב.
ת. אם יצטרכו.

ש. בהנ"ל. פרש"י וז"ל, לא טרחינן. דהוי טורח דלא צריך עכ"ל, לכאור' צ"ב דהא למלאות כל חלל המטה [וע"ז להניח כרים וכסתות כמו שפרש"י בד"ה אין], במציאות זה טורח יותר מרובה מאשר רק למתוח.
ת. רגילין בו.

ש. מו"ק י' ב'. פרש"י וז"ל, דזי זיכיא. שמכבד את הקרקע מעצים קטנים שעליה נוטלם עכ"ל, מ"ש רש"י מעצים 'קטנים', לכאור' זה צ"ב כי החילוק בין עצים גדולים לעצים קטנים נאמר רק להלן דאמר' היכי דמי כו', אבל עדיין לא נתפרש באיזה עצים מיירי (ואולי הוא ט"ס).
ת. זה הדרך.

ש. מו"ק י"א א'. איני והא תני רבה בר שמואל ושויין שאין גודלין תנור לכתחילה לא קשיא כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים. לכאור' צ"ב דהא כיון דמיירי בברייתא בימות הגשמים (כדפרש"י) א"כ למה רק 'לכתחילה' אסור, דאפי' 'שלא לכתחילה' ג"כ צריך שיהי' אסור מאחר שאי"ז יבש עד לאחר הרגל. ולכאור' צ"ב.
ת. בדיעבד אין אוסרין.

ש. מו"ק שם. פרש"י וז"ל, ובלבד שלא יתכוין לעשות מלאכתו במועד. כשיש לו לתקן כל אלו בשאר ימות השנה ומניחו עד המועד עכ"ל, יל"ע האם במקדש מותר להניח התיקון במכוון למועד כדי שהאומן יתקנו במועד דווקא, והוא לפי מה דאמר' לעיל ו' א' מאי שנא בחולו של מועד דנפקינן כו' משום שכר פעולה דמוזלי גבן ופרש"י שם כלומר שיכול לשכור פועלין בזול לפי שאינן עוסקין במלאכה בחולו של מועד כו' וכל כמה דמצנין לצמצם מעות דהקדש עבדינן עכ"ל,

וה"נ כיון שהאומן אינו עוסק במלאכה בחוש"מ נימא שיניחו התיקון במקדש למועד כדי שיהי' אומן בזול. (ואם אסור לכאור' למה, דמאי שנא).

ת. יתכן.

ש. מו"ק שם. פרש"י וז"ל, הא ר' יהודה הא ר' יוסי. בפירקא דלקמן דרבי יוסי לא בעי לשנויי לדבר האבד ומתני' דשרי הכא כל הני בלא שינוי ר' יוסי היא עכ"ל, הנה לעיל ז' א' אמרי' ומקרינ את הפירצה במועד כו' אמר רב חסדא לא שנו אלא כותל הגינה אבל כותל החצר בונה כדרכו כו', ולכאור' מצינו בדברי רב חסדא דאף בדבר האבד עביד בלי שינוי, והאם זהו דווקא לרבי יוסי, דפלוגתא דרבי יהודה ורבי יוסי לא נזכר שם ז' א'.

ת. אין חילוק.

ש. מו"ק י"א ב'. ר' יהודה אומר אף זורעין לו שדה ניר ושדה העומדת לפשתן אמרו לו אם לא תזרע בבכיר תזרע באפל אם לא תזרע פשתן תזרע ממין אחר. יל"ע בהא דאמרו לו אם תזרע בבכיר תזרע באפיל, אם חרש בסוף האפיל, אם יהי' מותר כן לזרוע בשבילו.⁴³

ת. אולי.

ש. מו"ק שם. פרש"י וז"ל, וזיתיו הפוכין. נותנין אותן על בית הבד וטוענין לו קורה ראשונה אבל הוא עצמו אין עושה כו' עכ"ל, יש לשאול, דכיון שלא הוא בעצמו עושה אלא אחרים עושים בשבילו, למה רק טוענין לו קורה ראשונה ולא יותר.

ת. טירחא יתירא.

ש. מו"ק י"ב א'. וצריכא דאי אשמעינן קמייטא בההיא קאמר ר' יוסי משום דמישחא נפיש פסידיה אבל חמרא דלא נפיש פסידיה אימא מודי ליה לרבי יהודה כו'. הנה לכאור' צ"ב, מ"ד 'משום דמישחא נפיש פסידיה', לכאור' צ"ב שהרי לא מיירי בשמן ממש אלא מיירי בזיתים שהולך להוציא מהם שמן וכלישנא דמתני' לעיל י"א ב' מי שהפך את 'זיתיו' כו', וכיון שכן, היכי קאמר משום דמישחא נפיש פסידיה אבל חמרא דלא נפיש פסידיה כו' והרי ייין' (שהוא כבר יין בעצמותו) ודאי שהוא יקר יותר מ'זיתים', ואף שעומד להוציא מהם שמן מ"מ סוף סוף עתה יש זיתים לפנינו ולא שמן וזיתים פחות יקר מיין בעצמו. (ונפיש פסידיה היינו שהוא יקר יותר כמב' ברש"י דפי' וז"ל דמשחא. יקר ואיכא פסידא יתירא עכ"ל). וצ"ב.

ת. כל העומד כעשוי דמי.

⁴³ ואולי יל"ד בזה לפי מה דאי' להלן י"ד א' במועד אין מעיקרא לא ופרש"י שם וז"ל, מעיקרא לא. דאם נולד קודם הרגל אינו מגלח ברגל הואיל והיה יכול לגלח קודם הרגל עכ"ל, ושמא ה"נ אי הי' יכול לחרוש בתחילת האפיל וחרש רק בסוף אולי נימא דאסור לזרוע בשבילו הואיל והיה יכול לזרוע בתחילת האפיל ואם לא הי' יכול מותר ויל"ע אם יש לדמות זה לזה.

ש. בהנ"ל. מ"ש 'אבל חמרא דלא נפיש פסידיה', לכאן צ"ב דנהי שיין אינו יקר כמו שמן, מ"מ הא יין בעצמותו הוא כן יקר, ומאי איכפת לן שביחס לשמן אינו יקר.

(ושאלה זו, שוב חשבנו בס"ד ליישב קצת, דמ"מ יש הבדל בין יין לשמן, והוא, דשמן אם מתקלקל (והיינו הזיתים כנ"ל) הרי זה מתקלקל לגמרי, אבל יין אם מחמיץ נהי שכבר אי"ז יין מ"מ הרי הוא חומץ ונמצא שלא נפסד לגמרי כהשמן, ולכן מישחא נפיש פסידיה כי מתקלקל לגמרי ואילו יין לא נפיש פסידיה כי לא מפסיד לגמרי אלא עדיין יש לו חומץ לפניו).

ת. נכון.

ש. מו"ק שם. אמר רב יצחק בר אבא מאן תנא שינוי במועד בדבר האבד דלא כר' יוסי. הנה לעיל י"א א' אותה המימרא בשם רב יצחק בר 'אבדימי', והאם היו לו ב' שמות גם אבא וגם אבדימי, או שהם שני אמוראים. וקצת צ"ב.

ת. היינו הך והוא כינוי.

ש. מו"ק שם. חמרא טעמא מאי משום דנפיש פסידיה שיכרא נמי אית בה פסידא דאמר אביי אמרה לי אם בר שית סאוי ושייע מבר תמני ולא שייע. יש לדייק בהא דקאמר שיכר אנמי 'אית בה' פסידא, למה לא קאמר שיכרא נמי 'נפיש' פסידא (כמו דקאמר חמרא טעמא מאי משום 'דנפיש' פסידיה), שהרי אליבא דאמת גם בשיכרא ההפסד [מבלי מגופה מאשר עם מגופה] הוא הפסד מרובה וכמבו' בדברי אביי. וקצת צ"ב.

ת. קצת נמכר.

ש. מו"ק שם. דאמר שמואל זופתין כוזתא ואין זופתין חביתא רב דימי מנהרדעא אמר זופתין חביתא ואין זופתין כוזתא מר חייש לפסידא ומר חייש לטירחא. והיינו, דרב דימי מנהרדעא חייש לפסידא ולכן אף שיש טירחא מרובה לגוף חבית מ"מ ה"ז מותר כי אם לא יגוף החבית יהי' הפסד גדול, אבל שמואל חייש לטירחא ולכן אף שאם לא יגוף החבית יהי' הפסד מרובה מ"מ ה"ז אסור כי אם יגוף החבית יהי' טירחא גדולה. והשתא לכאן צ"ב כך, דהנה לעיל אמרי' הלכה כרבי יוסי, ותנן לעיל י"א ב' מי שהפך את זיתיו ואירעו אבל או אונס או שהטעוהו פועלים טוען קורה ראשונה ומניחה לאחר המועד דברי ר' יהודה רבי יוסי אומר זולף וגומר וגף כדרכו, ומבואר דס"ל לרבי יוסי דהיכן דנפיש פסידיה מותר אפי' טירחא מרובה (וכמבואר בגמ' דידן) והיינו דר"י מתיר לטעון את כל הטעינות עד שגומר אע"פ שזה טירחא מרובה וטעמיה משום שהוא הפסד מרובה, ועתה, בשלמא לרב דימי דהיכן שיש הפסד מרובה מותר גם לטרוח הרבה ניחא דה"ז כרבי יוסי שהתיר טירחא מרובה כשיש הפסד מרובה וכן"ל, אבל לשמואל דאסור טירחא מרובה אף כשיש הפסד מרובה ק' דאי"ז כרבי יוסי, והא הלכה כרבי יוסי כדלעיל דאמרי' אמר להו סיני אמר הלכה כרבי יוסי. וצ"ב.

ת. אין כל הפסידות שוין.⁴⁴

⁴⁴כוונת מרן שליט"א: דשמואל לא חייש לפסידא דחביתא אבל לפסידא של כל השמן שבבית הבד חייש דהוי הפסד מרובה. הגר"י ש קניסבקי שליט"א.

ש. מו"ק י"ג ב'. ואלו מגלחין במועד הבא ממדינת הים כו' והנזיר והמצורע (העולה. הב"ח) מטומאתו לטהרתו ואלו מכבסין במועד הבא ממדינת הים כו' וכל העולין מטומאה לטהרה כו'. יש לדקדק למה בסיפא גבי כיבוס לא קאמר גם נזיר ומצורע, כמו שאמר ברישא גבי תספורת, ובשלמא לפרש"י במשנה (ד"ה מטומאתו לטהרתו) דמיירי בנזיר טמא שעלה מטומאתו ומצורע שעלה מטומאתו ניהא דאפשר דנזיר ומצורע כלולים במ"ש בסיפא וכל העולין מטומאה לטהרה, אבל לרש"י כת"י דפירש גבי נזיר 'שהשלים נזירותו במועד' אכתי יקשה למה לא נזכר הנזיר גם בסיפא.

ת. כבר אמר ברישא.

ש. מו"ק י"ד א'. ושאר כל אדם מאי טעמא אסורין כו' הכא נמי כדי שלא יכנסו לרגל כשהן מנוולין. לכא' למה צריך להגיע לטעם זה, דתיפוק ליה מצד עצם מלאכת אומן של התספורת שהיא אסורה במועד (אא"כ באופן שאין לספר מה יאכל וכדלעיל י"ג א').

ת. לצורך הרגל היו מתירין.

ש. מו"ק שם. הא איתמר עלה אמר מר בר רב אשי איזורו מוכיח עליו. בפשוטו ה"ז דברי אביי כמב' בגמ', ולכא' צ"ב דרב אשי ה' בחתימת התלמוד וכ"ש בנו ואיך אמר אביי דבריו בשמו, שאביי קדם להם הרבה לכאורה.

ת. בזקנותו הכירו.⁴⁵

ש. בהנ"ל. יש לשאול, במה שכתב מרן שליט"א, שמר בר רב אשי היה קיים כבר בזקנותו של אביי, האם מקור הדברים הוא ממאי דאמרי' בב"ב י"ב ב' דהיה חותם בשם טביומי, ורב טביומי מופיע כמה פעמים בש"ס כשהוא תלמידו של אביי ורבא וחבירו של רב כהנא כגון בב"ק ק"ח ב' (וכן ברב שרירא גאון כתב 'רב טביומי דהוא מר בר אשי'), אמנם אם זה המקור א"כ קצת קשה מ"ט לעולם בש"ס מופיע כמר בר רב אשי ורק כשהוא לצד רב כהנא מופיע כרב טביומי, ועוד שרב אשי אביו היה תלמיד או תלמיד חבר של רב כהנא, כגון בב"ב קי"ד, וא"כ אינו נוח שבנו יופיע כחבירו של רב כהנא, ואם אין זה המקור, א"כ מה המקור לומר שהיה מר בר רב אשי בזמן אביי. (מחכ"א).

ת. מדהביאו.

ש. בהנ"ל. ולגופו של ענין מה שכתב מרן שליט"א על הגמ' מועד קטן י"ד א' שמה שתירץ אביי על מה שהקשה לו רב זירא ולטעמך איך מותר לכבס חלוק, ותירץ אביי מכח מר בר רב אשי דאיזורו מוכיח עליו, הנה גמ' זו נמצאת בב' מקומות בש"ס גם בחולין ק"ח א' שהקשה לו רב יימר בר שלמיא ולטעמך איך מותר לכבס חלוק ותירץ כמר בר רב אשי, ומזה משמע קצת שלא

⁴⁵ בפשוטו היינו שבזקנותו של אביי, הכיר אביי את רב אשי כשהיה ר"א עוד בצעירותו. אמנם לכא' צ"ב מדאמרי' בר"ה י"ח א' רבה דעסק בתורה חיה ארבעין שנין אביי דעסק בתורה ובגמילות חסדים חיה שתין שנין, ומבואר דאביי לא ה' כ"כ זקן. [ואף דתנן באבות בן שישים לזקנה, מ"מ הרי אביי נפטר בגיל זה, ואולי הכוונה שהכירו בשנה זו שהיה בן שישים וזה 'בזקנותו' הכירו. רצ"ת].

רב זירא ורב יימר בר שלמיא הקשו, אלא סתמא דגמ' הקשו כן על שיטת אביי, וא"כ אפשר שפיר שבזמן מאוחר של מר בר רב אשי הוא. (מהנ"ל).

ת. יתכן.

ש. בענין הנ"ל. רב אשי אביו של מר בר אשי מצינו שהיה כבר בימי אביי ורבא כמבואר בב"ב קכ"ט ב' שהביא תיובתא מבריייתא בדין מתנה בלשון ירושה, והקשו מזה על רבא איך פסק הלכתא דלא כתיובתא, ובסמוך קל"ב אח"כ חזר בו אביי מאיזה תירוץ שענה לרב פפא מכח תיובתא זו דרב אשי כמו שמפרש הרשב"ם, וכן בכתובות קי"א א' דיבר עימו רבא. אשתו היתה בת רמי בר חמא כמבואר בביצה כ"ט ב', ונהגה בהלכות יו"ט כמו שהורגלה אצל אביה, ומדתלא הדבר באביה אלמא היתה גדולה בימיו, ולא אמר שנהגה כן מחמת אמה שהיתה בת רב חסדא, ולא מחמת רבא בעל אמה, אלמא כבר נשאת כבר קודם שנשאת בת רב חסדא לרבא, וא"כ היה נשוי לה רב אשי לכל הפחות חמש עשרה שנה קודם פטירת רבא, [דבת רב חסדא היתה נשואה לרבא כבר בימי אביי. כמבואר בברכות ס"ב א' ובכתובות ס"ה א' ורבא נפטר ארבע עשרה שנה אחר אביי כמבואר ברב שרירא גאון]. ונפטר שבעים וחמש שנים אחר רבא, [רבא נפטר בשנת תרס"ג ורב אשי תשל"ח, רש"ג] נמצא שחי הרבה יותר ממאה שנה, וכשנפטר היה לו בת קטנה פחות משנים עשרה כמבואר כתובות ס"ט א' שגבו ממר בר רב אשי מזונות עבורה. בניו היו טביומי [מר בר רב אשי] ורב סמא בריה דרב אשי, שם, ומבואר שם שרב סמא כבר נפטר קודם רב אשי, ולכן גבו מבנו - נכד רב אשי, ומשמע שם שלא היו לו עוד בנים לגבות מהם ולפי"ז יש להגיה בסוטה ל"ח ב' (אבא) מר בר רב אשי, ועוד שלא מסתבר שיהיו שני בנים קרוים מר, מה גם שלא היה חשוב לקורותו מר שהלא לא הוזכר בש"ס כלל. גם מר בר רב אשי שלמד עוד אצל רב פפא בסנהדרין ע"ז ב' האריך ימים ונפטר תשעים ושנים שנים אחר רב פפא, [רב פפא נפטר בתשפ"ז ומר בר רב אשי בתשע"ט רש"ג]. (מהנ"ל).

ת. נשמתן הי' שם.

ש. מו"ק שם. אומן שאבדה לו אבידה ערב הרגל מהו כו'. לכאור' למה להסתפק דווקא באופן זה שאבדה לו אבידה, דהא איכא להסתפק כמו"כ בלא זה, והיינו דכיון שהכל באים אצלו ערב הרגל (כפרש"י) שוב אין לו אפשרות להסתפר בעצמו ובזה הו"ל לספוקי 'כיון דאומן הוא' כו' ואף בלי הפרט שאבדה לו אבידה.

ת. יכול לצאת ולהסתפר מהר.

ש. מו"ק י"ד ב'. מנודה מהו שינהוג נידויו ברגל כו' א"ל אביי ודילמא לעיוני בדיניה דאי לא תימא הכי דיני נפשות דקתני ה"נ דקטלין ליה והא קא מימנעי משמחת יום טוב דתניא ר"ע אומר מנין לסנהדרין שהרגו את הנפש שאין טועמין כל אותו היום ת"ל לא תאכלו על הדם כו'. לכאור' צ"ב, דהנה שמחת יו"ט ה"ז עשה דרבים ומנודה ה"ז עשה דיחיד, וכיון שכן למה מימנעי משמחת יו"ט, והרי עשה דרבים דוחה עשה דיחיד, וכדאמרי' לעיל גבי אבל אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד.

(ואף דמה דקאמר מנין לסנהדרין כו' לא מיירי על פסק שפסקו קודם המועד אלא על פסק שפסקו במועד עצמו וכמבו' להלן בגמ', ואילו מ"ש אתתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד קאי על אבילות שהתחילה קודם המועד, מ"מ גם לגבי אבילות שהתחילה במועד אמרי' לא אתי עשה דיחיד ודחי

עשה דרבים וה"נ כשפסקו הדין במועד עצמו לא אתי עשה דיחיד (ל"ת על הדם) ודחי עשה דרבים (ושמחת) ולמה מימנעי משמחת יו"ט).

ת. אין דוחה איסורין.⁴⁶

ש. בהנ"ל. שוב חשבנו בעזה"י ליישב, לפי מש"כ התוס' (ד"ה מהו) דמנודה חשיב עשה דרבים, דכיון שכן הו"ב עשה דאמרי' בזה שב ואל תעשה, ולכן אסור לדיינים לאכול וממילא מימנעי משמחת יו"ט. והאם ניתן ליישב כן.

ת. אולי.

ש. מו"ק שם. עוד צ"ב, דהנה שמחת יו"ט ה"ז עשה ואיסור האכילה לדיינים ה"ז ל"ת, וכיון שכן למה מימנעי משמחת יו"ט, והרי עשה דוחה ל"ת.

ת. לא כל היום.

ש. בהנ"ל. האם ניתן ליישב, דאיסור האכילה לדיינים חשיב ל"ת שבמקדש, ומטעם דרק סנהדרי גדולה דנין דיני נפשות וקטלי, וכיון שכן לכן לא שייך כאן עשה דוחה ל"ת, וכדאמרי' בזבחים צ"ז ב' דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש. (ואף לדברי הטורי אבן בר"ה כ"ח ב', שהביא מרן שליט"א בדרך חכמה פ"י מכה"מ בביה"ל ד"ה ועבודתו פסולה, דמ"ש אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש זהו דווקא כשהל"ת הוא רק במקדש, נמי נתרץ כן, מטעם דהל"ת כאן הוא רק במקדש וכנ"ל). והאם ניתן ליישב כן.

ת. א"צ לכך כנ"ל.

ש. מו"ק שם. א"ל אם כן נמצאת מענה את דינו (אלא) אתו מצפרא ומעייני בדיניה ועיילי ואכלי ושתו כולי יומא והדר אתו בשקיעת החמה וגמרינן לדיניה וקטלו ליה. הנה כתב הרע"ב (אבות פ"ה) וז"ל, עינוי הדין. שיודעים להיכן הדין נוטה ואין פוסקין אותו עכ"ל,⁴⁷ וצ"ב מאי משני אתו מצפרא כו' והרי עדיין נמצאת מענה את דינו והיינו מאחר שכבר בבוקר ידעו להיכן הדין נוטה ולא פסקוהו (עד הערב, כדי שיוכלו לאכול ולשתות). וצ"ב.

(מיהו כ"ז להרע"ב, אבל להתוס' (ד"ה נמצאת) דעינוי הדין ה"ז עיכוב 'קיום' הפסק דין, ולא עיכוב הפסק, א"ש משום שעד הערב עדיין לא פסקו הדין).

ת. כשיש טעם מותר.

ש. מו"ק שם. מצורע מהו שינהיג צרעתו ברגל אמר אביי תא שמע והנזיר והמצורע (העולה) מטומאתו לטהרתו הא בימי טומאתו נהיג. היינו דדווקא מצורע העולה מטומאה לטהרה במועד

⁴⁶ במכתב השאלה כתבנו הסוגריים אחר השאלה וכנדפס בפנים אמנם במכתב התשובה מרן שליט"א כתב התשובה לפני הסוגריים.
⁴⁷ ע"ע רש"י שבת ל"ג א' וז"ל, עינוי הדין. שמאחרין הדיינים לדונו ולא לשם שמים אלא לאחר שהוברר להן הדין משהין אותו עכ"ל.

הוא מגלח במועד, אבל מצורע העומד עדיין בימי טומאתו במועד אסור לו לגלח במועד, ולכאור' צ"ב הראי' שהרי לכולם אסור לגלח במועד ולא רק למצורע בימי טומאתו.

ת. ולמה נקט מצורע.⁴⁸

ש. בהנ"ל. האם י"ל כך, דנהי שלכולם אסור לגלח במועד מ"מ למצורע בימי טומאתו הי' מקום לומר דמותר לו לגלח במועד והיינו מאחר שלא הי' לו אפשרות לגלח קודם המועד (כי קודם שהגיע המועד עדיין נהיג ביה טומאתו ורק ברגע שנכנס המועד לא נהיג ביה טומאתו).

ת. ג"ז נכון.

ש. מו"ק שם. לא מיבעיא בימי טומאתו דלא נהיג אבל לטהרתו ניגזור שמא ישהה קרבנותיו קמ"ל. פירש ברש"י כת"י וז"ל, ניגזור. דליתסר במועד בגילוח שמא ישהה קרבנותיו אם ירפא קודם המועד ישהה ולא יקריב קרבנותיו עד הרגל דטריחא ליה מילתא לעלות לירושלם שני פעמים ולא יקריבם עד הרגל דהואיל ומותר לגלח ולהקריב קרבנות צרעתו עד הרגל ומצורע נמי מביא שלמים ושמא ישהה נמי להפטר משלמי שמחה דסגיא ליה בשלמי צרעתו עכ"ל (וכן הוא בתוס' רי"ד, שהקשה על פרש"י). ולכאור' צ"ב דכיון שנרפא קודם המועד א"כ הי' יכול לגלח קודם הרגל, וכיון שכן מה יועיל לו להמתין עד הרגל והרי כיון שהי' יכול לגלח קודם הרגל אסור לו לגלח ברגל, וא"כ מהי הגזירה.

ת. ממש סמוך לרגל.

ש. בהנ"ל. האם י"ל דחיישינן גם שלא יאמר האמת שנרפא קודם המועד אלא הוא יאמר שנרפא רק עתה במועד.

ת. ג"ז נכון.

ש. מו"ק ט"ו א'. ת"ש מנודין ומצורעין אסורין לספר ולכבס מנודה שמת סוקלין את ארונו כו'. יש לשאול מה הדין במצורע שמת.

ת. קוברין אותו.

ש. מו"ק שם. אבל חייב בעטיפת הראש מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל ולא תעטה על שפם מכלל דכולי עלמא מיחייבי. לכאור' צ"ב היאך למידין מפסוק זה עטיפת 'הראש' והרי בפסוק נזכר רק עטיפת 'השפם'.

(וברמב"ם פ"ה מאבל הי"ט איתא שעוטף מהראש ועד השפם, אבל צ"ב מנין מהפסוק עטיפת 'הראש' וכנ"ל).

⁴⁸מהא דנקט מצורע משמע דברגל נהיג צרעתו. הגר"א ש קניבסקי שליט"א.

ת. זה הולך ביחד כי צריך מי שיחזיק.

ש. בהנ"ל. שוב חשבנו בס"ד ליישב, דהנה להלן בגמ' אמרי' מצורע מהו בעטיפת הראש ת"ש ועל שפם יעטה מכלל שחייב בעטיפת הראש ש"מ, ופרש"י שם וז"ל, יעטה. משמע עטיפת הראש עכ"ל, ולפי"ז מ"ש ולא תעטה על שפם פירושו ולא תעטוף הראש על השפם והיינו כמ"ש הרמב"ם שעוטף מהראש ועד השפם, ובזה אתי שפיר כי נמצא דבכתוב ולא תעטה על שפם נזכר גם עטיפת הראש ולא רק עטיפת השפם. והאם נכון הוא.

ת. ג"ז נכון.

ש. בהנ"ל. בהא דפרש"י יעטה משמע עטיפת הראש, לכאו' צ"ב היאך זה משמע, דנהי דיעטה פירושו עטיפה [וכמ"ש בתהלים עטה אור כשלמה ובתפילת שחרית של שבת אמרין תפארת עטה ליום המנוחה], מ"מ היאך זה משמע עטיפת 'הראש', בעוד שבפסוק נזכר בהדיא 'שפם' יעטה. וצ"ב.

ת. סתם עטיפה גם על הראש.

ש. מו"ק שם. א"ל אביי דלמא מנודה לשמים שאני דחמיר. לכאו' צ"ב דהא במשנה בתענית דמייתי רב יוסף, קתני 'כמנודין וכאבלים', וכמו דהא 'כאבלים' אין הפירוש אבלים לשמים, ה"נ גבי הא דקתני 'כמנודין' איך מצי לפרש דהיינו מנודין לשמים.

ועוד צ"ב, דכיון דהם מנודין לשמים, למה קתני 'כמנודין'.

והאם פ' המשנה בתענית ה"פ, דהם מנודין לשמים כמנודין ע"י אדם וכאבלים, שהמנודין ע"י אדם והאבלים הם מתעטפין ויושבין כו' וכמותם צריכים להתעטף ולשבת אלו המנודין לשמים.

ת. אין למידין מן הכללות.

ש. מו"ק שם. מנודה מהו בתפילין תיקו. יש לשאול למה לא מייתי ראי' מהמשנה בתענית [דמייתי לעיל גבי מנודה בעטיפת הראש], והיינו ממה שלא נזכר בתענית שם שהם אסורים בתפילין וש"מ דמנודין חייבים בתפילין. ובפרט לאביי דשם בתענית חמיר טפי כי הם מנודין לשמים ואעפ"כ לא מצינו שם שהם אסורים בתפילין.

ת. תני ושייר.⁴⁹

ש. מו"ק שם. מצורע מהו בתפילין. ומסקנא דגמ' מצורע מותר בתפילין. וקצת יפלא להא דכתב מרן הח"ח זיע"א בשמירת הלשון שער הזכירה פ"ה דטומאת המצורע חמורה יותר משל זב ובעל קרי וטמא מת (דבע"ק משתלח חוץ לב' מחנות והמצורע חוץ לג' מחנות), דכיון שכן היאך יתכן

⁴⁹על המשנה בתענית. הגר"ש קניבסקי שליט"א.

שהמצורע מותר בתפילין בעוד שבעל קרי (קודם תקנת עזרא) אסור בתפילין (דלא גרע מת"ת שהבע"ק אסור בה, קודם תקנת עזרא).

ת. תורה שאני.

ש. מו"ק שם. מי קתני שאסור שיהא כמנודה וכאבל קתני במלי אחרנייתא ואסור נמי בשאילת שלום. לכאור' אין מובן, חדא, דכיון שכאן אמרו כמנודה וכאבל למה נימא שזה קאי על הלכות אחרים ולא על שאילת שלום.

ועוד, דלמה דווקא כאן מצאו לנכון לומר דבר זה שהמצורע שווה בדינו למנודה ולאבל.

ת. על כל מקום תשאל.

ש. בהנ"ל. ועוד, שהרי לא בכל הדברים המצורע שווה למנודה ולאבל והי' לברייתא לפרט כאן במה הוא שווה ולא לסתום.

ועוד, מה הי' מועיל שהי' כתוב 'שאסור' והרי הי' צ"ל 'שאסורין' כי נזכר גם מנודה וגם אבל, וכיון דלא קתני בברייתא ואסורין בשאילת שלום אלא קתני ואסור בשאילת שלום, א"כ היאך היתה הברייתא יכולה לומר 'שאסור'.

(וכ"ז צ"ב גם להלן ע"ב דאמרינן ג"כ מי קתני כו', כנ"ל). ולכאור' צ"ב.

ת. תני ושייר.

ש. מו"ק שם. אבל אסור בדברי תורה מדקאמר רחמנא ליחזקאל דום. הנה ממ"ש ליחזקאל 'דום', משמע דעיקר הלימוד הוא מהמילה דום, שהרי לעיל קאמר אבל אסור בשאילת שלום דקאמר ליה רחמנא ליחזקאל 'האנק דום'. אמנם בתוס' ד"ה אסור מבואר לא כן, וכן הרמב"ם בהל' אבל כתב דאבל אסור בד"ת מדקאמר רחמנא ליחזקאל 'האנק דום. וקצת צ"ב.

ת. נקט כולי קרא.

שם. מצורע מהו בתפילין. ומסקנא דגמ' דמותר, וצ"ב דהרי מצורע אסור לספר וכדלעיל, וכיון שכן, מה יועיל שמותר בתפילין והרי שער מרובה הוי חציצה.

ת. אורחי' בהכי ואינו חוצץ.⁵⁰

ש. מו"ק שם. מכאן אמרו הזבין והמצורעין ובוועלי נדות מותרין לקרות בתורה כו'. לכאור' צ"ב דהרי טומאת מצורע חמורה משל בעל קרי (כמ"ש הח"ח בשמיה"ל שער הזכירה פ"ה), וכיון דבע"ק אסור בד"ת (קודם תקנת עזרא) איך המצורע מותר בד"ת.

⁵⁰הכוונה דזמן המצורע בצרעתו אין זה זמן הרבה כי אם כג' שבועות, ולא לספר שיער הראש זמן כזה של כג' שבועות אורחי' בהכי תמיד, ואינו חוצץ כי אי"ז הרבה שיער כ"כ. הגר"א"ש קניבסקי שליט"א (בע"פ).

ת. מה שהתורה אמרה אמרה.

ש. מו"ק שם. פרש"י וז"ל, מנודה לשמים. כי הני שאני דחמירי ולהכי צריכי עטיפת הראש אבל אחרים אינן צריכין עטיפת הראש עכ"ל, ולכא' צ"ב למה זה העובר על דברי חכמים או המזלזל בכבודם דחייב מיתה ע"ז (וחמור מאוד כמו שהאריך מרן שליט"א בארחות יושר סי' ט"ו) הוא יהי' פחות מזה המנודה לשמים.

ת. שמים חמור יותר.

ת. כי מזלזלים בזה.⁵¹

ש. מו"ק ט"ו ב'. אבל אסור בעשיית מלאכה דכתיב והפכתי חגיכם לאבל מה חג אסור במלאכה אף אבל אסור במלאכה. קצת צ"ב, דכיון דכתיב 'והפכתי' חגיכם לאבל, היאך למידין האבל מהחג. ת. למה דווקא חגיכם.

ש. מו"ק שם. מצורע מהו ברחיצה תיקו. קצת יש לשאול, דכיון דמצורע אסור לכבס וכדלעיל בברייתא, מאי ס"ד שיהי' מותר ברחיצה, שהרי אם יהי' מותר ברחיצה, כבר לא יהי' כ"כ נפק"מ בכך שאינו מכבס הבגדים. ת. למה לא.

ש. מו"ק שם. מצורע מהו בתשמיש המטה כו' וניפשוט נמי למנודה כו'. לכא' צ"ב מאי מקשינן וניפשוט נמי למנודה והרי מצורע רוב ימי צרעתו מותרים בתש"מ, שרק בימי ספירו הוא אסור וכדלעיל ז' ב' וכמ"ש בתוס' ד"ה וישב, ומשא"כ מנודה דרוצה לומר כאן שיהי' אסור בכל ימי נידויו. ת. כל ימיו יכול להיות ימי ספירו.

ש. מו"ק ט"ז א'. ומנלן דאי מתפקד בשליחא דבי דינא ואתי ואמר לא 'מתחזי כלישנא בישא' כו'. לכא' יש לדקדק למה לא קאמר לא 'הוה' לישנא בישא. ת. אפי' אין נראה.

ש. מו"ק שם. ומנלן דפרטינן חטאיה בציבורא דכתיב כי לא באו לעזרת ה' כו'. לכא' כיון דקאי רק על מרוז שלא בא א"כ למה כתיב כי לא 'באו' בל' רבים. ת. כל אנשיו.

⁵¹הגרא"ש קניבסקי שליט"א אמר שלא כתבנו השאלה מספיק ברור, ומרן שליט"א הבין השאלה באופן הפוך ולכן השיב כי מזלזלים בזה והיינו שלא לעבור על דברי חכמים ושלא לזלזל בכבודם, וצריך לשאול שנית באופן ברור יותר.

ש. מו"ק שם. אמר אביי היכי ליעביד לישרי ליה כו' לא לישרי ליה כו' אמר ליה ה"מ לממונא אבל לאפקירותא עד דחיילא שמתא עליה תלתין יומין. הנה מתשובה זו דאביי לרב דימי, משמע דאביי כבר ידע את דברי שמואל דאמר טוט אסר וטוט שרי, וכיון שכן צ"ב מה אביי שאל את רב דימי מידי שמיע לך בהא.

ת. בכגון זה.

ש. מו"ק שם. אלמא קסבר אביי הני בי תלתא דשמיתו לא אתו תלתא אחריני ושרו ליה כו'. לכאור' יש לשאול מה הראי' מזה דכך ס"ל לאביי, שהרי לכאור' איכא למימר דלעולם אביי ס"ל כהילכתא דלא אתו תלתא אחריני כו' וכדלהלן, ומה דאביי מהדר איהו נפשיה למישרי (ל' רש"י ד"ה לא אתו) הוא משום דקא בעו רבנן למיעל (כדאמר אביי לעיל) והי' צורך דחוף להתירו, אבל לא בגלל שסבר דלא אתו תלתא אחריני. ולכאור' קצת צ"ב.

ת. ביטול תורה.

ש. מו"ק ט"ז ב'. אתא ר' חייא לאיתחזויי ליה. כאן רש"י לא פירש כדלעיל ע"ב ד"ה לאיתחזויי שבא לבקר את רבי שהיה חולה שקבל עליו יסורין, והאם הוא משום שרבי חייא הי' תלמידו של רבי והיינו דלכן אין סיבה לומר שבא רק משום ביקור חולים אלא הוא בא כמו תמיד מפני שהי' תלמיד, ומשא"כ לעיל דבר קפרא לא הי' תלמיד של רבי דלכן הוצרך רש"י לפרש שבא לבקרו.

ת. מל' לאיתחזויי.

ש. מו"ק שם. אמר לה מי שמעת שמתא מפומיה אמרה ליה לא אמר לה זילי נהוגי נזיפותא חד יומא בנפשיך. הנה ממה ששאלה מי שמעת שמתא מפומיה משמע דאם הי' שומעת שמתא מפומיה הי' ר"נ אומר לה לנהוג נזיפותא יותר מחד יומא, וא"כ מה הראי' ממעשה זה דסתם נזיפותא בבבל הוא חד יומא. וצ"ב.

ת. נזיפותא אינו שמתא.

ש. מו"ק י"ז א'. עיילוהו למערתא דחסידי ולא קיבלוהו עיילוהו למערתא דדייני וקיבלוהו. לכאור' צ"ב דלא נזכר שסקלו את ארונו, שהרי לעיל ט"ו א' אמרי' מנודה שמת סוקלין את ארונו כו'.

ת. חזר בתשובה.

ש. בהנ"ל. מ"ש ולא קיבלוהו, האם הכוונה שהחסידי שהיו קבורים שם לא קיבלוהו שיקבר בסמוך אצלם, וכן מ"ש וקיבלוהו האם הכוונה דהדיינים קיבלוהו שיקבר אצלם, כדמצינו שיודעים מי בא ליקבר אצלם להלן כ"ה א' אמר ליה יהודה לחזקיה קום מדוכתיך דלאו אורח ארעא דקאים רב הונא בהדי.

ש. מו"ק שם. מ"ט דעבד כר' אילעאי דתניא ר' אילעאי אומר אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים ויתעטף שחורים ויעשה מה שלבו חפץ ואל יחלל שם שמים בפרהסיא. לכאור' צ"ב דכיון דעבד כרבי אילעאי היאך יצאו עליו השמועות רעות (ואם משום שנאמר ועוף השמים יוליך את הקול וגו' א"כ מה הועילו חכמים בתקנתם שילך למקום שאין מכירין אותו).

ת. ע"י מעשיו.

ש. מו"ק שם. שפחה של בית רבי מאי היא כו' אמרה ליהוי ההוא גברא בשמתא כו'. איך חל נידוי של שפחה.

ת. למה לא.

ש. מו"ק י"ז ב'. וכשם שאמרו אבל אסור לגלח בימי אבלו כך אסור ליטול צפרניים בימי אבלו דברי רבי יהודה ורבי יוסי מתיר. הנה לעיל ט"ו א' הגמ' דנה בארוכה דיניהם של מצורע ומנודה אחר שדנה בדיני אבול, ויל"ע למה לא דנו בגמ' גם לענין נטילת צפרניים גבי מנודה ומצורע.

ת. אמרה כאן.

ש. מו"ק י"ח א'. על פנחס אחוה למישאל טעמא מיניה שקלינהו לטופריה חבטינהו לאפיה. פרש"י וז"ל, שקלינהו לטופריה חבטינהו לאפיה. זרקיהו מרוב כעס והדר מכנס להו דזורקן רשע עכ"ל, הנה משפרש"י זרקיהו מרוב כעס לכאור' צ"ב כיצד עשה שמואל כן שהרי ארז"ל (שבת ק"ה ב') המקרע בגדיו והמפזר מעותיו והמשבר כלים בחמתו יהיו בעיניך כאילו עובד עבודה זרה כו'.

ומשפרש"י והדר מכנס להו דזורקן רשע, לכאור' למה הוצרך ליישב כן, דהלא הי' אפשר לומר דלא חש לזורקן מבלי לאוספן אח"כ כי מסתמא לא הוה שכיח שתכנס שם אשה לנחמו משום צניעותא, וכמו דמשני להלן גבי רבי יוחנן בבי מדרשא.

ת. רצה להראות לו שהוא כועס לכן זרקן.

ש. מו"ק שם. סבור מינה דיד אין דרגל לא כו' לא שנא דיד ולא שנא דרגל. פרש"י וז"ל, סבור מינה דיד. מותר בימי אבול משום דמאס, דרגל לא עכ"ל, והא דשל רגל לא מאס לכאור' בפשוטו לאו משום דאי"ז מאס כי לכאור' זה מאס יותר משל יד, רק הכוונה שזה לא מאס כי זה מכוסה בגרביים ובמנעלים, וכיון שכן למה באמת קאמר שמואל לא שנא ביד ולא שנא ברגל והרי של רגל לא מאס כי זה מכוסה וכנ"ל, ולמה התיר שמואל לגוזזם.

ת. אם לא יוציא מאיס.

⁵² ועי' מ"ש לעיל שבת י' א'.

ש. מו"ק י"ח ב'. מתקיף לה אביי מאן לימא לן דברצון חכמים עבידי דלמא שלא ברצון חכמים עבידי. לכאור' צ"ב דאי שלא ברצון חכמים עבידי, וודאי היו חכמים מוחין בידם, והא לא מצינו שחכמים מחו בהם, וכמו הרבה מקומות בהש"ס דהיכן שנזכר שלא עשו ברצון חכמים נזכר שחכמים מחו בידם, וכאן לא מצינו. וקצת צ"ב.

ת. לא היו שם.

ש. מו"ק שם. תא שמע ויקנאו למשה במחנה לאהרן קדוש ה' רב שמואל בר יצחק אמר מלמד שכל אחד קינא לאשתו ממש מהתם משום שנאה הוא דעבוד. לכאור' אין מובן מה מקשינן מעדת קרח והיינו מליצנים וכמבו' ברש"י קרח ט"ז י"ז דכ' ויקהל עליהם קרח בדברי ליצנות. וכן למה צריך להגיע לתירוץ דמשום שנאה הוא דעבוד, שהרי גם בלא זה מאי קשיא מליצנים. (ומה שנתבאר ממה שכתבנו לשאול שאין להקשות מליצנים, כן מתבאר נמי ממש"כ לן מרן שליט"א אהא דאיתא בשקלים דף י"ד ע"ב, מ"ד לגנאי חמון שקין חמון כרעין חמון קופד אכיל מן דיהודאי ושתי מן דיהודאי כל מדליה מן דיהודאי, ושאלנו שם, מה טענו והרי אכלו מן ולא עוד אלא שנבלע באיברים, ושתו מהבאר וכו'. והשיב שם מרן שליט"א: על לצים אין מקשים⁵³. ע"כ).

ת. הרי הקהל נמשך אחריהם.

ש. מו"ק י"ט א'. פרש"י וז"ל, שמונה ימים. קודם הרגל בטלה ממנו גזרת שלשים דהואיל והתחיל יום אחד מן השלשים אינו צריך לשמור כלום לאחר הרגל דין שלשים אלא מותר בתכבוסת בגיהוץ ותספורת עכ"ל, ומש"כ רש"י אלא מותר 'לאלתר' בתכבוסת בגיהוץ ותספורת, לכאור' צ"ב, דהנה להלן בגמ' אמרי' אמר רב גזרת בטלו ימים לא בטלו כו' ורב ששת אמר אפילו ימים נמי בטלו מ"ט ימים לא בטלו שאם לא גילח ערב הרגל אסור לגלח אחר הרגל כו', וחזינן דלרב אם לא גילח ערב הרגל אסור לאלתר אחר הרגל (ולא רק לאלתר אלא כל ל' יום), וכיון שכן, למה סתם רש"י וכתב ונקט כרב ששת דמותר לאלתר בתספורת, והרי הוא דבר השנוי בפלוגתא. שוב חשבנו דאי"ז שאלה, כי נקט רש"י כהלכתא והיינו כדאמרי' להלן ע"ב אבא שאול אומר מותר לגלח אחר הרגל כו' הלכה כאבא שאול כו'.

ת. יפה.

ש. מו"ק י"ט ב'. אבא שאול אומר מותר לגלח אחר הרגל שכשם שמצות שלשה מבטלת גזרת שבעה כך מצות שבעה מבטלת גזרת שלשים, שבעה והאנן שמונה תנן, קסבר אבא שאול מקצת היום ככולו ויום שביעי עולה לו לכאן ולכאן, אמר רב חסדא אמר רבינא בר שילא הלכה כאבא שאול ומודים חכמים לאבא שאול כשחל שמיני שלו להיות בשבת ערב הרגל שמותר לגלח בערב שבת. והנה הא דאמרי' ומודים חכמים לאבא שאול כשחל שמיני שלו להיות בשבת ערב הרגל שמותר לגלח בערב שבת, לכאור' צ"ב, דהא כיון דלחכמים לא אמרי' מקצת היום ככולו נמצא דבערב שבת עדיין הוא נמצא ממש בתוך אבילותו, ואיך יתכן שמותר לו לגלח אז.

⁵³ עי' בזה בתשובות לעיל שקלים י"ד ב' שם ובהערה שם.

ת. לכבוד הרגל.

ש. מו"ק שם. אמר רב הונא בריה דרב יהושע כו' אמר רב נחמיה בריה דרב יהושע כו'. האם רב הונא ורב נחמיה היו אחים.

ת. אולי.

ש. מו"ק שם. בעא מיניה אביי מרבה קברו ברגל רגל עולה לו למנין שלשים או אין רגל עולה לו למנין שלשים למנין שבעה לא קמיבעיא לי דלא נהגא מצות שבעה ברגל כי קא מיבעיא לי למנין שלשים דקא נהגא מצות שלשים ברגל כו'. והא דקאמר אביי 'למנין שלשים דקא נהגא מצות שלשים ברגל' לכאור' צ"ב דהא לעיל ע"א אמרי' גזרת שלשים בטלו, ואף גזרת ימים דהוה פלוגתא אי בטלו אי לא הא הלכה כאבא שאול דגם גזרת ימים בטלו וכרב ששת. וצ"ב.

והאם מפני השאלה הנ"ל לכן פרש"י באופן אחר והיינו כמ"ש וז"ל דהא נהגא מצות שלשים ברגל. דהא ברגל נמי אסור בגיהוץ ובתספורת כשלשים עכ"ל והיינו מה דפרש"י שהאיסור הוא מצד הרגל ולא מצד השלשים כי מצד השלשים באמת אין איסור וכנ"ל שלא נהגא גזרת שלשים ברגל.

ת. אולי.

ש. מו"ק שם. פרש"י וז"ל, ואין רבים מתעסקין עמו. כלומר אין צריכין לנחמו אחר הרגל שכבר נחמוהו שבעה ימים ברגל עכ"ל, יש לדקדק למה כתב רש"י שכבר נחמוהו 'שבעה' ימים ברגל, והרי רק 'חמשה' ימים היו, כי ב' ימים היו קודם הרגל.

ת. אבלות שבעה.

ש. מו"ק י"ט - כ' א'. איתיביה הקובר את מתו שני ימים קודם הרגל מונה חמשה ימים אחר הרגל כו' ואין מתעסקין עמו שכבר נתעסקו בו ברגל כללו של דבר כל שהוא משום אבל רגל מפסיקו וכל שהוא משום עסקי רבים אין רגל מפסיקו כו'. פרש"י וז"ל, כל שהוא משום עסקי רבים. כלומר תנחומי רבים אין רגל מפסיקו כדי שיהא צריך להשלים ולעסוק בו אחר הרגל אלא מתעסקין בו ברגל עכ"ל, והנה לעיל י"ט ב' אמרי' כמאן אזלא כו' אבל כיון שעמדו מנחמין מאצלו מותר ברחיצה, ולפי"ז הכא כיון שכבר לא מנחמים אותו שהרי כבר ניחמוהו ברגל, נמצא שיהא מותר לו ברחיצה אף שעדיין יושב ה' ימים. וצ"ב.

ת. אבל מותר לנחמו.

ש. מו"ק כ' א'. קברו שלשה ימים בסוף הרגל מונה שבעה אחר הרגל ארבעה ימים הראשונים רבים מתעסקין בו שלשה ימים האחרונים אין רבים מתעסקין עמו שכבר נתעסקו בו ברגל כו'. הא דקאמרי' קברו 'שלשה' ימים כו', יש לשאול למה נקטו כן, והרי אפי' אם קברו בתחילת הרגל וכגון ביום השני של הרגל והיינו 'ששה' ימים בסוף הרגל, ג"כ יהא הדין דיום אחד לאחר הרגל רבים מתעסקין בו וששה ימים האחרונים אין מתעסקין בו שכבר ניחמוהו ברגל, (וכהברייתא דלהלן קברו 'בתחילת' הרגל כו'), ולמה נקטו דווקא 'שלשה' ימים.

ת. אין התחלה בפחות משלשה.

ש. בהנ"ל. יש להוסיף על השאלה הנ"ל, דבאופן שהתנא נקט שלשה ימים כו' יש רבותא בכך ש'שלשה' ימים אחרונים אין רבים מתעסקין בו, ומשא"כ באופן שקברו ביום השני של הרגל יש רבותא טפי שאפילו 'ששה' ימים אחרונים אין מתעסקין בו, וא"כ קשיא טפי למה נקט התנא אופן שיש בו פחות חידוש.

ת. היינו הך.

ש. מו"ק שם. ארבעה ימים הראשונים כו' שכבר נתעסקו ברגל ורגל עולה לו מאי לאו אסיפא לא ארישא. לכאן צ"ב דאם זה קאי על הרישא א"כ מאי קמ"ל הא פשיטא הוא וכמ"ש רש"י בלשונו (בד"ה לא ארישא) 'דהתם ודאי עולה לו הואיל' כו'. וצ"ב.

ת. לרווחא דמילתא.

ש. מו"ק שם. ת"ר קיים כפיית המטה שלשה ימים קודם הרגל אינו צריך לכפותה אחר הרגל דברי רבי אליעזר וחכמים אומרים אפי' יום אחד ואפי' שעה אחת א"ר אלעזר בר' שמעון הן הן דברי ב"ש הן הן דברי בית הלל שבית שמאי אומרים שלשה ימים וב"ה אומרים אפי' יום אחד. יש לדקדק בדברי בית הלל נזכר רק 'יום אחד' ולא נזכר גם 'שעה אחת' כמו שאצל חכמים נזכר גם 'שעה אחת' (וכיון שכן, מניין דחכמים וב"ה היינו הך, דילמא הוא פלוגתא דלב"ה הוא בדווקא יום אחד אבל שעה אחת לא סגי, ואילו לחכמים אף שעה אחת סגי).

ת. אין נ"מ.

ש. מו"ק כ' ב'. אמר ליה לשמעיה חלוץ לי מנעלי והולך אחרי כלי לבית המרחץ שמע מינה תלת שמע מינה אבל אסור בנעילת הסנדל ושמע מינה שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד ושמע מינה מקצת היום ככולו. יש לשאול למה לא קאמר נמי 'ושמע מינה שמועה רחוקה אינו קורע', שהרי לא מצינו שרבי חייא קרע קריעה רק שהוריד מנעליו, דלהלן בגמ' קאמר קורע או אינו קורע רבי מני אמר אינו קורע רבי חנינא אמר קורע כו', ולמה לא אמרי' הכא 'ושמע מינה שמועה רחוקה אינו קורע'.

ת. היינו הך.

ש. מו"ק שם. אמר רבי יוסי בר אבין שמע שמועה קרובה ברגל ולמוצאי הרגל נעשית רחוקה עולה לו ואינו נוהג אלא יום אחד. יש לשאול האם לרבא (לרבה) לעיל י"ט ב' דהרגל אין עולה למנין שלושים, יצטרך כאן לנהוג שבעה ושלושים.

ת. מסתבר שלא.

ש. מו"ק שם. קורע או אינו קורע רבי מני אמר אינו קורע כו'. יש לשאול למה לא מייתי הכא ראי' לרבי מני דאינו קורע, מרבי חייא דלעיל דלא מצינו שקרע.

ת. לא מצינו אינו ראי'.

ש. בהנ"ל. שוב מצאנו בס"ד דהרמב"ן בספר תורת האדם (ענין שמועה וליקוט עצמות, סוף אות צ"ו, סוף ד"ה ואיבעיא לן) כתב דבאמת יש דמייתי ראי' זו, ודחה אותה הרמב"ן, דא"כ למה קאמר שמע מינה 'תלת' דהול"ל שמע מינה 'ארבעה', ומדלא קאמר שמע מינה ארבעה, ש"מ דאי"ז ראי'. אך היא גופא קשיא למה באמת אי"ז ראי'.

[זו"ל הרמב"ן שם: 'ואיכא דמייתי לה מדרבי חייא דלעיל דלא אמרינן בגמרא דקרע על אחיו ואחותו, ואם כדברי זה הוה לן למימר שמע מינה ארבעה', אלא מיהו מסקנא דגמרא הוא אינו קורע וכן הלכה. עכ"ל].

ת. יפה כתבת.

ש. מו"ק שם. רבי חנינא אמר קורע. לכאור' יש לשאול למה צריך שיקרע, והרי סגי במעשה אחד של אבילות כמ"ש הרמב"ן בתורת האדם (שם, ריש אות צ"ה, ד"ה קשיא לי), דהקשה שם אהא דקאמר ש"מ אבל אסור בנעילת הסנדל שהוא פשיטא ותי' דקמ"ל דבשמועה רחוקה סגי בחליצת מנעליו ודיו ואי"צ שיכפה מטתו וכו' עכ"ד בקצרה. וצ"ב.

ת. קריעה כולם חייבים.

ש. בהנ"ל. האם יש ליישב כדאמרי' להלן כ"ו ב' אבילות לחוד קריעה לחוד והיינו דקריעה אינה מדיני אבילות כדהובא מהנימוקי יוסף שם שקריעה נעשית לפני תחילת האבילות, ולהכי צריך שיקרע מלבד מעשה האבילות.

ת. ג"ז נכון.

ש. עוד בהנ"ל. הא דשאלנו לעיל ד"ה אמר ליה לשמעיה כו', אין ליישב דאבילות לחוד וקריעה לחוד ולכן לא קאמר נמי שמע מינה שמועה רחוקה אינו קורע, כיון דג' הדברים שלמדו שם ה"ז לענין 'שמועה רחוקה' (ולא למדו שם הדיני 'קריעה'), ומדיני ה'שמועה רחוקה' הי' לומר שם דגם אינו קורע בשמועה רחוקה. לכאור'.

ת. כנ"ל.

ש. מו"ק שם. רבי חנינא אמר כו'. האם הוא 'רב' חנינא דלעיל סוף ע"א.

ת. כן.

ש. מו"ק שם. וכשם שמתאבל עליהם כך מתאבל על שניים שלהם דברי ר"ע רבי שמעון בן אלעזר אומר אינו מתאבל אלא על בן בנו ועל אבי אביו וחכ"א כל שמתאבל עליו מתאבל עמו חכמים היינו תנא קמא כו'. פרש"י וז"ל, על שניים שלהן. אבי אביו ועל בן בנו ועל בן בתו ועל בן אחותו. כל שמתאבל עליו מתאבל עמו. כלומר מתאבל עם אביו כשהוא מתאבל על אב שלו ונמצא זה מתאבל על אבי אביו, וכן כל שמתאבל עליו כגון שמתאבל על בן בנו מתאבל עמו כלומר מתאבל עם בן בנו כשהוא מתאבל על בן בנו ונמצא זה מתאבל על בן בנו. היינו תנא קמא. של רבי שמעון עכ"ל, והנה גבי רבי עקיבא פרש"י אבי אביו בן בנו בן בתו ובן אחותו ואילו גבי חכמים פרש"י רק אבי אביו ובן בנו, וכיון שכן לכאורה מאי מקשי' חכמים היינו תנא קמא והיינו רבי עקיבא, והרי יש חילוק דלר"ע הם גם בן בתו ובן אחותו ולחכמים הם רק אבי אביו ובן בנו.

עוד צ"ב דכיון דלחכמים הם רק אבי אביו ובן בנו (ולא גם בן בתו ובן אחותו), וכפירוש רש"י וכנ"ל, א"כ למה לא מקשי' בגמ' דחכמים היינו רבי שמעון בן אלעזר דאמר אינו מתאבל אלא על בן בנו ועל אבי אביו.⁵⁴

ת. דוגמא נקטי ואין חילוק.

ש. מו"ק שם. אמימר שכיב ליה בר בריה קרע עילויה אתא בריה קרע באפיה אידכר דמיושב קרע קם קרע מעומד. הא דקאמר 'אתא בריה קרע באפיה' לכאורה צ"ב דהא להלן כ"ד א' אמרי' כל קרע שאינו בשעת חימום אינו קרע.

ת. לכבוד בנו.

ש. בהג"ל. הנה להלן כ"ד א' שם אמרי' כל קרע שאינו בשעת חימום אינו קרע ופרכינן והא אמרו ליה לשמואל נח נפשיה דרב קרע עליה תליסר מני כו' א"ל לרבי יוחנן נח נפשיה דר' חנינא קרע עליה תליסר אצטלי מלתא כו' ומשני שאני רבנן דכיון דכל שעתא מדכרי שמעתייהו כשעת חימום דמי, ועתה, אם נימא דבר בריה דאמימר היה 'רבנן' אתי שפיר דאמימר קרע בפעם השניה אף שלא היה בשעת חימום. והאם ניתן ליישב כן.

ת. אולי.

ש. מו"ק כ"א ב'. שלשה ימים הראשונים אסור בשאילת שלום והתניא מעשה ומתו בניו של ר"ע כו' עמד ר"ע על ספסל גדול ואמר כו' לכו לבתיכם לשלום, כבוד רבים שאני. פרש"י וז"ל, לכו לבתיכם לשלום. הרי שאל בשלומן עכ"ל, קצת יש לשאול למה פריך מברייא ולא ממשנה, דהא תנן בסנהדרין י"ח א' כהן גדול כו' וכשהוא מתנחם מאחרים כל העם אומרים לו אנו כפרתך והוא אומר להן 'תתברכו מן השמים'. (ותי' הגמ' כבוד רבים שאני יהי' שייך גם כאן). וצ"ב.

ת. כה"ג שאני.

⁵⁴שוב חשבנו בס"ד דאדרבא מזה שהגמ' לא הק' חכמים היינו רבי שמעון בן אלעזר, אלא הק' חכמים היינו ת"ק (רבי עקיבא), מזה ראי' שמה שפרש"י בדברי חכמים רק אבי אביו ובן בנו אינו לאפוקי בן בתו ובן אחותו, אלא דקיצר בדוגמאות. ואולי זה פשוט כן שקיצר בדוגמאות והיינו גם מבלי הראיה כאן וא"כ מעיקרא לא קשיא.

ש. מו"ק שם. ורמינהו המוצא את חבירו אבל כו' לאחר ל' יום שואל בשלומו ואינו מדבר עמו תנחומין כו' ורמינהו המוצא את חברו אבל בתוך י"ב חודש מדבר עמו תנחומין ואינו שואל בשלומו כו'. פרש"י וז"ל, ורמינהו בתוך י"ב חודש אינו שואל בשלומו. וקשה להך דתני לאחר שלושים יום שואל בשלומו עכ"ל, ויש לדקדק למה רש"י פירש הקושיא רק לענין 'שואל בשלומו' ולא פירש גם לענין 'מדבר עמו תנחומין'.

ת. רישא נקט.

ש. מו"ק שם. א"ר מאיר המוצא את חבירו אבל לאחר י"ב חודש ומדבר עמו תנחומין כו'. יש לדקדק למה לא קאמר המוצא את חבירו 'שהיה' אבל לאחר י"ב חודש, כי כיון שעברו י"ב חודש מה שייך לומר עליו 'אבל' עתה.

ת. היינו הך.

ש. מו"ק כ"ב א'. פרש"י וז"ל, דלא אזליתו בתר ערסא. דמאן דאזיל בתר ערסא לא חיילא עליה אבילות עד שנסתם הגולל כשמוליכין המטה מבבל לא"י לקבור ואין כל הקרובים כולם יכולין לעלות עד א"י ומלואין המת פרסה או מיל וחוזרים עכ"ל, לכאורה יש לשאול דכיון שכן, למה נהג יוסף הצדיק האבילות בגורן האטד, כמ"ש (ויחי נ' י') ויבאו עד גרן האטד וגו' ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד ויעש לאביו אבל שבעת ימים' והרי לא חיילא אבילות עד שנסתם הגולל על כל מאן דאזיל בתר ערסא.

ת. מפני החוזרים.

ש. מו"ק כ"ב ב'. ומעשה בגדול הדור אחד שמת אביו וביקש לחלוץ וביקש גדול הדור אחר שעמו לחלוץ ולא חלץ אמר אביי גדול הדור רבי גדול הדור אחר שעמו ר' יעקב בר אחא ואיכא דאמרי גדול הדור ר' יעקב בר אחא גדול הדור שעמו רבי בשלמא למ"ד גדול הדור שעמו רבי היינו דנמנע ולא חלץ אלא למ"ד רבי יעקב בר אחא אמאי נמנע ולא חלץ רשב"ג נשיא הוה וכולי עלמא מיחייבי למיחלץ קשיא. יש לשאול, א. האם מלך חולץ כתיפו, ב. האם נשיא חולץ כתיפו. [ויל"ע מהגמ' הכא, וכדלהלן].

והנה לענין מלך, לכאורה יש להוכיח דאינו חולץ כתיפו, והוא מדתנן בסנהדרין כ' א' שאינו יוצא אחר המטה, ולכאורה כ"ש שאינו חולץ כי אינו יוצא ואף באבנר שיצא דוד המלך אחר מטתו לא הי' זה מדינא כמ"ש במשנה שם וא"כ מסתבר שלא חלץ.

וכן לכאורה מבואר מדברי הרמב"ן בתורת האדם (ענין האבילות, אות נ"ט, סוף ד"ה וזה) וז"ל והנכון עוד לומר שאין המלך רשאי לנוול עצמו בימי אבלו כדרך שהקילו עליו ביום הכפורים כדתנן (יומא ע"ג ב') המלך והכלה ירחצו את פניהם וכן אמרו (ירושלמי סנהדרין פ"ב) שאינו חייב בכפיית המטה כשהוא אבל כו' עכ"ל והיינו דכיון שאסור לו לנוול עצמו מסתבר דאינו חולץ כתיפו, כי בפשוטו ה"ז ניוול למלך להיות כן. ואף שהרמב"ן כתב שאין המלך רשאי לנוול עצמו 'בימי אבלו' ואילו חליצת הכתף זה 'קודם האבילות', מ"מ כיון שחליצת כתף זה ג"כ ניוול מסויים למלך להיות כן, מסתבר שאין חילוק בזה ואף קודם האבילות [ולא דווקא בימי אבלו] אינו רשאי לנוול עצמו.

עוד יתכן לומר דאינו חולץ כתיפו, כי הוא מגלה בכך חלק מגופו, והרי מלך אסור שיכנסו עמו לבית המרחץ וכמ"ש הרמב"ם בהל' מלכים ומסתבר שאף חלק מגופו אסור לראותו מגולה. ואף דתנן בסנהדרין י"ח א' שאינו חולץ יחד עם הציבור בעת הלוייה מ"מ מסתבר שיש מי שהולץ עמו כי אי"ז מכבודו להלך יחידי.

ולענין נשיא, יל"ע אם דינו כמלך אי לא. דהנה כתב הרמב"ם בפ"א מהל' מלכים ה"ד וז"ל ואין צריך לומר דין או נשיא שלא יהא אלא מישראל שנ' מקרב אחיך תשים עליך מלך כל משימות שאתה משים עליך לא יהיו אלא מקרב אחיך כו' עכ"ל ומשמע דנשיא הוא כמלך. אמנם אמרי' בהוריות י"א א' - ב' ואיזהו נשיא זה מלך כו' תנו רבנן נשיא יכול נשיא כשבט נחשון בן עמינדב ת"ל מכל מצות ה' אלקיו ולהלן הוא אומר למען ילמד ליראה את ה' אלקיו מה להלן שאין על גביו אלא ה' אלקיו אף נשיא שאין על גביו אלא ה' אלקיו, ופרש"י שם וז"ל א"ל הרי צרתך בבבל. ראש הגולה שבבבל ואנן בעינן שאין על גביו אלא ה' אלקיו עכ"ל, יעו"ש. ולכא' חזינן דדין הנשיא אינו כמלך [אלא פחות ממלך], וכיון שכן יל"ע אי נשיא ג"כ אינו חולץ כתיפו, כי יש לומר דדווקא מלך שאין על גביו אלא ה' אלקיו דווקא הוא אינו חולץ כתיפו אבל נשיא שהוא בדרגה פחותה ממלך שמא הוא כן חולץ כתיפו.

ולכא' יש להוכיח מגמ' דילן שנשיא חולץ, והיינו, כי כיון שרשב"ג נפטר מיד עברה הנשיאות לרבי, וכמ"ש הרמב"ם בפ"א מהל' מלכים ה"ז וז"ל שהמלכות ירושה להם כו' ולא המלכות בלבד אלא כל השררות וכל המנויין שבישראל ירושה לבנו ולבן בנו עד עולם עכ"ל, וכיון שכן היאך רבי ביקש לחלוץ והרי נשיא היה [וכן מאי מקשי' אמאי נמנע ולא חלץ והרי נשיא היה], (ובפרט שחליצה על נשיא זה בשתי ידיים ולא רק באחד כמ"ש הרמב"ם בפ"ט מהל' אבל הט"ו) אלא ש"מ דנשיא חולץ כתיפו, ואינו כמלך ש[לכא' אינו חולץ כנ"ל].

אמנם אולי יש לדחות, כי יתכן לומר דאף שהוא מקבל את הנשיאות בירושה מ"מ עדיין צריך שימנוהו להיות נשיא וכל זמן שלא מינוהו לנשיאות לכא' עדיין אינו נשיא, והוא לפי מ"ש בר"ה ב' דמלך בן מלך אינו מלך עד שימנוהו [ובטעם הדבר עי' לעיל בתשובות מרן שליט"א בר"ה שם], וכיון שכן לא קשיא איך ביקש רבי לחלוץ כתיפו והרי ה' נשיא, כי שמא עדיין לא מינוהו להיות נשיא [שלא ה' לזה פנאי מטרדת האבילות על אביו רשב"ג הנשיא שהאבילות עליו גדולה] וכיון שכן עדיין לא היה נשיא וה' מותר לו לחלוץ.

עוד יש לדחות הראיה ולומר דמה שרבי ביקש לחלוץ אע"פ שהיה נשיא [אם נימא שכבר ה' מינו], הוא משום שנשיא שמחל על כבודו מכבודו מחול כדאי' סנהדרין י"ט ב', ולעולם אימא לך דנשיא אינו חולץ.

ת. יפה.

ש. בהנ"ל. שו"ר דהרי"ץ גיאת כתב בזה (בהל' אבל עמ' רנ"ב סוף ד"ה כל חכם חולץ כו') וז"ל, ואמרין מעשה בגדול הדור שמת אביו ובקש לחלוץ גדול הדור שעמו ונמנע ולא חלץ ואוקימנא דגדול הדור שמת אביו ר' יעקב ש"מ דקאמרין הרב לגביה דפחות מניה רצה חולץ רצה אינו חולץ בשאינו גדול הדור או ראש ונשיא אבל אי גדול הדור או נשיא או אב ב"ד אינו חולץ עכ"ל, ולכא' חזינן דלא כמו שכתבנו שנשיא חולץ, אלא שהנשיא אינו חולץ כמ"ש בסוף לשונו 'אבל אי גדול הדור או נשיא או אב ב"ד אינו חולץ'. ולכא' צ"ב [מהרא"י] שכתבנו לעיל בשאלה קודמת, דלמה רבי ביקש לחלוץ והרי נשיא אינו חולץ וש"מ דנשיא חולץ וכן"ל].

ת. תלוי מי ולמי.

ש. בהנ"ל. ומש"כ הרי"ץ גיאת 'ש"מ דקאמרינן הרב לגביה דפחות מיניה רצה חולץ רצה אינו חולץ' לכאור' כוונתו להוכיח מזה שרבי ביקש לחלוץ על אביו של רבי יעקב אע"פ שאביו של ר' יעקב הי' פחות מרבי [לכאור' כי רבי הי' נשיא], ולבסוף רבי לא חלץ [כי רבי יעקב נמנע ולא חלץ מפני כבודו של רבי], וש"מ רצה חולץ רצה אינו חולץ, כי אם היה זה 'חיוב' לרבי לחלוץ על אביו של רבי יעקב, למה לא חלץ לבסוף מפני שגם רבי יעקב הלך לחלוץ, והרי הוא [רבי] 'חייב' לחלוץ, אלא על כרחך שאינו חייב לחלוץ על מי שפחות ממנו.

אמנם צ"ב הראי' דהרי"ץ גיאת, שהרי מיד להלן מיניה כתב הרי"ץ גיאת דנשיא אינו חולץ כלל וז"ל 'בשאינו גדול הדור או ראש ונשיא אבל אי גדול הדור או נשיא ואב ב"ד אינו חולץ' עכ"ל, וא"כ צ"ב שהרי רבי היה נשיא ומה הראי' שעל פחות מיניה רצה חולץ רצה אינו חולץ. וצ"ב.

ת. יש יוצא מן הכלל.

ש. מו"ק שם. על כל המתים כולן קורע טפח על אביו ועל אמו עד שיגלה את לבו א"ר אבהו מאי קרא ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם ואין אחיזה פחות מטפח. הנה רבי אבהו מייתי קרא רק לענין מ"ש 'על כל המתים כולן' אבל לענין מ"ש 'על אביו ועל אמו' לכאור' לא מייתי קרא, ולכאור' יש לשאול למה לא מייתי כאן קרא דמייתי להלן, והיינו קרא דכתיב (מ"ב ב' י"ב) ואלישע ראה והוא מצעק 'אבי אבי' רכב ישראל ופרשיו ולא ראהו עוד 'ויחזק' בבגדיו ויקרעם לשנים, דיש ללמוד מזה גם גבי 'כל המתים כולן' ממה דכתיב 'ויחזק' וגם גבי 'אביו ואמו' ממה דכתיב 'אבי אבי' דילפינן מזה גבי אביו ואמו כדלהלן כ"ו א' דאמרי' שם אביו ואמו ורבו שלימדו תורה מנלן דכתיב ואלישע ראה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו אבי אבי זה אביו ואמו רכב ישראל ופרשיו זה רבו שלימדו תורה כו' יעו"ש.

ת. קיצרו ופשוט.

ש. בהנ"ל. כתב המחבר (יו"ד סי' ר"מ סכ"ד) חייב אדם לכבד חמיו וכתב הט"ז (ס"ק י"ט) וז"ל, לכבד חמיו. דכתיב אבי ראה גם ראה ודוד אמר לשאול כן שהיה חמיו וקראו אבי וכ' מו"ח ז"ל ה"ה חמותו וכ"כ בספר צדה לדרך ע"כ, עכ"ל. והנה לכאור' כמו דילפי' חיוב כבוד חמיו מ'אבי' דגבי דוד שקרא כן לשאול, כמו כן לכאור' יש ללמוד מזה דחייב בקריעה על חמיו מצד כבוד חמיו [כמו דילפי' קריעה על אביו ואמו מ'אבי אבי' דגבי אלישע], וכיון שכן קצת צ"ב למה אמרי' להלן כ"ו ב' וקורעין על חמיו וחמותו 'מפני כבוד אשתו' והרי גם בלי סיבת כבוד אשתו צריך שיקרע מפני כבוד חמיו עצמו וכתבאר לעיל. וצ"ב.

ת. טעמא קאמר.

ש. מו"ק שם. אמר רבי אבהו מ"ש דר' יהודה דכתיב ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים ממשמע שנאמר ויקרעם איני יודע שהן לשנים אלא שנראין קרועים כשנים. מ"ש ממשמע שנאמר ויקרעם 'איני יודע שהן לשנים' כו' לכאור' צ"ב דכי לא יתכן קרע קרוע מבלי שיהי' קרוע לשנים, ומנין נדע דכשכתוב ויקרעם הכוונה לשנים דווקא, וצ"ב.

ת. סתמא משמע לשתיים.

ש. מו"ק כ"ג א'. ת"ר כל שלשים יום לנישואין. פרש"י וז"ל, כל שלשים יום לנישואין. עד שלשים יום לאחר אבלו אינו יכול לישא אשה אחרת עכ"ל, מש"כ רש"י 'לאחר אבלו' ה"ז משמע שמונה שלושים יום חוץ משבעת ימי האבילות, ולכאור' צ"ב כי בברי' נזכר רק שלושים יום.
ת. חוץ מהאבילות (וא"צ לפרשו).

ש. מו"ק כ"ד א'. אמר שמואל פח"ז חובה נתר רשות פריעת הראש חזרת קרע לאחוריו זקיפת המטה חובה כו'. הנה מהא דקאמר גם 'חזרת קרע לאחוריו' ה"ז משמע שגם בשבת נשאר לבוש בבגדי האבילות ולא לובש בגדי שבת, וקצת צ"ב שהרי בשבת צריך ללבוש בגדי שבת, ולענין מה קאמר 'חזרת קרע לאחוריו'.
ת. כשאין לו אחר.

ש. מו"ק שם. אביי אשכחיה לרב יוסף דפריס ליה סודרא ארישיה ואזיל ואיתי בביתיה א"ל לאו סבר לה מר אין אבילות בשבת כו'. הנה לעיל פרש"י וז"ל, אלא שאין מנעלים ברגליו אבל יש מנעלים ברגליו מנעליו מוכיחים עליו. דאינו אבל אבל לגלות ראשו אינו צריך ואם בא להתעטף בצנעא אפי' כעטיפת ישמעאלים אין בכך כלום עכ"ל, ולכאור' לפי"ז צ"ל שרב יוסף הלך בלי מנעלים, כי אם היה הולך עם מנעלים אין בעטיפתו כלום וכו"ל. והאם זה נכון כן.
ת. יתכן.

ש. מו"ק כ"ד ב'. פרש"י וז"ל, ואין עומדין עליו בשורה. אין צריך לעמוד עליו בשורה כשחוזרין מבית הקברות עוברין לפני האבל בשורה וכל אחד אומר לו תתנחם עכ"ל, הל' 'עוברין לפני האבל' משמע שהאנשים עוברים בשורה, ולא האבלים כנהוג. וקצת צ"ב. [דאם היה המנהג בזמן הגמ' שהאנשים עברו, למה שינו המנהג דזמן הגמ'].
ת. מפני הטורח.

ש. מו"ק כ"ה א'. כי נח נפשיה דרב ספרא לא קרעו רבנן עליה אמר להו אביי כו' ועוד כל יומא שמעתתיה בפומין בבי מדרשא סבור מה דהוה הוה אמר להו אביי תנינא חכם כל זמן שעוסקין בהספד חייבין לקרוע סבור למיקרע לאלתר אמר להו אביי חכם כבודו בהספידו. הנה לעיל כ"ד א' אמרי' שאני רבנן דכיון דכל שעתא מדכרי שמעתייהו כשעת חימום דמי, וכיון שכן, לכאור' צ"ב למה אמר להם אביי להמתין מלקרוע עד ההספד. וצ"ב. (ואולי לכן דעת הרמב"ם בפ"ט מהל' אבל הי"ג דעל חכם לכתחילה אין לקרוע בשעת שמועה אלא בשעת הספד יעו"ש).
ת. כשיש הספד ממתינין.

ש. מו"ק שם. דאמר רב תחליפא אנא חזיתיה לרב הונא דבעי למיתב אפוריי' והוה מנח ספר תורה עליה וכף כדא אארעא ואותיב ספר תורה עילויה כו'. קצת צ"ב למה הניח הכד על הארץ ולא הניח הכד על המטה [או על שולחן וכיו"ב], שוודאי זה יותר כבוד לס"ת כך ממה שמונח ע"ג כד המונח ע"ג הארץ.

ת. יותר כבוד שאין יושבין על המטה.

ש. מו"ק שם. עייליה הוה גני יהודה ממיניה דאבוה וחזקיה משמאליה אמר ליה יהודה לחזקיה⁵⁵ קום מדוכתיך דלאו אורח ארעא דקאים רב הונא בהדי דקאים קם בהדי עמודא דנהורא חזייה רב חגא איבעית זקפיה לארונה ונפק אתא כו'. לכאו' צ"ב דא"כ נמצא דחזקיה יצא לחינם מקומו והיינו מאחר שרב חגא לא קבר את רב הונא אלא השאיר ארונו עומד במערה קודם שהספיק לקוברו.

כת. עשה מצוותו.

ש. מו"ק שם. בהנ"ל. והאי דלא איענש ענש משום דזקפיה לארונה דרב הונא. לכאו' צ"ב דאדרבא הי' מעשה זה שהעמיד הארון צריך להיות סיבה להיפך, וכיצד היא סיבה דלא איענש.

(ולולי דמיסתפינא הי' לפרש הגמ' כך, והאי דלא איענש ענש על זה שעל ידו נגרם לחזקיה לצאת ממקומו בחינם, שהרי בסוף לא קבר את רב הונא, [ואף דיתכן שנקבר אח"כ בדרך נס, כי כמו שחזקיה היה יכול לצאת כמו כן היה רב הונא יכול ליכנס], ומשני, משום דזקפיה לארונה דרב הונא, והיינו, משום שהוצרך להעמיד ארונה דרב הונא מפני פחד האש והיינו שהיה אנוס בכך שלא גמר קבורתו דרב הונא. ולא הי' קושית הגמ' למה לא נענש על שהעמיד ארונה דרב הונא [ואולי הטעם הוא כמו שידוע כן גבי רבי מאיר בעל הנס]).

ת. נבהל.

ש. בהנ"ל. האם אפשר לומר דמ"ש 'והאי דלא איענש ענש משום דזקפיה לארונה דרב הונא', הכל קושיא היא מבלי תירוץ. [ושו"ר דבירושלמי כלאים פ"ט ה"ג מייתי לעובדא זו בפרטים שונים מהנזכר הכא].

ת. לא נכון.

ש. מו"ק כ"ה ב'. רבי חנין חתניה דבי נשיאה הוה לא קא הוה ליה בני בעא רחמי והוה ליה ההוא יומא דהוה ליה נח נפשיה כו' אסיקו ליה חנן על שמייה. הנה ממ"ש בתחילה 'והוה ליה' משמע שנולדו [לפחות שניים] ואילו ממ"ש אח"כ אסיקו 'ליה' חנן על שמייה משמע שנולד רק אחד, וכן משמע הל' ההוא יומא 'דהוה' ליה כו'. [ואולי אסיקו ליה על שמייה פי' לאחד מהנולדים].

ת. רק א'.

⁵⁵ עי' חולין נ"ג ב' אמרי בני רבי חייא כו' וערש"י ע"ז מ"ו א' שהם יהודה וחזקיה, ועי' חולין שם בהערות מהדרי' עוז והדר אות כ' יעו"ש.

ש. בהנ"ל. קצת צ"ב היאך נתנו השם על שמו, לפי הידוע שהמנהג שאין נותנים שם בכה"ג.

ת. כבר מת.

ש. מו"ק שם. כי נח נפשיה דר' יוחנן פתח עליה ר' יצחק בן אלעזר קשה היום לישראל כיום בא השמש בצהרים דכתיב והיה ביום ההוא והבאתי השמש בצהרים ואמר ר' יוחנן זה יומו של יאשיהו. האם מ"ש כאן 'דכתיב והיה ביום ההוא כו' ואמר ר' יוחנן כו' כל זה מדברי ר' יצחק בן אלעזר, או שזה מדברי הגמ' ור' יצחק בן אלעזר אמר רק 'קשה היום לישראל כיום בא השמש בצהרים'.

ת. מדברי ר' יצחק.

ש. בהנ"ל. וב' נפק"מ בזה, דאם הכל הוא מדברי ר' יצחק בן אלעזר א"כ מצינו בזה, א. שאומרים דברי תורה לפני הנפטר ואין בזה משום לועג לרש. ב. שאמר בהספד על 'רבי יוחנן' מימרא בשמו של 'רבי יוחנן', וא"כ לכאור' יש ללמוד מזה שיש ענין בכך, ואולי היא יותר תועלת לנפטר שאומרים ד"ת בשמו לפניו ויל"ע].

ת. נ"מ לדעת האמת.

ש. מו"ק כ"ו א'. ולא מתאחין מנלן דכתיב ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים ממשמע שנאמר ויקרעם איני יודע שלשנים אלא מלמד שקרועים ועומדים לשנים לעולם. ולעיל כ"ב ב' ילפי' מפסוק זה כנ"ל הכי, ממשמע שנאמר ויקרעם לשנים איני יודע שהן לשנים אלא שנראין קרועים כשנים, וחזינן דשם יליף רק 'שנראין קרועים כשנים', ולא גם 'לעולם' כדיליף הכא. וקצת צ"ב.

ת. אין לו שיעור.

ש. מו"ק שם. אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן אליהו חי הוא אמר ליה כיון דכתיב ולא ראהו עוד לגבי דידיה כמת דמי. הנה בהא דכתיב ולא ראהו עוד, יש לשאול היתכן שאלישע שהיה נביא לא ראה יותר את אליהו הנביא, שהרי אפי' צדיקים מדורות אחרונים ראוהו ואף מדברים עמו, אם בבריתות ואם בליל הסדר כידוע, [ואף מצינו במי שמוסר נפשו מאד מאד למצוה מסויימת שיכול לזכות לזה].

ת. אם הקב"ה רצה לא ראהו.

ש. מו"ק שם. שאול זה נשיא. הנה מבואר דשאול בפטירתו היה נשיא, והאם הכוונה נשיא ולא מלך [וכעין נחשון בן עמינדב דאמר' בהוריות י' א'] שהרי המלכות ניטלה ממנו וניתנה לדוד, או

הכוונה מלך ממש וכמ"ש במשנה בהוריות י' א' איזהו נשיא זה מלך כו', ולפי"ז נמצא דעד פטירתו הי' מלך.⁵⁶

ת. נשיא זה מלך.

ש. מו"ק שם. ומי קרעינן אשמועות רעות והא אמרו ליה לשמואל קטל שבור מלכא תריסר אלפי יהודאי במזיגת קסרי ולא קרע ולא קרע, לא אמרו אלא ברוב צבור וכמעשה שהיה. הנה מהא דמשני לא אמרו אלא ברוב צבור, לכאן נמצא די"ב אלפי לא היו הרוב דמזיגת קסרי, והיינו שהיו במזיגת קסרי יותר מי"ב אלפי. והאם נכון הוא שהיו כ"כ הרבה בעיר אחת או שאי"ז כפשוטן של דברים.

ת. נכון.

ש. מו"ק שם. האם מזיגת קסרי זה קיסרי [קיסריה] או מקום אחר.

ת. קצה קיסרי.

ש. מו"ק כ"ז ב'. אמר רב יהודה אמר רב אבל יום ראשון אסור לאכול לחם משלו מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל ולחם אנשים לא תאכל. יש לשאול מנין מהפסוק דזה רק ביום ראשון.

ת. סתמא אין לרבות אלא ראשון.

ש. מו"ק שם. בכו בכו להולך אמר רב יהודה להולך בלא בנים. האם הכוונה בלא ילדים כלל, או בלא בנים אף שיש לו בנות.

וכן האם הוא ג"כ באופן שהיו לו ילדים וכולם נפ' בחייו ל"ע [ולענין מצות פו"ר דן במנ"ח אם בכה"ג קיים מצות פו"ר].

ת. לא השאיר זרע.

ש. מו"ק שם. רבי יהושע בן לוי לא אזל לבי אבלא אלא למאן דאזיל בלא בני דכתיב בכו בכו להולך. יש לשאול דנהי שזה יותר אבל ועצב מ"מ אכתי למה לא קיים הלך לקיים מצות ניחום גמ שלא באופן זה שהלך בלא בנים.

ת. ביטול תורה.

ש. בהנ"ל. עוד צ"ב, כיון דאזיל בלא בני א"כ את מי הלך לנחם (וק' לומר שהלך לנחם בנות, אי נימא דבלא בני היינו גם כשיש בנות ולא בנים, כנ"ל שאלה קודמת).

⁵⁶עי' בתשובות לעיל ר"ה כ"ג א'.

ת. שאר קרובים.

ש. מו"ק כ"ח א'. א"ר אמי למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה כו' א"ר אלעזר למה נסמכה מיתת אהרן לבגדי כהונה כו'. קצת יש לשאול למה הפסיקו בדברי רבי אמי, דהי' להקדים מימרא הבאה של ר' אלעזר כדי לצרף ג' מימרות דרבי אלעזר יחד.

ת. מענינא.

ש. מו"ק כ"ח א'. מת בחמשים שנה זו היא מיתת כרת חמשים ושנים שנה זו היא מיתתו של שמואל הרמתי כו' אמר רבה מחמשים ועד ששים שנה זו היא מיתת כרת והאי דלא חשיב להו משום כבודו של שמואל הרמתי. איתא במדרש שמואל עולמן של לויים חמשים ושנים שנה וילפי' לה התם משמואל הנביא ע"ה, ויש לשאול האם הבבלי פליג על זה, כי לפי המדרש נמצא שגבי הלויים לא שייך לומר מחמשים ועד ששים זו היא מיתת כרת מאחר שעולמן נ"ב שנה. ויל"ע.

ת. רובם מאריכין ימים ושנים.

ש. מו"ק כ"ח ב'. כשמתו בניו של רבי ישמעאל כו' אמר להם ר' טרפון דעו שחכם גדול הוא ובקי באגדות אל יכנס אחד מכם לתוך דברי חבריו אמר ר"ע ואני אחרון כו'. לכאו' צ"ב דהא משנה מפורשת היא בפ"ה דאבות, וודאי שכולם ידעו אותה, ולא רק רבי ישמעאל, ומה הוצרך רבי טרפון לומר זאת לתנאים.

ת. ממהרים ללמוד תורה.

ש. מו"ק שם. נענה ר"ט ואמר ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השריפה והלא דברים ק"ו ומה נדב ואביהוא שלא עשו אלא מצוה אחת דכתיב ויקריבו בני אהרן את הדם אליו כך בניו של ר' ישמעאל על אחת כמה וכמה. צ"ב הכוונה 'אלא מצוה אחת' שהרי וודאי עשו מצוות הרבה, ובזוה"ק פ' אחרי מות איתא שנדב ואביהוא היו שקולים כנגד משה ואהרן ושבעים זקנים.

[והאם אפשר דהכוונה לאותו היום שבו מתו, אלא דא"כ מניין שבאותו היום שמתו בני רבי ישמעאל הם עשו יותר ממצוה אחת].

ת. מצוה אחת שמפורשת בתורה.

ש. בהנ"ל. עוד צ"ב דהא בפסוקים מבואר דג' פעמים הביאו אליו את הדם דפ"א כתיב וימצאו ועוד ב"פ דכתיב ויקריבו, וא"כ אי"ז מצוה אחת.

ת. היינו הך.

ש. מו"ק שם. א"ר יוחנן אין מנחמין רשאין לומר דבר עד שיפתח אבל שנאמר אחרי כן פתח איוב את פיהו והדר ויען אליפו התימני. לכאו' צ"ב מה הראי', והרי איוב פתח דבריו רק אחר 'שבעת

ימי האבילות', וכדכתיב שם וישבו אתו לארץ 'שבעת ימים' וגו' ואין דבר אליו וגו' אחרי כן פתח איוב את פיהו, וכיון שכן מה הראי' לשבעת ימי האבילות.

ת. כנ"ל.

ש. מו"ק שם. א"ר אבהו מנין לאבל שמיסב בראש כו' מר זוטרא אמר מהכא וסר מרזח סרוחים מרזח נעשה שר לסרוחים. קצת יש לשאול למה לא מביא ראייה מפסוק זה כמו כן לענין זה שהאבל לא קם לנשיא הבא לנחמו כדלעיל.

ת. אולי נשיא שאני.

ש. מו"ק שם. אמר ר' חמא בר חנינא מנין לחתן שמיסב בראש שנאמר כחתן יכהן פאר מה כהן בראש אף חתן בראש כו'. יש לשאול דא"כ נילף מיניה שחתן יעלה ראשון לתורה ויברך קודם כהן ויטול מנה יפה קודם כהן, והא לא מצינו.

ת. חזקתן קודמת.

בריך רחמנא דסייען

